

HAKARETİN SUÇ OLMAKTAN ÇIKARILMASI VE İKAME YAPTIRIM ÖNERİSİ: ÖZEL HUKUK CEZASI

*Decriminalization of Defamation and the Proposition of a Substitute Sanction:
Civil Punishment*

Tuğçe ORAL*
Eylem BAŞ**

Özet

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) "Özel Hükümler" başlıklı "İkinci Kitabı"nın "Kişilere Karşı Suçlar"a ayrılan "İkinci Kısım"ında ve "Şerefe Karşı Suçlar"a yer verilen "Sekizinci Bölümü"nde 125. maddede hakaret suçunun temel şekline ve daha fazla ceza verilmesini gerektiren nitelikli hallerine yer verildiği görülmektedir. Çalışmada, Türk hukuk sistemindeki mevcut haliyle hakaretin suç olarak düzenlenmesinin gerekli olup olmadığı TCK'nın 125. maddesinde yer alan genel hakaret suçlarıyla sınırlı olarak incelenmektedir. Nitekim karşılaştırmalı hukuka bakıldığında özellikle de basın yoluyla gerçekleştirilen hakaretin ifade özgürlüğüne getirdiği sınırlamalar sebebiyle suç olmaktan çıkarılması yönünde eğiliminin bulunduğu görülmektedir. Bu kapsamda yalnızca tazminatı gerektiren bir haksız fiil olarak düzenlenmesi yönünde öğretide de görüşler bulunmaktadır. Örneğin Anglosakson hukuk sisteminin geçmişten günümüze dek eğilimi, hakaret suçundan dolayı yargılamanın sınırlandırılması ve aşamalı bir şekilde bunun suç olmaktan çıkarılmasına yöneliktir. Bu kapsamda, çalışmada Türk hukuk sistemi bakımından hakaret davranışı değerlendirilerek hakaretin "suç" olmaktan çıkarılmasının gerekliliği üzerinde durulmakta ve ikame yaptırım önerisi olarak özel hukuk cezasının uygulanması önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: Türk Hukuk Sistemi, Hakaret, Suç Olmaktan Çıkarma, Özel Hukuk Cezası

Abstract

It is seen that the basic and aggravating forms of the offence of defamation are regulated in Article 125 of the Turkish Penal Code numbered 5237 (TCK). This article is in the "Second Book" of TPC titled "Special Provisions" in the "Second Chapter" devoted to "Offences Against Persons" and in the "Eighth Part", which includes "Offences Against Dignity". This study examines whether it is necessary to regulate

> Bu makale Etik Kurul İznine tabi değildir/This article is not subject to Ethics Committee Permission.

> Makale Geliş Tarihi/Article Received Date: 25.07.2022

> Yayın Kurulu Kabul Tarihi/Editorial Board Acceptance Date: 21.12.2022

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Medeni Hukuk Anabilim Dalı, toral@ankara.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-9855-2329>

** Dr. Öğr. Üyesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı, eylem.bas@ogu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-3400-2042>

defamation as a crime in its current state in Turkish legal system and, is limited to the general defamation offences in Article 125 of the TPC. As a matter of fact, when the defamation is analyzed comparatively, it is seen that there is a tendency to decriminalize defamation, especially through the press, due to the limitations on freedom of expression. In this context, there are also opinions in the doctrine that it should be regulated as a tort that requires only compensation. For instance, the tendency of the Anglo-Saxon legal system from past to present is to limit the prosecution for the crime of defamation and gradually decriminalize it. In this context, the study focuses on the necessity of decriminalization of defamation by evaluating insulting behavior in terms of the Turkish legal system, and recommending the application of civil punishment as a substitute sanction proposal.

Key Words: Turkish Legal System, Defamation, Decriminalization, Civil Punishment

GİRİŞ

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 10. maddesinin 1. fıkrasının 1. ve 2. cümlelerine göre “Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma ve de verme özgürlüğünü de kapsar.” AİHS’in 10. maddesinin 2. fıkrasında “görev ve sorumluluklar da yükleyen bu özgürlüklerin kullanılması”yla ilgili olarak, “yasayla öngörül”mesi “ve demokratik bir toplumda”, “başkalarının şöhret ve haklarının korunması” bakımından, “yaptırımlara tabi tutulabil”eceği düzenlenmektedir. Anayasa’nın 26. maddesinin 1. fıkrasının 1. cümlesinde de AİHS’in bahsi geçen 10. maddesine paralel şekilde herkesin, “düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahip” olduğu, 2. cümlesinde ise bu hakkın, “resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de” kapsadığı, 2. fıkrasında bu hakkın kullanılmasının “başkalarının şöhret veya haklarının” korunması amacıyla sınırlanabileceği düzenlenmektedir. Bu kapsamda hakaret davranışının yaptırıma bağlanması, bireylerin ifade özgürlüğünün kısıtlanması bakımından geçerli bir gerekçeyi oluşturmaktadır.¹ Nitekim 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun (TCK) “Özel Hükümler” başlıklı “İkinci Kitabı”nın “Kişilere Karşı Suçlar”a ayrılan “İkinci Kısım”nda ve “Şeref Karşı Suçlar”a yer verilen “Sekizinci Bölümü”nde 125. maddede hakaret suçunun temel şekline ve daha fazla ceza verilmesini gerektiren nitelikli hallerine, 126. maddede “mağdurun belirlenmesi”ne, 127. maddede “isnadın ispatı”na, 128. maddede “iddia ve savunma dokunulmazlığı”na, 129. maddede “haksız fiil nedeniyle

¹ United Nations A/HRC/20/17, General Assembly Distr.: General 4 June 2012, Human Rights Council Twentieth session Agenda item 3 Promotion and protection of all human rights, civil, political, economic, social and cultural rights, including the right to development Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression, Frank La Rue, 15.

veya karşılıklı hakaret”e, 131. maddedeysse “soruşturma ve kovuşturma koşulu”na yer verildiği görülmektedir.²

“Hakaret” başlığını taşıyan TCK’nın 125. maddesinin 1. fıkrası uyarınca “bir kimseye onur, şeref ve saygınlığını rencide edebilecek nitelikte somut bir fiil veya olgu isnat eden veya sövmek suretiyle bir kimsenin onur, şeref ve saygınlığına saldıran kişi, üç aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır.³ Mağdurun gıyabında hakaretin cezalandırılabilmesi için fiilin en az üç kişiyle ihtilat ederek işlenmesi gerekir.”⁴ Söz konusu fıkranın 1. cümlesinde huzurda, ikinci cümlesindeyse gıyapta hakaret düzenlenmektedir.⁵ Gıyapta hakaret bakımından fiilin en az üç kişiyle ihtilat ederek işlenmesinin aranmasının temelinde ifade özgürlüğü yatmaktadır. Nitekim üç kişinin varlığı halinde artık ifade özgürlüğünün sınırının aşıldığı ve kişinin şerefının korunmasının artık daha önemli bir değer olduğu kabul edilmektedir.⁶

² Söz konusu bölümde 130. maddede “kişinin hatırasına hakaret” şeklinde ayrı suç tipine yer verildiği görülmektedir. Bkz. Köksal Bayraktar, Serap Keskin Kızıroğlu, Ali Kemal Yıldız, Hamide Zafer, Eylem Aksoy Retornaz, Güçlü Akyürek, Ali Hakan Evik, Hasan Sinar, Sinan Altunç, Asuman Aytekin İnceoğlu, Barış Erman ve Fulya Erman Eroğlu, *Özel Ceza Hukuku - Cilt III - Hürriyete, Şerefe, Özel Hayata, Hayatın Gizli Alanına Karşı Suçlar* (TCK m. 106-140), (On İki Levha Yayıncılık 2018) 426.

³ TCK’nın 125. maddesinin gerekçesinde de belirtildiği üzere TCK ile 765 sayılı TCK’dan (ETCK) farklı olarak hakaret ve sövme suçu arasındaki ayrıma yer verilmemiştir. TCK’nın 125. maddesinin gerekçesi için bkz. Cumhuriyet Şahin ve İzzet Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Gazi Külliyyatı* (2. Bs., Seçkin Yayıncılık 2005) 220-221. Bu tercihin yerinde olmadığı, somut bir fiil ya da olgu isnadının sövmeye nazaran daha ağır olduğu ve bu nedenle aynı yaptırıma tabi tutulmalarının uygun olmadığı yönünde bkz. Ahmet Caner Yenidünya ve Mehmet Emin Alşahin, ‘Bireyin Şerefine Karşı Suçlar’ (2207) (68) Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 43, 91.

⁴ TCK’nın 125. maddesinin 1. fıkrasının 1.6.2005 tarihinde yürürlüğe giren ilk hali ise “*Bir kimseye onur, şeref ve saygınlığını rencide edebilecek nitelikte somut bir fiil veya olgu isnat eden ya da yakıştırmalarda bulunmak veya sövmek suretiyle bir kimsenin onur, şeref ve saygınlığına saldıran kişi, üç aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır. Mağdurun gıyabında hakaretin cezalandırılabilmesi için fiilin en az üç kişiyle ihtilat ederek işlenmesi gerekir.*” şeklindeydi. Bkz. 25611 sayılı 12.10.2004 tarihli Resmî Gazete. Maddede geçen “*ya da yakıştırmalarda bulunmak*” ifadesi 3577 sayılı “Türk Ceza Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”un 15. maddesinin 1. fıkrasının 8.7.2005 tarihinde yürürlüğe girmesiyle birlikte yürürlükten kaldırılmıştır. Bkz. 25869 sayılı 8.7.2005 tarihli Resmî Gazete. Bu değişikliğin gerekçesini ise “*sövmeye ve yakıştırmaya ibarelerinin aynı anlama geldiği yönündeki eleştiriler*”in dikkate alınması oluşturmuştur. 5377 sayılı Kanun’un TCK’nın 125. maddesiyle ilgili gerekçesi için bkz. T.B.M.M., Dönem: 22 Yasama Yılı: 3 (S. Sayısı: 901) Kilis Milletvekili Hasan Kara ile 2 Milletvekilinin; Türk Ceza Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi ve Adalet Komisyonu Raporu (2/452), s. 4.

⁵ Nevzat Toroslu ve Haluk Toroslu, *Ceza Hukuku Özel Kısım* (11. Bs., Savaş Yayınevi 2021) 115.

⁶ Doğan Soyaslan, *Ceza Hukuku Özel Hükümler* (12. Bs., Yetkin Yayıncılık 2018) 317.

Şerefi ihlal eden davranışların farklı suçları oluşturması mümkündür. Bu kapsamda yalnızca bireyin şerefine ihlal edilmesinin mümkün olduğu ve TCK'nın 125. maddesinde düzenleme altına alınan genel hakaret suçları yanında şereften başka bazı hukuki varlık veya menfaatlerin ihlalinin mümkün olduğu ve söz konusu hukuki varlık veya menfaatlerin daha üstün tutulduğu “halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama” (TCK m. 216), “cumhurbaşkanına hakaret” (TCK m. 300), “Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Devletin kurum ve organlarını aşağılama” (TCK m. 301), “Yabancı devlet bayrağına karşı hakaret” (TCK m. 341), “Yabancı devlet temsilcilerine karşı” hakaret (TCK m. 342/2) ve de 5816 sayılı “Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun”un⁷ 1. maddesinin 1. fıkrası kapsamında “Atatürk’ün hatrasına alenen hakaret” etmek ya da sövmek şeklindeki özel hakaret suçlarından bahsetmek olanaklıdır.⁸ Ancak bu çalışmanın konusu genel hakaret suçlarıyla sınırlandırılmıştır; yukarıda belirtilen özel durumlarda başkaca menfaatler üstün tutulmuş olduğundan, bu çalışmadaki önerilerin, o suçlar için de genişletilmesi mümkün değildir. Bu kapsamda Türk hukuk sistemi bakımından hakaret davranışı değerlendirilerek hakaretin suç olmaktan çıkarılmasının gerekliliği üzerinde durulacak ve ikame yaptırım önerisi olarak özel hukuk cezasının uygulanabilir olup olmadığı değerlendirilecektir.

I. TÜRK HUKUK SİSTEMİNDE HAKARETİN SUÇ OLARAK DÜZENLENMESİ VE HAKARET SUÇUNA İLİŞKİN GENEL AÇIKLAMALAR

Türk Dil Kurumu'nun sözlüğünde “hakaret”, “onur kırma, onura dokunma, küçültücü söz veya davranış” şeklinde tanımlanmaktadır.⁹ TCK'nın 125. maddesiyle ilgili olarak 5.7.2004 tarihli Adalet Komisyonu'ndaki görüşme esnasında, esasında tüm suçların insan onuruna karşı işlendiği bu nedenle 125. maddede onurun yanında şeref ve saygınlıktan da bahsedildiği, sadece onurdan bahsedilseydi diğer suçlarla onur arasındaki ilişkinin kesilmesi şeklinde bir

⁷ 7872 sayılı 31.7.1951 tarihli Resmî Gazete

⁸ Şerefe karşı suçlar için “tahkir suçları” ve bu kapsamda genel hakaret suçlarını ifade etmek üzere “genel tahkir suçları”, özel hakaret suçlarını ifade etmek içinse “özel tahkir suçları” ifadelerinin de öğretilde kullanıldığı görülmektedir. Bkz. Sahir Erman, *Hakaret ve Sövme Suçları*, (2. Bs., İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi 1989) 3; Sahir Erman ve Çetin Özek, *Ceza hukuku Özel Bölüm Kişilere Karşı Suçlar* (Dünya Yayıncılık 1994) 254-255; Veli Özer Özbek, Koray Doğan ve Pınar BACAKSIZ, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler* (19. Bs., Seçkin Yayıncılık 2021) 497; Devrim Aydın, ‘Türk Ceza Kanunu’nda Hakaret Suçu’, (2013) 19(2) Prof. Dr. Nur Centel’e Armağan, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 879, 881; Yenidünya ve Alşahin (n. 3) 43-44.

⁹ Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük* (11. Bs., Türk Dil Kurumu Yayınları 2011) 1027.

sonuca neden olunabileceği ifade edilmiştir.¹⁰ Bu kapsamda Türk ceza hukuku sisteminde hakaretin suç olarak öngörülmesiyle, toplumu oluşturan bireylerin kişiliklerine gereken saygının sağlanabilmesi amaçlanmaktadır.¹¹ Nitekim hakarete uğrayan kişi, hakareti gerçekleştirenin bir anlamda husumetine maruz kalmaktadır.¹²

Hakareti oluşturan davranış esasında bireyin düşüncesini açıklamasından ibaret bulunmaktadır.¹³ Nitekim TCK'nın 125. maddesinin 1. fıkrasına bakıldığında bu suçun maddi unsurunun “bir kimseye onur, şeref ve saygınlığını rencide edebilecek nitelikte somut bir fiil veya olgu isnat” etmek ya da “sövmek” şeklinde iki ayrı ipotez şeklinde olduğu görülmektedir.¹⁴ “Somut bir fiil veya olgu isnat” etmek bakımından isnat edilen fiilin ya da olgunun kişi, yer, zaman, konu ve gerçekleşme şekline ilişkin tamamlayıcı koşulların belirtilmesi gereklidir. Buna karşın bahsi geçen tüm bu koşulların tamamından söz edilmiş olması ise gerekli değildir.¹⁵ Fiili, her bir somut olay bakımından ortaya koyacak

¹⁰ İlhan Üzülmöz, ‘Hakaret Suçu’ (2010) 5(12) Ceza Hukuku Dergisi 41, 42, dp. 2.

¹¹ Toroslu ve Toroslu (n. 5) 106

¹² Hasan Tahsin Gökcan ve Mustafa Artuç, *Yorumlu – Uygulamalı Türk Ceza Kanunu Şerhi 3. Cilt Madde 86-140*, (1. Bs., Adalet Yayınevi 2021) 4624.

¹³ Zeki Hafizoğulları ve Muharrem Özen M, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Kişilere Karşı Suçlar* (6. Bs., US-A Yayıncılık 2017) 237.

¹⁴ ETCK dönemindeyse bu iki ipotezden ilkinin 480., ikincisinininse 482. maddede olmak üzere ayrı ayrı suçlar olarak kaleme alındığı görülmekteydi. Bkz. 320 sayılı 13.3.1926 tarihli Resmî Gazete. Bu ayırımın kaldırılmasıyla gereksiz tartışmaların önüne geçildiği ve bu değişikliğin yerinde olduğu yönünde bkz Gökcan ve Artuç, (n. 12) 4611. Ancak somut bir fiil ya da olgu isnadının olumsuz bir değer yargısıyla kıyaslandığında daha fazla haksızlık içeriğine sahip olması karşısında her iki ipotez bakımından aynı şekilde cezalandırmanın yerinde olmayacağı yönündeki görüş için bkz. Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem ve R. Murat Önok, *Ceza Özel Hukuku* (19. Bs., Seçkin Yayıncılık 2021) 648.

¹⁵ “Hakaret suçunun oluşabilmesi için, bir kimseye onur, şeref ve saygınlığını incitecek ölçüde, somut bir fiil veya olgu isnat etmek ya da yakıştırmalarda bulunmak ya da sövmek gerekmektedir. Kişiyeye isnat edilen somut fiil veya olgunun gerçek olup olmasının bir önemi yoktur. Isnadın ispatın konusu ayrıdır. Somut bir fiil ve olgu isnat etmek; isnat, mağdurun onur şeref ve saygınlığını incitecek nitelikte olacaktır. Mağdura yüklenen fiil ve olgunun belirli olması şarttır. Fiilin somut sayılabilmesi için, şahsa, şekle, konuya, yere ve zamana ilişkin unsurlar gösterilmiş olmalıdır. Bu unsurların tamamının birlikte söylenmesi şart değildir. Sözlerin isnat edilen fiili belirleyecek açıklıkta olması yeterlidir. Çoğu zaman isnat edilen fiil ve olgunun, hangi zaman ve yerde meydana geldiğinin belirtilmesi, onur ve saygınlığı incitecek niteliği tespit için yeterli olmaktadır. Tarafların sosyal durumları, sözlerin söylendiği yer ve söyleniş şekli, söylenmeden önceki olaylar nazara alınarak suç vasfı tayin olunmalıdır. Hakaretin kişiyi küçük düşürmeye yönelik olması gerekir. Kişiyeye onu toplum nazarında küçük düşürmek amaçlı belli bir siyasi kanaatin isnat edilmesi hâlinde de suç oluşacaktır. Bir kişiyeye yönelik sözlerin veya yapılan davranışın o kişiyi küçük düşürücü nitelikte olup olmadığını tayin ederken, topluma hâkim olan anlayışlar, örf ve adetler göz önünde bulundurulmalıdır.” Y. 15. CD. E. 2015/8256 K. 2015/31162 T. 11.11.2015 (www.

şekilde bir belirlemenin yapılması yeterlidir.¹⁶ Fiil isnadının belli ve gerçekleşmiş¹⁷ bir davranışın¹⁸; olgu isnadınınsa yine gerçekleşmiş belli bir olayın yakıştırılması şeklinde ifade edilmesi mümkündür.¹⁹ İsnat edilen fiilin ya da olgunun somut olarak nitelendirilebilmesi için doğruluğunun ya da yanlışlığının ortaya çıkarılabilecek nitelikte yani ispatlanmaya elverişli olması gereklidir.²⁰ Ancak duruma göre gerçekleşmemesine karşın, gerçekleşeceği belirtilen bir hususun sövme olarak kabul edilmesi mümkün olabilir.²¹ Bu kapsamda doğrulanabilir nitelikte bulunmayan ve salt bir değer yargısını ifade eden örneğin “şerefsiz”, “alçak”, “serseri” gibi sözler somut bir fiil ya da olgu olarak değil, sövme olarak nitelendirilir.²² Nitekim sövme bir kimseye küfretmek, bir kimseye aşağılayıcı bir sıfatın ya da değer yargısının²³ yani vasfın²⁴ izafe edilmesidir. Ancak burada manevi unsurun önem taşıdığı belirtilmelidir. Nitekim davranışın kişiyi küçük düşürmeye yönelik olması gereklidir²⁵ ki böylece suçun hukuki konusunun da ihlal edildiğinden bahsetmek olanaklı hale gelmektedir.²⁶

Hakaret suçunun hukuki konusunu şeref oluşturmaktadır.²⁷ Türk Dil Kurumu’nun sözlüğünde “şeref”in, “başkasının, birine gösterdiği saygının dayandığı kişisel değer, onur, toplumca benimsenmiş iyi şöhret” şeklinde tanımlandığı görülmektedir.²⁸ Bireyin sosyal değerini oluşturan şartların tümü bu kapsamda yer almaktadır. Yani bireyin içinde yer aldığı ortamda sahip olduğu değeri oluşturan dürüstlük, samimiyet gibi ahlaki; zekâsı, eğitimi, terbiyesi gibi entelektüelliği; sağlığı ve görünüşü gibi fiziki ya da diğer niteliklerinin

kazanci.com) (Erişim Tarihi: 6.5.2022)

¹⁶ Erman ve Özek (n. 10) 269-270.

¹⁷ Toroslu ve Toroslu (n. 5) 116-117.

¹⁸ Erman ve Özek (n. 10) 269.

¹⁹ “Olgu”nun sözlük anlamına bakıldığında, bu ifadenin TCK’da kullanılmasının yerinde olmadığı, nitekim fenomen ya da vakia şeklinde tanımlandığı, bir kimseye bir fenomenin isnadınınsa anlaşılır olmadığı yönünde bkz. Hafizoğulları ve Özen (n. 13) 237.

²⁰ Bayraktar, Keskin Kızıroğlu, Yıldız, Zafer, Aksoy Retornaz, Akyürek, Evik, Sınar, Altunç, Aytekin İnceoğlu, Erman, Erman Eroğlu (n. 2) 434.

²¹ Üzülmöz (n. 10) 48.

²² Hasan Sınar, ‘Türk Ceza Kanunu’nda Hakaret Suçu ve Bu Suçun Karşılaştırmalı Hukukta Gelişen Hakaretin Suç Olmaktan Çıkarılması Eğilimi Yönünden Değerlendirilmesi’, (2014) 9 (24) Ceza Hukuku Dergisi, 75, 83.

²³ Hafizoğulları ve Özen (n. 13) 238.

²⁴ Erman ve Özek (n. 10) 369.

²⁵ TCK’nın 125. maddesinin gerekçesi için bkz. Şahin ve Özgenç (n. 3) 220-221.

²⁶ Örneğin bir kimseye üzüntü duyarak “kör” denilmesi halinde hakareten bahsedilemez. Bkz. Erman ve Özek (n. 10) 370

²⁷ Tezcan, Erdem ve Önok (n. 14) 634.

²⁸ Türk Dil Kurumu (n. 9) 2216.

tamamıdır.²⁹

Ceza hukuku şerefın sübjektif ve de objektif yansımasını dikkate alır. Sübjektif yansımayla bireyin kendi niteliklerine ilişkin değerlendirmeleri, yani düşünceleri; objektif yansımasıyla bireyin kendi niteliklerine ilişkin diğer bireylerin değerlendirmeleri yani bir anlamda bireyin toplumda sahip olduğu itibar kast edilmektedir. Bu nedenle sübjektif yansıması kapsamında iç şeref bireysel ve öznelken; objektif yansıması kapsamında dış şeref nesnel ve toplumsal bir kavramdır.³⁰ Ancak her iki yansıma şekli bakımından şerefın esasında sosyal bir kavram olduğu belirtilmelidir. Nitekim objektif yansımada şeref, başkalarının birey hakkındaki düşüncelerinden oluştuğundan sosyal bir topluluğu gerektirmektedir. Yine sübjektif yansıması bakımından da bireyin kendisi hakkındaki değerlendirmesinin esasında son tahlilde başkalarının kendisi hakkındaki düşüncelerine ve düşüneceklerine dayanması söz konusudur.³¹ Ayrıca şerefın objektif yansıması, bireyin insan onuruna dayalı olarak bir insana haklı olarak tanınan değer olup bu değere saygı duyulması yönündeki talebi bünyesinde barındırmaktadır.³² TCK'nın 125. maddesinin 1. fıkrasında “onur, şeref ve saygın”lık ifadeleri şerefın bu her iki yansımasına tekabül etmektedir.³³ Nitekim onur ve şeref ifadelerinin iç, saygınlığın ise dış şerefe tekabül ettiği anlaşılmaktadır.³⁴ Söz konusu durumu ifade etmek üzere şerefın düalist yansımasından da bahsedilmektedir ve bu kapsamda suçun hukuki konusunu hem iç hem de dış şeref oluşturmaktadır.³⁵ Nitekim Yargıtay'ın da görüşü bu yöndedir.³⁶

²⁹ Toroslu ve Toroslu (n. 5) 105.

³⁰ Erman (n. 8) 1; Tezcan, Erdem ve Önok (n. 14) 635.

³¹ Erman ve Özek (n. 10) 255. Nitekim bireyin maruz kaldığı hakaret, toplum içindeki yerini ve kimliğini sorgulamasına sebebiyet verebilecek niteliktedir. Bkz. Sınar (n. 22) 77.

³² Tezcan, Erdem ve Önok (n. 14) 635.

³³ Toroslu ve Toroslu (n. 5) 105-107. Şerefın sübjektif yansıması için “fiili”, objektif yansıması içinse “normatif” şeref ifadelerinin de kullanıldığı görülmektedir. Bkz. Jörg Eisele ve Ulrike Schittenhelm, *Schönke/Schröder Strafgesetzbuch Kommentar* (30. Aufl., Der Verlag C.H.BECK 2019) Vorbemerkungen zu den §§ 185 ff., Rn. 1.

³⁴ Özbek, Doğan ve Bacaksız (n. 8) 501.

³⁵ TCK'da hem yüze karşı hem gıyapta hem de alenen hakaretin cezalandırılması da düalist yansımanın bir görünümüdür. Bkz. Aydın (n. 8) 882.

³⁶ “Hakaret ve sövme suçlarında korunan hukuki yarar, kişilerin onur ve sosyal saygınlıklarıdır. Hukuk düzeni her insanın ve ayrıca gösterdiği diğer varlıkların saygın ve onur sahibi olduklarını kabul eder. Kişinin manevi tamlığını ifade eden onur kavramı sübjektif anlamda, ferdin kendi onuru hakkında beslediği düşünceleri (şeref ve haysiyet), objektif anlamda ise diğer insanların o kişi hakkındaki düşüncelerini (şöhret) içerir. Ferdin sosyal değerini belirleyen koşulların bütününi oluşturan şeref ve şöhret kavramları, iç hukukta olduğu gibi uluslararası sözleşmelerle de korunmuştur.” YCGK E. 2003/4-37 K. 2003/25 T. 4.3.2003 (www.kazanci.com) (Erişim Tarihi: 20.05.2022)

Hakaret suçuyla ihlal edilen esasında şerefin bizatihi kendisi değil, bireyin kendi toplumsal değeri hakkındaki duygu ya da düşüncesi ile bireyin toplumda sahip olduğu itibarıdır. Zira nitelikler bütünü olan şeref ne ise o olup, bireyin öz değerinin hiçbir şekilde başka bir kimse tarafından zarara ya da tehlikeye sokulamayacağı belirtilmelidir. Bireyin kendi toplumsal değerine ilişkin duygu ve düşüncesinin ihlali, bir bireyin diğer bir bireye yönelik şerefini kırıcı fiiller ya da nitelikler yöneltmesi halinde söz konusu olur. Zira bir bireyin başka bir bireye karşı bir fiil isnat etmesi ya da nitelik yakıştırması, bireyde küçülme duygusuna ve bu duygu nedeniyle de manevi açıdan acı duymasına sebebiyet verir.³⁷ Bu kapsamda öğretide hakaret suçunun zarar mı yoksa tehlike suçu mu olduğu hususunda tartışmalar bulunmaktadır. Şeref duygusu ve saygınlık yani itibar esasında manevi varlıklar olup söz konusu varlıklar bakımından ne zaman gerçek bir zararın ne zamansa bir zarar ihtimalinin gerçekleştiğinin belirlenmesi kolay değildir. Bu nedenle ağırlıklı görüş bu suçun tehlike suçu olduğu yönündedir. Nitekim bu suçta mağdurun başkaları nezdindeki saygınlığının azalması ya da yok edilmesi gerekli olmadığı gibi yine aynı şekilde kendisi hakkındaki saygınlık düşüncesinin azalması ya da yok edilmesi de gerekli değildir.³⁸ Bu kapsamda mağdurun onur, şeref ve saygınlığını rencide edebilecek şekilde bir isnadın ya da değer yargısının açıklanmasıysa birlikte suç da işlenmiş olduğundan ve de mağdurun gerçekten onur, şeref ve saygınlığının rencide edilmesi gerekmediğinden³⁹ somut değil, soyut tehlike suçu söz konusudur.⁴⁰

Hakaret suçunun tamamlanabilmesi, hakaret oluşturan ifadenin muhatabınca ya da diğer kimselerce öğrenilmesini yani algılanmasını gerektirmektedir.⁴¹ Hakaret suçu tehlike suçu olduğundan, anlama ve isteme yeteneği bulunmayan kimselerin dahi⁴² şerefin objektif yansıması uyarınca korunduğu ifade edilmelidir. Nitekim bu kimseler her ne kadar şeref duygusundan yoksun ve hakkında söylenen sözlerden etkilenme yeteneğine sahip bulunmasa da içinde buldukları ortamda saygınlığa yani itibara sahiptirler ve TCK'nın 125. maddesiyle bu saygınlığı tehlikeye koyan davranışların cezalandırılması söz konusudur.⁴³ Zira kendi şerefine ilişkin değerinden bağımsız olarak bizatihi insan olması sebebiyle tanınan değere sahip olan her bir kimse bu suçun mağ-

³⁷ Toroslu ve Toroslu (n. 5) 105-106.

³⁸ Erman ve Özek (n. 10) 265; Toroslu ve Toroslu (n. 5) 108-109.

³⁹ Soyaslan (n. 6) 312. Bu nedenle suçun sırf hareket suçu niteliğinde olduğu yönünde bkz. Gökcan ve Artuç (n. 12) 4623.

⁴⁰ Tezcan, Erdem ve Önok (n. 14) 635; Özbek, Doğan ve Bacaksız (n. 8) 511; Nur Centel, Hamide Zafer ve Özlem Çakmut, *Kişilere Karşı İşlenen Suçlar* (5. Bs., Beta Yayıncılık 2021) 234.

⁴¹ Toroslu ve Toroslu (n. 5) s. 108.

⁴² Hafizoğulları ve Özen (n. 13) 236.

⁴³ Erman ve Özek (n. 10) 265.

duru olabilir. Bu nedenle geçmiş, sosyal ya da adli yahut da işi nedeniyle başkalarının “şerefsiz” olarak nitelendirilen kimselerin de TCK’nın 125. maddesi uyarınca ceza hukuku açısından korunmaya değer şerefleri bulunmaktadır.⁴⁴ Nitekim İnsan Hakları Evrensel Beyanname’sinin (İHEB) 1. maddesinin 1. cümlesi uyarınca “Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar.” Bu kapsamda şeref yani onur bakımından toplumsal çevrede insanlar arasında herhangi bir farklılaşmanın gözetilemeyeceği ifade edilmelidir.⁴⁵ Yine Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı’nın “İnsan saygınlığı” başlığını taşıyan 1. maddesi “insan saygınlığı ihlal edilemez; saygı gösterilmeli ve korunmalıdır” şeklinde olup, uluslararası düzeyde de şeref güvence altına alınmaktadır.⁴⁶ Anayasa’nın 17. maddesinin 1. fıkrası uyarınca bireyin manevi varlığı kapsamında şerefin ulusal düzeyde koruma altına alındığı görülmektedir.⁴⁷

II. GERÇEKLEŞTİRİLEN DAVRANIŞIN HAKARET OLUŞTURUP OLUŞTURMADIĞI HUSUSUNDAKİ NİSBİLİK

Gerçekleştirilen somut bir fiil ya da olgu isnadının yahut da sövmenin bir kimsenin “onur, şeref ve saygınlığını rencide edebilecek nitelikte” olup olmadığını yani hakaret oluşturup oluşturmadığının belirlenmesinde bunun objektif olarak sıradan bir kişi üzerindeki etkisinin değerlendirilmesi gereklidir. Ancak bu gerçekleştirilirken, suçun işlendiği zamanın,⁴⁸ mağdurun sıfatının, ülke kamuoyunun ve de örf ve adetin bir arada değerlendirilmesi gerekmektedir. Ancak bir kişinin oldukça aşırı bir duyarlılığa ya da alingan bir yapıya sahip olması bu soruya verilecek cevabı değiştirmeyecektir.⁴⁹ Yine faille mağdur arasındaki samimiyetin ölçüsü, niteliği, şekli, failin ve mağdurun yaşı, siyasi kariyeri, eğitim ve öğretim durumlarının da dikkate alınması gerekmektedir.⁵⁰

Hakaret suçunun ifade özgürlüğü ve de adil yargılanma hakkıyla olan yakın ilişkisi karşısında kanunkoyucu bu suç bakımından “iddia ve savunulma dokunulmazlığı” ve de “isnadın ispatı”nı ayrıca ve özel olarak düzenleme altına almıştır. Hakareti suç olarak düzenleme altına alan Batı Avrupa ülkelerine ba-

⁴⁴ Tezcan, Erdem ve Önok (n. 14) 637-638.

⁴⁵ Erman (n. 8) 2.

⁴⁶ Centel, Zafer ve Çakmut (n. 40) 234.

⁴⁷ Soyaslan (n. 6) 308-309.

⁴⁸ Nitekim tahkir edici nitelikteki bir fiilin aynı toplumda bir süre sonra tahkir edici nitelikte olmaması ya da tam tersi de mümkün olup, davranışın gerçekleştiği an esas alınarak bir değerlendirmenin yapılması gereklidir. Yine aynı durum, kullanılan ifadenin ülkenin bir yerinde tahkir edici nitelikte kabul edilmesi, başka bir yerindeyse bu şekilde kabul edilmemesi bakımından da geçerlidir. Bkz. Gökcan ve Artuç (n. 12) 4624.

⁴⁹ Soyaslan (n. 6) 312; Centel, Zafer ve Çakmut (n. 40) 249; Özbek, Doğan ve Bacaksız (n. 8) 509; Aydın (n. 8) 891.

⁵⁰ Üzülmez (n. 10) 47.

kıldığındaysa bu suçun kapsamı ve uygulanması bakımından önemli farklılıkların bulunduğu görülmektedir. Nitekim bu ülkelerde hakaret suçunun yaptırımını olarak para cezasından hapis cezasına kadar değişkenliğin bulunduğu yine isnadın ispatının da mutlak bir hukuka uygunluk nedeni olarak kabul edilmediği belirtilmelidir.⁵¹ Özellikle de somut bir fiil ya da olgu isnadı bakımından isnadın ispatının hukuka uygunluk nedeni olarak kabul edilmesi önerilmektedir. TCK'nın 127. maddesinin 1. fıkrasının 1. cümlesinde “ceza verilmez” ifadesine yer verilmesi karşısında, Türk hukuk sistemi bakımından isnadın ispatının hukuka uygunluk nedeni⁵² olarak mı yoksa şahsi cezasızlık sebebi⁵³ olarak mı öngörüldüğünün öğretide tartışmalı olduğu görülmektedir.⁵⁴ Yine bu maddenin uygulanma koşullarının sınırlı olduğu da belirtilmelidir.⁵⁵ Nitekim hükmün 1. fıkrası uyarınca “İsnat edilen ve suç oluşturan fiilin ispat edilmiş olması halinde kişiye ceza verilmez. Bu suç nedeniyle hakaret edilen hakkında kesinleşmiş bir mahkûmiyet kararı verilmesi halinde, isnat ispatlanmış sayılır. Bunun dışındaki hallerde isnadın ispat isteminin kabulü, ancak isnat olunan fiilin doğru olup olmadığının anlaşılmasında kamu yararı bulunmasına veya şikâyetçinin ispata razı olmasına bağlıdır.” Ayrıca 2. fıkrasına göreyse “İspat edilmiş fiilinden söz edilerek kişiye hakaret edilmesi halinde, cezaya hükmedilir.” Yine Anayasa'nın 39. maddesi uyarınca da “Kamu görev ve hizmetinde bulunanlara karşı, bu görev ve hizmetin yerine getirilmesiyle ilgili olarak yapılan isnatlardan dolayı açılan hakaret davalarında, sanık, isnadın doğruluğunu ispat hakkına sahiptir. Bunun dışındaki hallerde ispat isteminin kabulü, ancak isnat olunan fiilin doğru olup olmadığının anlaşılmasında kamu yararı bulunmasına veya şikâyetçinin ispata razı olmasına bağlıdır.” Fark edileceği üzere TCK'nın 127. maddesiyle Anayasa'nın 39. maddesi de örtüşmemektedir. Bu nedenle öğretide yerinde olarak TCK'nın 127. maddesinin anayasaya uygunluğunun tartışmalı hale geldiği dile getirilmektedir.⁵⁶ Ayrıca isnadın ispatının yalnızca somut bir fiil ya da olgu bakımından geçerli olduğu, sövme bakımından geçerli olmayacağı ifade edilmelidir.⁵⁷

⁵¹ Sınar (n. 22) 112.

⁵² Mahmut Koca ve İlhan Üzülmez, *Türk Ceza Hukuku Özel hükümler* (4. Bs., Adalet Yayınevi 2017) 447.

⁵³ Öykü Didem Aydın, ‘Ceza Hukuku’nun Çağdaş İlkeleri ve Avrupa Birliği Kriterleri Açısından Türk Ceza Kanunu’, (2004) (53) TBBD 63, 112.

⁵⁴ Bayraktar, Keskin Kızıroğlu, Yıldız, Zafer, Aksoy Retornaz, Akyürek, Evik, Sınar, Altunç, Aytekin İnceoğlu, Erman, Erman Eroğlu (n. 2) 456.

⁵⁵ Gökcan ve Artuç (n. 12) 4626.

⁵⁶ Bayraktar, Keskin Kızıroğlu, Yıldız, Zafer, Aksoy Retornaz, Akyürek, Evik, Sınar, Altunç, Aytekin İnceoğlu, Erman, Erman Eroğlu (n. 2) 458.

⁵⁷ Mehmet Emin Artuk, Ahmet Gökcan ve Caner Yenidünya, *Ceza Hukuku Özel Hükümler* (15. Bs., Adalet Yayınevi 2015) 516; Üzülmez (n. 10) 60; Yenidünya ve Alşahin (n. 3) 81-82.

Bu suçun haber verme ve eleştiri hakkıyla da yakından bir ilişki halinde olduğu ifade edilmelidir.⁵⁸ Nitekim eleştirinin övgü ya da beğeni şeklinde olması zorunlu olmayıp sert ve kışkırtıcı ifadeler içermesi mümkündür. Ancak bu durumun eleştirilen kişinin kişilik haklarının ihlal edilmesi bakımından bir gerekçe oluşturamayacağı da belirtilmelidir.⁵⁹ Politik kişiliğe sahip olan kimse-ler bakımındansa eleştirinin sınırlarının daha geniş şekilde kabulü gerekmektedir.⁶⁰ Nitekim eleştirel her bir görüşe varlık kazandırabilmek ve özellikle de toplumu ilgilendiren konular bakımından ifade özgürlüğünün korunmasının gerekliliği yadsınmaz. Bu kapsamda ifade özgürlüğünün geniş şekilde yorumlanması aşırı olarak nitelendirilmesi mümkün olan bazı görüşlerin bir dereceye kadar normal olarak kabul edilmesini, bunlara hoşgörülü yaklaşılmasını ve böylece toplumun kendisinden vazgeçmemesi gereken çoğulculuğun ve geniş fikirli olmanın bir gereği olarak ortaya çıkmaktadır.⁶¹ Zira ifade özgürlüğü toplumun yeterince bilgi edinmesini ve böylece toplumsal refahın sağlanmasını garantilemektedir. Bu kapsamda demokratik bir toplumun özgürlüklerinden prim vermemesi gereklidir.⁶²

Eleştiri halinde artık ortada hukuka uygun bir fiil bulunmakta ve hakaret suçundan bahsetmek olanaklı olmamaktadır.⁶³ Uygulamada da Yargıtay'ın son dönemlerde eleştiri hakkına vurgu yapmak suretiyle ifade özgürlüğünü koruyucu bir tutum içinde olduğu görülmektedir.⁶⁴ Yine benzer yönde Yargıtay,

⁵⁸ Sınar (n. 22) 75.

⁵⁹ Aydın (n. 8) 898.

⁶⁰ Tezcan, Erdem ve Önok (n. 14) 644.

⁶¹ Tezcan, Erdem ve Önok (n. 14) 665.

⁶² Christopher Phiri, 'Criminal Defamation Put to the Test: A Law and Economics Perspective' (2021) 9 U Balt J Media L & Ethics 49, 63.

⁶³ Özbek, Doğan ve Bacaksız (n. 8) 509.

⁶⁴ "inceleme konusu somut olayda; Bizim Antalya Gazetesi ve gazetenin internet sitesinde katılan hakkında yapılan haberler ve yayınlanan röportaj içeriğinde "sizi tehdit ederken M. Bey'in milletvekili yönünü mü kullanıyor", "..... yalan söylüyor.", "..... 'e nasıl bağırdı", "1 yıl 8 ay hapis cezasını kim aldı", "... sanığı korudu mu?", "Mağdureyi işten neden attı?", "... eşim başbakan yardımcısı seni hapse attırırız diye tehdit etti mi?", "Mağdure..., Ak Parti ile nasıl tehdit edildi?", "Biz Ak Partiyiz sana iftira atarız" şeklindeki ifadelerle yer verildiği anlaşılmaktadır. Öncelikle belirtilmelidir ki, haber içeriğinde yer verilen ifadelerin rahatsız edici olduğu açık bir şekilde anlaşılma ile birlikte, haberde yer alan ifadelerin ve haber başlığının, Anayasa ve AİHS ve AİHM içtihatlarında özel bir önem atfedilen, ifade özgürlüğü bağlamında değerlendirilmesi gerekmektedir... sanığın genel yayın yönetmeni olduğu gazetede yapılan haber metinlerinde ve sanık tarafından yapılan röportajda kullanılan bazı ifadeler olgusal bir temele sahip değer yargısı niteliğine sahiptir. Bu itibarla somut bir fiil ya da olgu isnat etmek şeklinde kabul edilemezler. Birtakım ifadeler ise somut bir olguya işaret etmekle birlikte, yazı ve röportaj içeriği gerçek bilgilere dayanmakta ve bu bilgilerle diğer kişilerin aldatılması amaçlanmamaktadır. AİHM içtihatlarında da belirtildiği üzere, özellikle gazeteciler bir dereceye kadar abartma hakkına sahiptirler. Yazı ve röportaj içeriğindeki ifadeler, söylendiği yer ve zaman unsurları da gözetildiğinde katılanın onur, şeref ve saygınlığını rencide edici boyutta olmayıp, eleştiri niteliğindedir. Aksi düşünce,

sanıklar tarafından sarf edilen bazı sözleri “muhatapların onur, şeref ve saygınlığını rencide edici boyutta olmayıp, rahatsız edici, kaba ve nezaket dışı hitap tarzı” şeklinde değerlendirerek hakaret suçunun unsurlarının oluşmaması nedeniyle sanıklar hakkında beraat hükmü vermektedir.⁶⁵ Bu kapsamda örnek olarak “lan” ya da “ulan” ifadelerinin kullanılması verilebilir. Nitekim YCGK 2015/124 sayılı kararında⁶⁶ “lan” ifadesini hakaret olarak değerlendirmişken,

suçla korunmak istenen değeri ölçüsüz bir şekilde genişletmek ve ifade özgürlüğünü ön plana çıkaran evrensel hukuk düşüncesiyle bağdaşmayan bir yorum anlamına gelebilecektir. Bu itibarla, hakaret suçunun unsurlarının somut olayda oluşmadığı gözetilmeden, sanığın beraati yerine, hükümlülük kararı verilmesi hukuka aykırıdır.” Y. 4. CD. E. 2021/4694 K. 2021/11709 T. 5.4.2021 (www.kazanci.com) (Erişim Tarihi: 8.4.2022)

⁶⁵ “Hakaret fiillerinin cezalandırılmasıyla korunan hukuki değer, kişilerin onur, şeref ve saygınlığı olup, bu suçun oluşabilmesi için, davranışın kişiyi küçük düşürmeye matuf olarak gerçekleşmesi gerekmektedir. Bir hareketin tahkir edici olup olmadığı bazı durumlarda nispi olup, zamana, yere ve duruma göre değişebilmektedir. Kamu görevlileri veya sivil vatandaşa yönelik her türlü ağır eleştiri veya rahatsız edici sözlerin hakaret suçu bağlamında değerlendirilmemesi, sözlerin açıkça, onur, şeref, ve saygınlığı rencide edebilecek nitelikte somut bir fiil veya olgu isnadını veya sövme fiilini oluşturması gerekmektedir. Olay günü sanıkların müşterilere söylediği kabul edilen ‘sizler yalakasınız’ şeklindeki sözlerin, muhatapların onur, şeref ve saygınlığını rencide edici boyutta olmayıp, rahatsız edici, kaba ve nezaket dışı hitap tarzı niteliğinde olduğu, dolayısıyla hakaret suçunun unsurları itibarıyla oluşmadığı gözetilmeden, sanıkların beraati yerine mahkûmiyetine karar verilmesi,” Y. 4. CD. E. 2019/4890 K. 2021/27093 T. 22.11.2021; “Olay günü sanığın, katılana söylediği kabul edilen ‘bu ne biçim avukat bu avukat iş bilmiyor’ şeklindeki sözlerin, muhatabın onur, şeref ve saygınlığını rencide edici boyutta olmayıp, rahatsız edici, kaba ve nezaket dışı söz niteliğinde olduğu ve hakaret suçunun unsurlarının oluşmadığı gözetilmeden, kanuni olmayan ve yerinde görülmeleyen gerekçe ile hakaret suçundan mahkûmiyet kararı verilmesi,” Y. 4. CD. E. 2020/19688 K. 2021/15090 T. 24.5.2021 (www.kazanci.com) (Erişim Tarihi: 8.4.2022); “Somut olayda sanığın görevliye hitaben: ‘Sen karışma trafikçi tenekeci.’ şeklindeki nezaket dışı kaba hitap tarzı niteliğindeki ifadelerin, mağdurun onur, şeref ve saygınlığını rencide edici boyutta olmaması nedeniyle hakaret suçunun unsurlarının oluşmadığının gözetilmemesi, Kabule göre de; Seçimlik ceza öngören hakaret suçunda tercih edilen hapis cezasının adli para cezasına çevrilemeyeceğinin gözetilmemesi suretiyle TCK’nın 50/2 maddesine aykırı davranılması,” Y. 18. CD. E. 2018/7884 K. 2020/130 T. 13.1.2020 (www.kazanci.com) (Erişim Tarihi: 3.5.2022)

⁶⁶ “Olay günü karakola ait araçlar için tahsis edilmiş park yerine aracını park etmek istemesi nedeniyle çevre koruma nöbetçisi olan polis memuru müşteki ile tartışan ve tepkili biçimde aracını patinaj yaptırarak hızlı bir şekilde bulunduğu yerden alarak başka bir yere park edip geri gelen sanığın, karakola girmek istediğinde kendisine nereye gideceğini soran müştekiye hitaben ‘sana ne lan, sen kimsin, ben istediğim yere gider, istediğim yerden çıkarım, bana kimse karışamaz’ şeklinde sözler söylediği, sanığın olumsuz tavrını sözüyle pekiştirdiği, davranışlarının bir bütün halinde görevini yapmakta olan müşteki polis memurunu tahkir etmek amacıyla ve müştekinin onur, şeref ve saygınlığını rencide edecek nitelikte olduğundan sövmek suretiyle işlenen, hakaret suçunun yasal unsurlarının oluştuğu kabul edilmelidir.” YCGK E. 2014/4-756 K. 2015/124 T. 21.4.2015 (www.kazanci.com) (Erişim Tarihi: 8.4.2022)

yine Y. 4. CD de 2009/10002 sayılı kararında⁶⁷ “ulan” ifadesini hakaret olarak kabul etmişken, yine benzer somut diğer bir olayda kullanılan “lan” ifadesini Y. 4. CD, 2021/26608 sayılı kararında hakaret olarak değerlendirmemiştir.⁶⁸ Y. 4. CD’nin güncel kararlarında da “lan” ya da “ulan” ifadelerinin hakaret oluşturmadığına ilişkin bu kabulün devam ettiği görülmektedir.⁶⁹ Yine Y. 18. CD’nin de görüşü bu yöndedir.⁷⁰

Yine benzer durum “terbiyesiz” ifadesi için de geçerli olup Yargıtay’ın uygulamasında daha önceden bu ifade hakaret kapsamında değerlendirilmekteyken⁷¹ artık hakaret olarak kabul edilmemektedir.⁷² Öğretide de belirttiği

⁶⁷ “Sanığın, yaralama olayı nedeniyle kendisini karakola davet eden, görevli polis memurunun silahını kendisine zarar vereceğinden bahisle almaya kalkışması ve görevlilere “ulan siz kim oluyorsunuz” biçimindeki sözler ile hakaret etmesi şeklinde gerçekleşen eylemlerinde görevlilere karşı cebir, şiddet ve tehdit fiili olmaması nedeniyle görevi yaptırmamak için direnme suçunun unsurlarını oluşturmayan görevlilere hakaret suçunun oluşturduğu gözetilmeden, sanığın beraatine kararı verilmesi,” Y. 4. CD. E. 2007/12044 K. 2009/10002 T. 25.5.2009 (www.kazanci.com) (Erişim Tarihi: 8.4.2022)

⁶⁸ Y. 4. CD. E. 2021/31536 K. 2021/26608 T. 9.11.2021 (www.kazanci.com) (Erişim Tarihi: 8.4.2022)

⁶⁹ “Somut olayda sanığın, mağdur jandarmaya yönelik: “ulan” şeklindeki sözü mağdurun onur, şeref ve saygınlığını rencide edici boyutta olmayıp rahatsız edici, kaba ve nezaket dışı söz niteliğinde olduğu ve kamu görevlisine hakaret suçunun unsurlarının oluşmadığı gözetilmeden, kanuni olmayan ve yerinde görülmemen gerekçe ile hakaret suçundan mahkumiyet kararı verilmesi,” Y. 4. CD. E. 2020/26174 K. 2021/1851 T. 25.1.2021; “sanığın, polis memuru olan olan mağdurlara yönelik sarfettiği “Biz TC polisine kimlik falan vermeyiz lan” biçimindeki kaba hitap tarzı niteliğindeki sözlerinin, muhatabının onur, şeref ve saygınlığını rencide edici boyutta olmaması nedeniyle bu mağdura yönelik hakaret suçunun unsurlarının oluşmadığı gözetilmeden, mahkumiyet kararı verilmesi,” Y. 4. CD. E. 2019/4334 K. 2021/26460 T. 8.11.2021 (www.kazanci.com) (Erişim Tarihi: 8.4.2022)

⁷⁰ “Somut olayda sanıkların, kolluk görevlilerine yönelttiği iddiası olan “lan” kelimesi içeren ifadelerin mağdur, müşteki ve katılanların onur, şeref ve saygınlığını rencide edici boyutta olmayıp, rahatsız edici, kaba ve nezaket dışı söz niteliğinde olduğu ve hakaret suçunun unsurlarının oluşmadığı gözetilmeden, kanuni olmayan ve yerinde görülmemen gerekçe ile hakaret suçundan mahkumiyet kararları verilmesi,” Y. 18. CD. E. 2017/852 K. 2019/4147 T. 4.3.2019 (www.kazanci.com) (Erişim Tarihi: 8.4.2022)

⁷¹ “Sanığın, olay günü boşanma davası nedeniyle kendisine avukat bulmak amacıyla adliyeye giderek rastgele mahkeme kalemine girdiği ve Aliğa Asliye Hukuk Mahkemesinde zabıt katibi olarak görev yapan mağdur N. Z. “avukat arıyorum avukat nerede “ diye sorduğu , mağdurun ayağa kalkmak isterken rahatsızlığı nedeni ile bacağına kramp girmesi ile doğrulanmadığı ve acı çekmesinden dolayı sanığa cevap veremediği, bu sırada sanığın mağdura “sana soru sordum bana neden cevap vermiyorsun, cevap versene” diyerek bağırduğu, mağdurun ayağına kramp girdiğini ve bu nedenle cevap veremediğini söylemesi üzerine bu kez mağdura hitaben “terbiyesiz, bana cevap vereceksin” şeklindeki sözlerle hakaret ettiğinin anlaşılması karşısında, söylenen sözlerin mağdurun görevinden kaynaklanmadığı ve TCK’nın 125/1. maddesi kapsamında kaldığı gözetilmeden, yetersiz gerekçe ile aynı Kanunun 125/3-a maddesinin uygulanması,” Y. 4. CD. E. 2012/24925 K. 2014/1338 T. 21.1.2014 (www.kazanci.com) (Erişim Tarihi: 8.4.2022)

⁷² “İncelenen somut olayda; sanık ...’ün katılana hitaben söylediği “terbiyesiz, saygısız, insan ilişkileri kötü birisiniz” şeklinde kaba hitap tarzı niteliğindeki sözlerinin, mağdurun onur;

üzere Yargıtay'ın bu yaklaşımı isabetlidir. Ancak bu durum uygulamada aynı ve benzer durumlarla ilgili olarak farklı kararların çıkmasına sebebiyet vermektedir.⁷³ Nitekim kullanılan bir ifadenin hakaret mi yoksa kabalık mı, nezaketsizlik mi oluşturduğu nisbidir.⁷⁴ Örneğin öğretilde nezaketsiz ve kaba şekilde nitelendirilmesi mümkün olan davranışların her ne kadar hakaret suçunun manevi unsuru kapsamında değerlendirilmesinden bahsedilemeyeceği belirtilmekteyse de şayet söz konusu söz veya davranışlar aşağılamak için gerçekleştiriliyorsa artık hakaretin varlığından bahsedilmesinin gerekli olduğu da ifade edilmektedir.⁷⁵ Bu kapsamda bir davranışın hakaret oluşturup oluşturmadığı, zamana, yere ve duruma göre farklılık arz edebilmektedir.⁷⁶ Söz konusu nisbilik karşısında ceza hukukunun devreye girerek bir kimse hakkında mahkumiyet hükmünün verilme olasılığının bireylerin temel hak ve özgürlükleri bakımından bünyesinde tehlikeyi barındırdığının önemle altının çizilmesi gereklidir.

Yargıtay'ın söz konusu yaklaşımıyla, özellikle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) hakaret suçu karşılığında hapis cezasının uygulanmasının ifade özgürlüğü bakımından ağır bir yaptırım olması nedeniyle verdiği ihlal kararları bakımından, Türkiye'nin AİHM karşısında zor bir duruma düşmesinin önüne geçilmektedir.⁷⁷ Bu kapsamda Anayasa Mahkemesi'nin (AYM) de yaklaşımını görebilmek için "Özün Kanbay" başvurusuna bakmakta fayda vardır. Başvurucunun "Facebook'ta yer alan ve üçüncü bir şahsa ait bir hesapta" yayınlanan bir mesajın altına "[R.E.] denen haddini bilmez kadına sesleniyorum..." şeklindeki kendi yorumunu eklemesiyle ilgili olarak başvuru hakkında söz konusu yorumu üzerine hakaret suçundan dolayı kamu davası açılmış ve hakaret suçundan dolayı "Manisa 3. Sulh Ceza Mahkemesi 4/3/2014 tarihinde başvuru hakkındaki hakaret suçundan 1.800 TL adli para cezası ile cezalandırılmasına kesin olarak karar vermiştir." Bu kararın kesinleşmesi üzerine başvuru AYM'ye ifade özgürlüğünün ihlal edildiği gerekçesiyle bireysel başvuruda bulunmuştur. AYM esas yönünden incelemesini "müdahalenin varlığı" (başvurucunun ifade ettiği görüşü nedeniyle adli para cezasıyla cezalandırılması ifade özgürlüğüne müdahalenin varlığını göstermektedir), "müdahalenin ihlal oluşturup oluşturmadığı" yönlerinden incelemektedir. "Müdahalenin ihlal oluşturup oluşturmadığı"ni ise "kanuni-

şeref ve saygınlığını rencide edici boyutta olmaması nedeniyle hakaret suçunun unsurlarının oluşmadığı gözetilmeden, sanık hakkında mahkumiyet hükmü kurularak, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilmesi hukuka aykırı görülmüştür." Y. 4. CD. E. 2020/30484 K. 2021/3400 T. 8.2.2021 (www.kazanci.com) (Erişim Tarihi: 8.4.2022)

⁷³ Tezcan, Erdem ve Önok (n. 14) 643.

⁷⁴ Soyaslan (n. 6) 319, 323.

⁷⁵ Aydın (n. 8) 889.

⁷⁶ Gökcan ve Artuç (n. 12) 4623-4624.

⁷⁷ Tezcan, Erdem ve Önok (n. 14) 634.

lik” (TCK’nın 125. maddesiyle Anayasa’nın 13. maddesinde düzenleme altına alınan kanunla sınırlama ölçütü karşılanmaktadır) “meşru amaç” (bahsi geçen müdahale “başkalarının şöhret veya haklarının” korunmasına yönelik önlemlerin bir parçası olduğundan meşru amacı taşımaktadır) ve “demokratik toplum düzeninin gereklerine uygunluk ve ölçülülük” kapsamında incelemektedir. Bu başvuruda AYM, ilk derece mahkemesi tarafından başvurucu hakkında mahkûmiyet hükmü verilmesiyle başvurunun ifade özgürlüğüyle, müştekinin şerefine ve itibarına saygı hakkı arasında dengenin kurulmadığını, başvurunun kullandığı bu ifadeyle eleştiri hakkını kullandığını, ayrıca başvuru tarafından kullanılan “haddini bilmez” ifadesi bakımından “Türk Dil Kurumu Sözlüğü”ne göre “had” kelimesi”nin ““sınır, uç”, “haddini bilmek” deyimini”ninse “kendi “değer ve yeteneğinin farkında olmak ve konumuna, durumuna uygun davranmak” anlamları”na geldiğini”i belirttiikten sonra başvuru tarafından bu ifadenin “durumuna uygun davranmayan, sınırını aşan kişi anlamında kullanıldığı”nı, bu kapsamda müştekiyi ağır bir şekilde eleştirmek dışında bir amacın bulunmadığını, ilk derece mahkemesince “başvurucunun ifade özgürlüğü karşısında müştekinin şeref ve itibarının korunmasındaki üstün yararı”n gösterilemediğini, başvuru hakkında adli para cezasının verilmesinin “demokratik toplumda gerekli olduğu”ndan bahsedilemeyeceğini belirterek başvurunun “Anayasa’nın 26. maddesinde güvence altına alınan ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine” karar vermiştir.⁷⁸ AYM’nin söz konusu kararı, hakaret suçuyla ilgili olarak başvuru hakkında verilen mahkûmiyet hükmü bakımından ihlal gördüğü tek karar değildir. Benzer gerekçelerle verdiği pek çok karar bulunmaktadır.⁷⁹ Söz konusu durum da esasen hakaretin nis-

⁷⁸ “Anayasa Mahkemesi benzer başvurularda, başvurunun cezalandırılmasına ilişkin derece mahkemelerinin kararlarında başvurunun ifade özgürlüğü ile başkalarının şöhret veya haklarının korunması arasında adil bir dengenin gözetilip gözetilmediğini değerlendirmektedir (Nilgün Halloran, §§ 27, 41, 52; Ergün Poyraz (2), § 56; İlhan Cihaner (2), § 39; Kemal Kılıçdaroğlu, §§ 56-58). Bu, soyut bir değerlendirme değildir. Anayasa Mahkemesi ilke olarak; i. Başvurucu tarafından yapılan düşünce açıklamalarının tamamının söylendiği bağlamdan kopartılmaksızın olayın bütünselliği içinde değerlendirilip değerlendirilmediğini, ii. Müdahaleyi haklı göstermek için ulusal makamlar tarafından ortaya konan gerekçelerin “ilgili ve yeterli” görünüp görünmediğini, iii. Başvuru konusu olan müdahalenin “gözetilen meşru amaçla orantılı” olup olmadığını inceler. Bu incelemeyi yaparken Anayasa Mahkemesi somut olaya uyduğu ölçüde; a. Başvurucunun kullandığı ifadelerin türünün, b. Kamusal tartışmalara katkı sunma kapasitesinin, c. İfadelere yönelik kısıtlamaların niteliğinin ve kapsamının, d. İfadelerin kimin tarafından dile getirildiğinin, kime yöneldiğinin, e. Kamuoyu ile diğer kişilerin kullanılan ifadeler karşısında sahip oldukları hakların ağırlığının gerektiği gibi değerlendirilip değerlendirilmediğine bakar.” AYM, Özün Kanbay Başvurusu, Başvuru Numarası: 2014/5584, Karar Tarihi: 9.1.2018 (30319 sayılı 1.2.2018 tarihli Resmî Gazete)

⁷⁹ Yine bu kapsamda başvurunun “gazeteci E.Y. ile birlikte her hafta Youtube isimli video paylaşım sitesinde Erzurum Haber TV kullanıcı adıyla yayımlanan Haftaya Bakış isimli bir haber yorum programı”nda bir milletvekili hakkında kullandığı ve bağlamından

bilgiğini göstermekte olup, bu nisbilik karşısında yaptırım olarak ceza hukuku yaptırımlarına başvurulması yerinde değildir.

III. HAKARETİN SUÇ OLMAKTAN ÇIKARILMASINA YÖNELİK EĞİLİM

Suçun ne olduğu sorunu kapsamında ilki biçimsel ikincisiyse öze ilişkin olmak üzere iki anlayış mevcuttur. Biçimsel anlayış uyarınca suç, kaynağını kandan alır ve suç, ceza kanununca öngörülen emrin ya da yasağın ihlalidir.⁸⁰ Bu kapsamda pozitivist bir yaklaşım benimsenmekte olup, davranış kuralının ihlaline tepki olarak uygulanan yaptırım, suçu diğer hukuka aykırı fiillerden ayırmaktadır.⁸¹ Kanunkoyucunun bir fiili suç saymasındaki nedenlere bakılmamaktadır. Suçun soyut bir yapı olarak, yani kanunkoyucu tarafından belirlenen bir norm halinde kavramsal görünümü söz konusudur. Ancak suçun somut bir yapı olarak yani hayatta gerçekleştirilen bir fiil olarak dikkate alınması da mümkündür. Olgusal denilen bu görünümünde suç, kanun tarafından biçimlendirilen tipi gerçekleştiren fiildir. Ayrıca söz konusu durumda bir fiilin suç olup olmadığının belirlenmesinde yalnızca somut olarak gerçekleşen fiilin kurala benzeşimi yeterli olmayıp aynı zamanda hukuka uygunluk nedenlerinin de bulunmaması gereklidir. Bu kapsamda suçun doğal olgular alemine değil normatif olgular alemine ait olduğu görülmektedir. Nitekim olgusal bakımdan deneye dayalı bir doğrulamanın değil, bireyin gerçekleştirdiği bir davranışı hakkındaki değer hükmünden ibarettir. Ortada bu şekilde ceza normuyla somutlaşan bir değerlendirme yoksa artık suçun varlığından da bahsedilemez.⁸²

Ceza hukuku biliminin, suçun gerçek mahiyetinin anlaşılabilmesi için özü yönünden ne olduğunu da açıklamak yönünde çabalarının olduğu görülmektedir. Nitekim suç, bireylerin davranışları üzerine kanunkoyucu tarafından

koparılmak suretiyle “iş takipçisi” şeklindeki ifade nedeniyle hakaret suçundan dolayı verilen mahkumiyet hükmüyle ilgili olarak bunun “başvurucunun ifade ve basın özgürlüklerine yapılan müdahale için ilgili ve yeterli olarak kabul” edilemeyeceğini ve bu nedenle AYM’nin “Anayasa’nın 26. maddesinde yer alan ifade özgürlüğü ile onun özel güvencelere bağlanmış şekli olan ve Anayasa’nın 28. maddesinde yer alan basın özgürlüğü”nün ihlal edildiği yönünde verdiği kararı için bkz. Cem Atmaca, Başvuru Numarası: 2018/6030, Karar Tarihi: 8/9/2021 (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2018/6030>). Yine benzer yönde verilen diğer kararlar için bkz. Seray Şahiner Özkan, Başvuru Numarası: 2016/6439, Karar Tarihi: 9/6/2021 <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2016/6439>; Sami Küçükbaşkan, Başvuru Numarası: 2018/5571, Karar Tarihi: 8/9/2021 (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2018/5571>).

⁸⁰ Nevzat Toroslu ve Haluk Toroslu, *Ceza Hukuku Genel Kısım* (26. Bs., Savaş Yayınevi 2021) 100.

⁸¹ Claire Finkelstein, ‘Positivism and the Notion of an Offense’ (2000) 88(2) California Law Review 335, 336.

⁸² Zeki Hafizoğulları ve Muharrem Özen M, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler Kişilere Karşı Suçlar* (12. Bs., US-A Yayıncılık 2019) 151.

gerçekleştirilen bir değer hükmüyse de neden bazı davranışların suç olarak öngörüldüğü, bazı davranışlarına öngörülmediği karşısında suçun özünün ve suçu diğer hukuka aykırı fiillerden ayıran kriterlerin ne olduğu üzerinde durulmalıdır.⁸³ Ancak suçun öze ilişkin anlayışının genelleme işlemine başvurularak doğrudan pozitif hukuktan çıkarılması gereklidir. Aksi halde bireyin gerçekleştirdiği davranışın cezalandırılabilmesi için bulunması gerekli olan özelliklerin araştırılması faaliyeti, yalnızca olması gerekeni ifade eder. Bu durumsa yalnızca belirli bir görüş bakımından ve bu kapsamda belirli ahlaki, sosyal ya da politik idealler bakımından değer taşır. Bu nedenle özü bakımından suçun ahlaki düzeni ağır bir şekilde ihlal eden ya da doğruluk veya merhamet kurallarına ağır bir aykırılık oluşturan fiiller şeklinde anlaşılması gerektiğine ilişkin görüşler öğretilerde mevcutsa da bu görüşlerin pozitif düzenlemelere bakıldığında geçerli olmadığı görülmektedir. Nitekim ahlaka aykırı nitelik taşımayan fiillerin de yine yalnızca merhamet ya da doğruluk duygularını ihlal eden fiillerin de suç olarak düzenlenmediği görülmektedir.⁸⁴ Ayrıca özü bakımından suçun kanunkoyucunun takdirine göre toplumun varlığını ve korunmasını imkansız hale getiren ya da önemli ölçüde tehlikeye sokan fiiller şeklinde kabul edilmesi her ne kadar ağır ihlaller bakımından geçerliyse de nispeten hafif nitelikteki fiiller bakımından bu kabul geçerli değildir.⁸⁵ Bu kapsamda çalışmanın konusunu oluşturan hakaret suçunun örnek olarak verilmesi mümkündür. Yine toplumu geliştirici işleve sahip ceza normlarının bulunması da bu kabule engel oluşturmaktadır.⁸⁶

Öğretilerde suçla diğer hukuka aykırı fiiller arasındaki farkın ne olduğu tartışılmış ve öze ilişkin bir ölçüt bulunmak istenmişse de sonuç olarak niteliksel bir farklılığın olmadığı belirtilmelidir.⁸⁷ Fark tümüyle suçla diğer hukuka aykırı fiilleri birbirinden ayıran ihlale tepki olarak gösterilen tepkinin yani yaptırımın türüdür. Buna karşın söz konusu durumun tümüyle kanunkoyucunun keyfiyetinin eseri olduğu söylenemez. Nitekim yaptırımın türü şayet ceza olarak belirlenecekse, ceza sosyal topluluk bakımından da külfetli olduğundan yalnızca kanunkoyucunun cezasız olamayacağını kabul ettiğinde uygulanmalıdır.⁸⁸ Özellikle de bir fiilin suç mu yoksa kabahat olarak mı kabul edilmesi bakımından sürekli şekilde değişen ölçütlere dayanarak gerçekleştirilen değerlendirmeler de bu yorumu haklı kılmaktadır. Bu kapsamda suç olan bir fiilin suç olmaktan çıkartılarak kabahate dönüştürülmesi ya da tam tersi örnek ola-

⁸³ Finkelstein (n. 81) 336.

⁸⁴ Toroslu ve Toroslu (n. 80) 101.

⁸⁵ Hafizoğulları ve Özen (n. 82) 153.

⁸⁶ Toroslu ve Toroslu (n. 80) 102; Hafizoğulları ve Özen (n. 82) 153

⁸⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Hafizoğulları ve Özen (n. 82) 155-156.

⁸⁸ Toroslu ve Toroslu (n. 80) 104-107

arak verilebilir. Nitekim 5326 sayılı Kabahatler Kanunu⁸⁹ ile daha önce suç olarak kabul edilen bazı fiillerin kabahat olarak kabulü söz konusu olmuştur. Yine karşılaştırmalı hukuka bakıldığında bir fiilin suç olarak öngörülüp öngörülmemesindeki farklılıklar da bu yorumu desteklemektedir.⁹⁰ Söz konusu durum evrensel bir ceza hukuku düzeninden bahsedilmesine de engel oluşturmaktadır. Nitekim günümüzde aralarında ilkesel bazda önemli benzerlikler bulunmasına karşın farklı birçok ceza düzeninin bulunduğu görülmektedir.⁹¹ Bu kapsamda çalışmanın konusunu oluşturan hakaretin tüm hukuk düzenlerinde suç olarak düzenlenmemesi de söz konusu durumun göstergesidir.

Karşılaştırmalı hukuka bakıldığında özellikle de basın yoluyla gerçekleştirilen hakaretin ifade özgürlüğüne getirdiği sınırlamalar sebebiyle suç olmaktan çıkarılması eğiliminin bulunduğu görülmektedir.⁹² Bu kapsamda yalnızca tazminatı gerektiren bir haksız fiil olarak düzenlenmesi yönünde öğretide de görüşler bulunmaktadır.⁹³ Nitekim hakaretin suç olarak düzenleme altına alınması, adeta basın yoluyla kamu görevlilerinin eleştirilmesi bakımından misillemeye ve medya üzerinde baskı kurmaya sebebiyet verebilmektedir.⁹⁴ Örneğin Anglosakson hukuk sisteminin geçmişten günümüze dek eğilimi, hakaret suçundan dolayı yargılamanın sınırlandırılması⁹⁵ ve aşamalı bir şekilde bunun suç olmaktan çıkartılmasına yöneliktir.⁹⁶

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) medya özgürlüğü temsilcisi de hakaretin suç olarak düzenlenmesinin, basın yoluyla ifade özgürlüğünün kullanılması bakımından önemli bir baskı unsuru niteliğini taşıdığı görüşüne sahiptir. Bu kapsamda hakaretin tamamen suç olmaktan çıkarılmasını ve bu tür uyuşmazlıkların uyuşmazlık çözüm organlarında veya hukuk mahkemelelerinde değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır.⁹⁷ Buna karşın örneğin 2017 yılı itibariyle AGİT üyesi devletlerin dörtte üçünde halen hakaretin suç olarak

⁸⁹ 25772 (Mükerrer) sayılı 31.3.2005 tarihli Resmî Gazete

⁹⁰ Toroslu ve Toroslu (n. 80) 107-108.

⁹¹ Hafizoğulları ve Özen (n. 82) 154.

⁹² Sınar (n. 22) 75.

⁹³ Sulhi Dönmezer, *Kişilere ve Mala Karşı Cürümler* (16. Bs., Beta Yayıncılık 2001) 276.

⁹⁴ United Nations A/HRC/20/17 (n. 1) 15; Richard N. Winfield ve Kristin Mendoza, 'The Abolition Movement: Decriminalizing Defamation and Insult Laws' (2007) 25 Comm Law 7, 7.

⁹⁵ Bu kapsamda örneğin Amerika'da hakaretin suç olarak düzenlenmiş olmasına ve sıklıkla işleniyor olmasına karşın, hakaret nedeniyle ceza davalarının oldukça nadiren açılması günümüzde ise hiç açılmaması söz konusu olmaktadır. Bkz. Robert A. Leflar, 'Social Utility of the Criminal Law of Defamation' (1956) 34 Tex L Rev 984, 984.

⁹⁶ John Van Der Berg, 'Should There Be a Crime of Defamation?' (1989) 106(2) South African Law Journal 276, 285.

⁹⁷ <https://www.osce.org/fom/decriminalization-of-defamation> (Erişim Tarihi: 26.05.2022)

mevzuatta varlığını sürdürdüğü ve hapis cezasının da hakaret nedeniyle açılan ceza davaları bakımından çoğu devlet açısından uygulanması muhtemel bir yaptırım olduğu rapor edilmektedir. Hakareti suç olmaktan çıkartan devletlerinse çoğunun Anglosakson hukuk sisteminin benimsendiği ülkeler ile Güney Doğu Avrupa ve Orta Asya’da yer alan ülkelerin bazıları olduğu belirtilmektedir. Buna karşın Türkiye, Yunanistan, Portekiz, İtalya, Macaristan, Azerbaycan ve Orta Asya ülkelerinin bazılarında hakaretin suç olarak düzenlendiği ve önemli bir baskı unsuru olarak kullanıldığı ve sorunların bulunduğu işaret edilmektedir.⁹⁸ Kazakistan, San Marino, Belçika, Türkiye, Karadağ, Mozambik, Monako, Brunei, Laos, Rusya, Singapur, Tacikistan, Polonya, Libya hakaretin suç olmaktan çıkartılmasına yönelik Birleşmiş Milletler (BM) insan hakları organlarınınca tavsiyeye konu olmuştur.⁹⁹ Hatta İsviçre, Danimarka, Almanya gibi basın özgürlüğünün nispeten güçlü savunucuları olarak nitelendirilen devletlerde dahi basın mensupları hakkında hakaret nedeniyle mahkûmiyet hükmünün uygulandığı ifade edilmektedir.¹⁰⁰

Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi de hakaretin suç olmaktan çıkarılması gerektiği görüşüne sahiptir. Hatta Konsey’in 2007 tarihli 1577 sayılı kararı “Hakaretin Suç Olmaktan Çıkarılmasına Doğru” şeklindedir. Bu kararın 1. maddesinde ifade özgürlüğünün demokrasinin temel taşı olduğu, 6. maddesinde hakaretin suç olarak düzenlenmesinin ifade özgürlüğünün sınırlandırılmasında bir baskı aracı olarak kullanıldığı, bu nedenle azami bir özen gösterilmek suretiyle bu suçun uygulama alanı bulması gerektiği, 17. maddesinde hakaret suçunun karşılığında hapis cezasının uygulanmaması, hakaret bakımından ceza muhakemesinin kötüye kullanılmaması ve savcıların bağımsızlığının garanti altına alınması, hakaret teşkil eden ifadeler bakımından isnadın ispatı gibi güvencelerin tanınması, kamu görevlilerine karşı hakaret edilmesi bakımından daha yüksek bir korumanın sağlanmasına engel olunması ve bu kapsamda TCK’nın 125. maddesinin 3. fıkrasının gözden geçirilmesinin gerektiği yönünde Türkiye’ye çağrı yapıldığı, 10. maddesinde AGİT medya özgürlüğü temsilcisinin hakaretin suç olmaktan çıkarılmasına yönelik çabaları memnuniyetle karşıladığına, yine bu kararın 11. maddesinde çoğu üye ülkenin yasalarında hakaret suçu için hapis cezasının öngörülmesinin ve bunun etkin bir şekilde uygulanmasının endişe verici bir durum olduğuna işaret edilmiş ve söz konusu olumsuz duruma örnek olarak Türkiye ve Azerbaycan verilmiştir. 14. maddesindeyse hakaret fiili bakımından ölçsüz nitelikte olabilecek şekilde tazmi-

⁹⁸ Organization for Security and Co-Operation in Europe, The Representative on Freedom of the Media Dunja Mijatović, Defamation and Insult Laws in the OSCE Region: A Comparative Study, March 2017, 5.

⁹⁹ Keehn, Emily Nagisa, ‘Decriminalization and the U.N. Human Rights Bodies’ Research Working Paper Series 2018 (7) 38, dp. 316.

¹⁰⁰ Organization for Security and Co-Operation in Europe (n. 98) 5.

nata hükmedilmesinin dahi yerinde olmadığı ve söz konusu durumun AIHS'in 10. maddesini ihlal eder nitelikte olduğu belirtilmiştir.¹⁰¹ Buna karşın Avrupa Birliği'ne üye olan ve aday olan çoğu ülkede hakaret nedeniyle hapis cezasının uygulandığı belirtilmelidir.¹⁰² Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AIHM) ise hakaret nedeniyle başvuru haklarında hapis cezasına mahkûmiyet hükmünün verilemeyeceğini açıkça belirtmese de verdiği ihlal kararlarında dolaylı olarak adli para cezasının ya da tazminatın verilebileceğini desteklemekte ancak bunların da orantısız olmaması gerektiğini belirtmektedir.¹⁰³

Birleşmiş Milletler insan hakları organları da bizatihi hakaretin suç olarak düzenlenmesinin ifade özgürlüğüne müdahale oluşturduğu endişesiyle bu suç karşılığında hapis cezasının dahi kaldırılmasına bakılmaksızın hakaretin suç olmaktan çıkarılmasına yönelik tavsiyelerde bulunmaktadır.¹⁰⁴ Nitekim Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi 34 nolu Genel Görüşü'nün 47. paragrafında taraf devletlerin hakareti suç olmaktan çıkarma konusunu dikkate almaları, yalnızca çok ciddi olaylar bakımından ceza hukukuna başvurulması ancak bu durumda dahi hapis cezasının uygulanmamasının gerektiği belirtilmektedir.¹⁰⁵ Düşünce ve İfade Özgürlüğü Hakkının Geliştirilmesi ve Korunmasına İlişkin Özel Raportör'ün 4.6.2012 tarihli raporunda özellikle de kamu görevlilerinin politikalarının ya da bireysel faaliyetlerinin eleştirisi kapsamında basın özgürlüğü bakımından hakaretin önemli bir tehdit oluşturduğuna dikkat çekilmiştir. Rapora göre kamu görevlileri bakımından hakaretle ilgili olarak kamu görevlisi olmayanlara nazaran daha yüksek bir korumanın sağlanması yerinde değildir, nitekim bu kimselerin daha toleranslı olması gereklidir.¹⁰⁶ Kamu nezdinde bir itibara sahip kamu görevlisi bakımından suçun re'sen kovuşturulması, hakaretin esasında bireyin saygınlığının korunmasının ötesinde göz önünde olan kamu görevlilerin korunmasına ilişkin bir hüküm olarak görülmesine sebebiyet verecek niteliktedir. Bu kapsamda herkesin sahip olduğu saygınlık, yalnızca göz önünde olanların saygınlığının korunmasına hizmet etmekte-

¹⁰¹ Parliamentary Assembly, Resolution 1577 (2007), Towards Decriminalisation of Defamation

¹⁰² Nitekim 2016 yılında kaleme alınan bir çalışmada AB üyesi 28 devletten yalnızca üçünde (Birleşik Krallık, İrlanda ve Kıbrıs) hakaretin suç olarak düzenlenmediği, kalan 25'inden ise yalnızca 4'ünün (Romanya, Fransa, Hırvatistan ve Bulgaristan) haricinde diğerlerinde hakaret karşılığında hapis cezasının yaptırım olarak öngörüldüğü yönünde bkz. Aneta Spaic, Claire Nolasco ve Milos Novovic, 'Decriminalization of defamation e The Balkans case a temporary remedy or a long term solution?' (2016) 47 International Journal of Law, Crime and Justice 21, 22.

¹⁰³ Spaic, Nolasco ve Novovic (n. 102) 26.

¹⁰⁴ Keehn (n. 99) 35-36.

¹⁰⁵ United Nations CCPR/C/GC/34, International Covenant on Civil and Political Rights, Distr.: General 12 September 2011, Human Rights Committee 102nd session Geneva, 11-29 July 2011 General Comment No. 34, 12.

¹⁰⁶ United Nations A/HRC/20/17 (n. 1) 15.

dir.¹⁰⁷ Öğretide de TCK’da kamu görevlisine görevinden dolayı hakaretin hem cezanın daha fazla verilmesini gerektiren nitelikli hal olarak düzenlenmesi hem de bu durumda suçun takibinin re’sen gerçekleştirileceğinin öngörülmesi; birey hak ve özgürlüklerinin korunması esasına dayanan çağın demokratik gereklerine uygun olmayıp bir anlamda “kutsal devlet” anlayışının görünümü olduğu yönünde eleştirilmektedir.¹⁰⁸ Bu kapsamda hakaretin suç olarak düzenlenmesini ifade etmek üzere “adli taciz” ifadesi kullanılmaktadır. Bizatihi hakaretin suç olarak düzenlenmesinin ve bu nedenle muhakemenin kendisinin dahi korku iklimi yarattığı ve oto sansüre sebep olacağı ifade edilmektedir.¹⁰⁹ Ayrıca ceza hukukuna gerekli olmadığı halde başvurmanın, ceza hukukunun bir anlamda otoritesini de azaltacak nitelikte olduğunun da altının çizilmesinde fayda vardır. Bu çerçevede yukarıda da bahsi geçen uluslararası kuruluşların girişimleriyle karşılaştırmalı hukukta hakaretin suç olmaktan çıkarılması ya da en azından karşılığında hapis cezasının verilmesinden vazgeçilmesi yönünde eğilimlerin bulunduğu görülmektedir.¹¹⁰

Hakaretin suç olmaktan çıkarılmasına yönelik eğilim, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti tarafından da desteklenerek dile getirilmektedir.¹¹¹ Hem ulusal hem de uluslararası düzeyde insan hakları örgütleri, basın özgürlüğüyle ilgili topluluklar ve de medya kuruluşları hakaretin suç olmaktan çıkarılmasına yönelik görüşe sahiptir.¹¹² Bu kapsamda günümüzde hakaretin suç olarak düzenlenmesine ilişkin itirazların giderek arttığı gözlemlenmekteyse de hakaretin Kıta Avrupası’nda çoğu ülkede halen suç olarak öngörülmesi, ceza muhakemesinde medeni muhakemeye nazaran delil elde etmenin daha kolay olması, bireylerin şerefini korumak için hakaretin suç olarak düzenlenmesinin gerekli olduğu şeklindeki gerekçelerle hakaretin suç olarak öngörülmesinin yerinde olduğuna ilişkin görüşler de vardır.¹¹³ Yine insanın kişiliğinin maddi ve manevi varlığından oluştuğu nasıl ki maddi varlığı ceza hukuku kapsamında korunuyorsa manevi varlığının da aynı şekilde korunması gerektiği ifade edilmektedir. Aksinin kabulü insanın kişiliğinin tam olarak korunmasına imkân vermeyecektir

¹⁰⁷ Michael Kubiciel ve Thomas Winter, ‘Globalisierungsfinten und Strafbarkeitsinseln – Ein Plädoyer für die Abschaffung des strafrechtlichen Ehrenschatzes’ (2001) 113 (2) ZStW 305, 313-314.

¹⁰⁸ Bayraktar, Keskin Kızıroğlu, Yıldız, Zafer, Aksoy Retornaz, Akyürek, Evik, Sinar, Altunç, Aytekin İnceoğlu, Erman, Erman Eroğlu (n. 2) 449, 464.

¹⁰⁹ United Nations A/HRC/20/17 (n. 1) 10.

¹¹⁰ Sinar (n. 22) 75, 110-111.

¹¹¹ <https://www.tgc.org.tr/raporlar/basin-raporlari/1857-a%C4%9Fustos-2013-raporu-3.html> (Erişim Tarihi: 27.05.2022)

¹¹² Phiri (n. 62) 49.

¹¹³ Keehn (n. 99) 38

denilmektedir.¹¹⁴ Yine hakaretin suç olmaktan çıkarılmasını ve tümüyle özel hukuk yaptırımlarına tabi kılınmasını haklı kılacak herhangi bir makul gerekçenin bulunmadığı da öğretide savunulmaktadır. Hatta bu görüşe göre hakaret suç için öngörülen ceza yaptırımı ağır da değildir.¹¹⁵ Ayrıca öğretide hakaretin suç olmaktan çıkarılmasının Türkiye açısından henüz “erken”¹¹⁶ ve olanaklı olmadığı ifade edilmektedir. Nitekim mağdurun hakaret nedeniyle şerefi ihlal edilmekte ve bu durum bazı hallerde toplumsal varlığının ve de ekonomik olanaklarının yok olmasına dahi sebebiyet verebilme potansiyelini bünyesinde taşımaktadır. Buna karşın siyasetçiler, kamu görevlileri ve de kamuya kendi isteğiyle mal olan kişiler bakımından yine kamusal meselelerle ilgili tartışmalarla ilgili olarak cezasızlık ölçütlerinin ve isnadın ispatının daha esnek olarak uygulanması ve bilimsel ve sanatsal faaliyetlerle ilgili olarak da genel bir hukuka uygunluk nedeninin öngörülmesi önerilmektedir. Ayrıca kamu görevlisine görevi nedeniyle hakaretin özellikle de kamuoyunu ilgilendiren konularla ilgili olması durumunda cezanın daha fazla verilmesi yerine cezada indirim yapılmasını gerektiren bir neden olarak düzenlenmesi gerektiği belirtilmektedir.¹¹⁷

Buna karşın hakaretin karşılığında özel hukuk yaptırımları dururken ceza hukuku yaptırımlarının uygulanması kaygı vericidir. Nitekim bizatihi ceza hukuku yaptırımı öngörülmesi özellikle de ifade özgürlüğü bakımından orantısız bir caydırıcılığa sebebiyet vermektedir.¹¹⁸ Hakaretin suç olarak düzenlenmesiyle birlikte bir yandan bireylerin hakarete uğramama yönündeki hakkıyla, ifade ve basın özgürlüğü çatışma halindedir. İfade ve basın özgürlüğünün önemi dikkate alındığında, bu çatışmanın dengelenebilmesi adına da hakaretin suç olmaktan çıkarılması gereklidir.¹¹⁹ Ayrıca hakaret nedeniyle özel hukuk yaptırımına hükmedilmesi ceza mahkûmiyetinin aksine birey hakkında sosyal etik bir kınamayı içermemektedir.¹²⁰ Zira bir kimse hakkında hakaret suçundan dolayı mahkûmiyet hükmü olarak hapis cezası değil, adli para cezasına hükmedilmesi halinde dahi 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu’nun¹²¹ 4. maddesinin 1. fıkrasının uyarınca bu mahkûmiyet hükmünün kesinleşmesi halinde “adli sicile kaydedil”mesi gerekmektedir.

¹¹⁴ Erman (n. 8) 2; Erman ve Özek (n. 10) 255; Üzülmöz (n. 10) 41; Centel, Zafer ve Çakmut (n. 40) 233.

¹¹⁵ Eisele ve Schittenhelm (n. 33) Rn. 1a.

¹¹⁶ Aydın (n. 8) 914.

¹¹⁷ Aydın (n. 53) 113.

¹¹⁸ United Nations A/HRC/20/17 (n. 1) 10, 17-18.

¹¹⁹ Van Der Berg (n. 96) 279.

¹²⁰ Kubiciel ve Winter (n. 107) 328.

¹²¹ 25832 sayılı 1.6.2005 tarihli Resmî Gazete

Hakaretin suç olmadığı yalnızca özel hukuk yaptırımını gerektiren haksız bir fiil olarak öngörüldüğü ülkeler bakımından dahi gerçekleştirilen bu fiil nedeniyle yüksek ve orantısız bir mali yaptırımın da ifade ve basın özgürlüğü bakımından olumsuz sonuçlara sebebiyet verebileceği belirtilmelidir. Bu kapsamda öngörülen özel hukuk yaptırımlarının ortaya çıkan zarar veya tehlikeye orantılı olması ve yasalarla sınırlandırılması gereklidir.¹²² Aksinin kabulü yine ifade özgürlüğü bakımından sansüre sebebiyet verecektir ki bu sadece basına da özgü olmayıp serbest iletişim sürecini de etkileyebilecek niteliktedir.¹²³

Hakaret suçunun mağdurunun tüzel kişi olup olamayacağı hususu öğretilen tartışmalıdır. Tüzel kişilerin bu suçun mağduru olamayacağı savunulmasında tüzel kişilerin kendilerini oluşturan gerçek kişilerin şereflerinden ayrı kendilerine özgü ve bu kapsamda korunmaya değer bir şerefi yoktur denilmektedir.¹²⁴ Aksi yönde savunulan görüşe göreyse tüzel kişilerin medeni haklara ve mal varlığı haklarına sahip olmaları özellikle ekonomik alanda kendilerine has bir itibara sahip olmalarını gerektirdiğinden bu suçun mağduru olabilmeleri mümkündür.¹²⁵ Buna karşın TCK'nın 125. maddesinde "kimse" ifadesine yer verilmesi nedeniyle ve bu ifadenin yalnızca gerçek kişileri ifade ettiği belirtilerek tüzel kişilerin bu suçun mağduru olamayacakları da savunulmaktadır. Yine TCK'nın 125. maddesinin son fıkrası gereğince kurulların dahi bu suçun mağduru olamaması, suçun kurulu oluşturan üyelere karşı işlenmiş sayılacak olmasının da bir diğer engeli oluşturduğu ifade edilmektedir. Nitekim Yargıtay'ın görüşü de hakaret suçunun mağdurunun tüzel kişi olamayacağı yönündedir.¹²⁶ Ancak özel kanunlarda bunun aksine düzenlemelere yer verilmesinin mümkün

¹²² United Nations A/HRC/20/17 (n. 1) 15.

¹²³ Kubiciel ve Winter (n. 107) 328.

¹²⁴ Soyaslan (n. 6) 314; Üzülmöz (n. 10) 44. Tüzel kişilerin herhangi bir suçun mağduru olmasının mümkün olmaması nedeniyle bu suçun da mağduru olamayacağı yönünde bkz. Yenidünya ve Alşahin (n. 3) 49.

¹²⁵ Erman ve Özek (n. 10) 2-3, 259-260; Bayraktar, Keskin Kızıroğlu, Yıldız, Zafer, Aksoy Retornaz, Akyürek, Evik, Sınar, Altunç, Aytekin İnceoğlu, Erman, Erman Eroğlu (n. 2) 431-432. Bir diğer gerekçe olarak nasıl ki TCK'nın 301. maddesinde devlet tüzel kişiliğini ve devletin diğer organlarını aşağılamak suç olarak öngörülmüşse, diğer kamu hukuku ve özel hukuk tüzel kişilerinin de aşağılanmasının suç olarak kabul edilebilecek olması gösterilmektedir. Bkz. Aydın (n. 8) 887.

¹²⁶ "İncelenen dosyada, sanığın icra takibine karşı verdiği itiraz dilekçesinde, iddianamede bahsi geçen sözleri söylediği, TCK'nın 125. maddesine göre hakaret suçunda şeref ve saygınlığı rencide edebilecek nitelikte sözlerin gerçek kişilere yöneltildiğinde hakaret suçunu oluşturabileceği, herhangi bir gerçek kişiyle arasında aidiyet ilişkisi kurulmadan tüzel kişiye söylenen sözlerin bu kapsamda değerlendirilemeyeceği gözetilmeden, sanık hakkında mahkumiyet kararı verilmesi hukuka aykırı bulunmuştur." Y. 18. CD. E. 2016/18978 K. 2017/1193 T. 6.2.2017 (www.kazanci.com) (Erişim Tarihi: 20.05.2022)

olduğu belirtilmektedir. Nitekim 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun¹²⁷ "itibarın zedelenmesi" başlıklı 158. maddesi¹²⁸ bakımından bu suçu mağdurunun tüzel kişi olması mümkündür.¹²⁹ Ancak 5411 sayılı Kanun'daki düzenlemenin söz konusu Kanun'a tabi kurumlarla ilgili olarak öngörüldüğü, bu kapsamda yer almayan tüzel kişilerin hakaret suçunun mağduru olabileceğinin söylenemeyeceği ifade edilmektedir.¹³⁰ Ancak TCK'nın 125. maddesinin son fıkrasının tüzel kişilerin mağdur olmayacağı şeklinde yorumlanması yerinde değildir. Nitekim bunu engeller bir niteliğe sahip değildir.¹³¹ Buna karşın bu suçun mağdurunun tüzel kişi olamayacağının kabulü şeklindeki görüşün, hakaretin suç olmaktan çıkarılmasına yönelik eğilime uyduğu bu nedenle tüzel kişilere karşı hakaretin gerçekleştirilmesi durumunda tüzel kişilerin ortaya çıkan zararı tazminat yoluyla başvurmak suretiyle giderilebileceği ifade edilmektedir.¹³²

Ceza, yaptırımların en ağırı olarak kabul edilir. Nitekim ceza yalnızca uygulanan açısından değil uygulayan bakımından da bir kötülüktür. Nitekim devlete adli polis teşkilatının, ceza mahkemelerinin kurulması, ceza infaz kurumlarının oluşturulması ve bu kurumların ayakta tutulması gibi önemli yükümlülüklerin yerine getirilmesini yükler. Bu kapsamda ceza sapı olmayan bir kılıca benzetilmektedir. Hem kılıcın doğrultulduğu kişiyi hem de kılıcı tutanı yaralamaktadır.¹³³ Bu nedenle büyük bir zorunluluk bulunmadığı takdirde ceza müeyyidesine başvurulmamalıdır.¹³⁴ Günümüzde hakaret suçunun sıklıkla işlendiği ve bu suç nedeniyle bireyler hakkında mahkûmiyet hükümlerinin verildiği ve bu durumun Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü'nce

¹²⁷ 25983 (Mükerrer) sayılı 1.11.2005 tarihli Resmi Gazete

¹²⁸ "İtibarın zedelenmesi

Madde 158 — Bu Kanunun 74 üncü maddesine aykırı davranışlar bir yıldan üç yıla kadar hapis ve bin günden ikibin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

Yukarıdaki fıkrada yazılı fiil neticesinde özel veya kamusal bir zarar doğarsa verilecek ceza altında bir oranında artırılarak hükmolunur."

Bu Kanun'un 74. maddesi şu şekilde kaleme alınmıştır:

"İtibarın korunması

Madde 74 — 5187 sayılı Basın Kanununda belirtilen araçlarla ya da radyo, televizyon, video, internet, kablolu yayın veya elektronik bilgi iletişim araçları ve benzeri yayın araçlarından biri vasıtasıyla; bir bankanın itibarını kırabilecek veya şöhretine ya da servetine zarar verebilecek bir hususa kasten sebep olunamaz ya da bu yolla asılsız haber yayılamaz."

¹²⁹ Toroslu ve Toroslu (n. 5) 112-113.

¹³⁰ Gökcan ve Artuç (n. 12) 4621-4622.

¹³¹ Sınar (n. 22) 81. Benzer yönde bkz. Tezcan, Erdem ve Önok (n. 14) 640. Aksi yönde bkz. Gökcan ve Artuç (n. 12) 4611.

¹³² Gökcan ve Artuç (n. 12) 4621-4622.

¹³³ Toroslu ve Toroslu (n. 80) 103.

¹³⁴ Van Der Berg (n. 96) 278.

hazırlanan 2020 yılı İstatistik yayınına da yansdığı görülmektedir. Nitekim 2020 yılında hakaret, haksız fiil nedeniyle veya karşılıklı hakaret ve de kişinin hatrasına hakaret suçlarının işlendiğine ilişkin olarak toplamda 947.530 iddiayla ilgili olarak 529.418’isi hakkında kovuşturmaya yer olmadığı kararının verildiği, 349.049’u hakkında kamu davasının açıldığı, 69.018’i hakkındaysa “yetkisizlik-fezleke, görevsizlik, birleştirme, başka büroya gönderme” ve benzeri kararların verildiği belirtilmektedir. Yine 2020 yılında ceza mahkemelerince TCK’nın 125 ila 131. maddelerinde düzenleme altına alınan “şerefe karşı suçlar”la ilgili olarak toplamda 48.938 mahkumiyet, 41.111 beraat, 44.475 hükmün açıklanmasının geri bırakılması, 10.914 görevsizlik yetkisizlik, birleştirme, 68.980 davanın düşmesi, ceza verilmesine yer olmadığı, hüküm verilmesine yer olmadığı, davanın reddi, özel yasalar gereğince erteleme ve TCK’nın “akıl hastalığı” başlığını taşıyan 32. maddesi gereğince verilen kararlar olduğu görülmektedir. Ayrıca 2020 yılında ceza mahkemelerince verilen kararların %8,3’ünün bu kapsamda “şerefe karşı suçlar”la ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Yine 2020 yılında TCK uyarınca açılan dosyalarda “şerefe karşı suçlar”ın ilk beşte ve dördüncü sırada yer aldığı görülmektedir.¹³⁵

2020 yılında TCK kapsamında sonuçlandırılan soruşturmalar kapsamında yer alan suçlara ilişkin verilen kararlardaki ilk on suç grubu incelendiğinde; kamu davası açılması kararının en yüksek olanlar arasında %36,8 oranı ile “şerefe karşı suçlar”ın üçüncü sırada olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca “şerefe karşı suçlar”la ilgili olarak toplamda 191.680 olan dosya bakımından, 4.677’sinin 2016 ve öncesinde, 5.718’inin 2017’de, 22.309’unun 2018’de, 88.815’inin 2019’da, 70.161’ininse 2020’de açıldığı belirtilmektedir.¹³⁶

Hakaret, gündelik hayatın içinde sıklıkla karşı karşıya kalınan bir durumdur.¹³⁷ Hakaretin ortaya çıkardığı tehlikenin hem hakarete uğrayan hem de toplum açısından nispeten önemsizliği ve toplumu etkilememesi ceza hukuku kapsamında korunmaya yönelik ihtiyacın bulunmadığını göstermektedir. Hatta gündelik hayatın içinde çoğunlukla hakarete tanık olunduğu ancak kendimiz de dahil olmak üzere bireylerin şikayetçi olmadığı görülmektedir. Bu nedenle “önemsiz suç” olarak nitelendirilmesi mümkündür. Ayrıca bu fiilin işlenme sıklığı ve toplumda çoğunlukla tepki gösterilmeyen ve göz yumulan fiiller arasında olması da suç olmaktan çıkarılması bakımından bir gerekçe oluşturmaktadır. Yine hakaret suçuyla ilgili olarak açılan kamu davalarının sayısındaki fazlalık ve ceza mahkemelerinin iş yükü karşısında, daha önemli olarak nitelendirilmesi mümkün olan suçlar bakımından makul sürede yargılanmanın

¹³⁵ Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, *Adli İstatistikler 2020*, (2020), 25, 43, 52, 88

¹³⁶ Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, *Adli İstatistikler 2020*, (2020), (n. 135) 22, 49.

¹³⁷ Leflar (n. 95) 984.

gerçekleştirilmesine engel taşıdığı yönünde hakaretin suç olarak düzenlenmesi öğretide eleştirilmektedir.¹³⁸ Nitekim hali hazırdaki durum bir bütün olarak sistemin etkinliğine de zarar verecek niteliktedir.¹³⁹ Ayrıca bu sayıların fazlalığının hakaretin suç olarak düzenlenmesi bakımından gereken caydırıcılığa sahip olmadığına göstergesi olarak yorumlandığı da görülmektedir.¹⁴⁰ Yine ceza muhakemesi sürecinin bizatihi kendisi de devlet için mali bir yükümlülüğe sebebiyet vermekte olup, bir fiilin suç olarak düzenlenmesi bakımından önlemek için tasarlanandan daha fazla zarar ortaya çıkmamalıdır. Aksinin kabulü ceza hukukunun devletin kendi aleyhine kullanılmasına sebebiyet verecektir.¹⁴¹

Ceza yaptırımına ancak bireyin temel haklarının doğrudan ya da dolaylı olarak korunması zorunluluğunun varlığı halinde başvurulmalıdır.¹⁴² Söz konusu zorunluluk, cezanın mahiyeti itibarıyla beraberinde getirdiği olumsuz etkileri meşrulaştıracak şekilde temel varlıklara yönelen ve katlanılmaz ihlallere karşı kabul edilmelidir.¹⁴³ Ancak bu durum kanunkoyucunun yalnızca toplumu daha fazla ilgilendiren kurallara uyulmasını sağlamak üzere cezaya başvurduğu şeklinde yorumlanmamalıdır. Nitekim ceza, yalnızca cezalandırılan hukuka aykırı fiilin daha ağır olması anlamını taşımaz. Zira ceza hukuku yardımcı yani tamamlayıcı bir niteliğe sahiptir.¹⁴⁴ Şayet diğer müeyyidelerin yetersizliği ya da imkansızlığı söz konusuysa artık bu ceza müeyyidesine başvurulmaktadır. Örneğin tazmin, bazı hallerde yeterli değildir. Nitekim tazmin, suçtan kaynaklanan zararın bir kısmını karşılar; ayrıca tazmin imkanından yoksun olan ya da kendisini öyle gösteren kimseler bakımından yetersizlik söz konusu olur. Her ne kadar hakaret suçu bakımından söz konusu olmasa da bazı hallerde tazmin edilecek bir zararın bulunmadığı da ifade edilmelidir.¹⁴⁵ Bu durum kanunkoyucunun nispeten “önemsiz” olarak değerlendirilmesi mümkün olan bazı davranışların ceza yaptırımlarının kolay bir şekilde derecelendirilmesi ve hafif biçimler kazanabilmesi karşısında cezaya başvurmasına sebebiyet vermektedir.¹⁴⁶ Ancak hakaret bakımından bu bahsi geçen hususlar birlikte değerlendirildiğinde hakaretin suç olarak düzenlenmesinin gerekli olmadığı sonucuna var-

¹³⁸ Serhat Sinan Kocaoğlu, *Uluslararası (AİHM) ve Ulusal Yargı İçtihatları Çerçevesinde Hakaret Suçu*, (5237 sayılı TCK m. 125-131), (1. Bs., Seçkin Yayıncılık 2019) 436, 438, dp. 1852, 1857.

¹³⁹ Van Der Berg (n. 96) 278.

¹⁴⁰ Kocaoğlu (n. 138) 438.

¹⁴¹ Van Der Berg (n. 96) 277-278.

¹⁴² Toroslu ve Toroslu (n. 80) 102-103.

¹⁴³ Finkelstein (n. 81) 335.

¹⁴⁴ Hafizoğulları ve Özen (n. 82) 153

¹⁴⁵ Toroslu ve Toroslu (n. 80) 103-104.

¹⁴⁶ Hafizoğulları ve Özen (n. 82) 154.

mak mümkündür. Hatta özel hukuk kapsamındaki sorumluluk kuralları dikkate alındığında öğretilerde bu durumu ifade etmek üzere “politika hatası” kavramının dahi kullanıldığı görülmektedir.¹⁴⁷

Ceza hukukunun son araç olma ilkesi karşısında hakaret bakımından yani bireysel mahiyetteki şerefin korunması ceza hukukunun dışında kalmalıdır.¹⁴⁸ Nitekim şerefin ve esasında kişiliğin korunması esasında bireyin özel meselesidir.¹⁴⁹ Bu kapsamda bireyin toplumsal konumu ne olursa olsun saygınlığına yönelik bir saldırı karşısında zararın giderimi için ihlale tepki olarak özel hukuk yaptırımları yeterlidir.¹⁵⁰

İhlale tepki olarak uygulanan diğer yaptırımların imkansızlığı ya da yetersizliği, kanunkoyucunun nispeten ağır bir niteliğe sahip olmayan fiiller bakımından da cezaya başvurmaya sebebiyet vermektedir. Bu kapsamda özü açısından suçun, kanunkoyucunun değerlendirmesine göre devletin amaçlarıyla çatışan ve müeyyide olarak cezayı gerekli kılan bireyin davranışı olarak tanımlanması mümkündür.¹⁵¹ Hakaretin suç olarak düzenlenmesi bakımından söz konusu tanımlama çerçevesine girdiğini söylemek olanaklı gözükmemektedir.

Günümüzde hakaretin suç olarak düzenlenmesinin meşru bir amaca hizmet etmediği ifade edilmelidir. Nitekim Roma hukukunda da suç olarak düzenlenen hakaretin topluma karşı bir suç olarak kabul edildiği görülmekteyse ve esasında neden suç olarak kabul edildiğine ilişkin gerekçelendirmenin yapılması güç olsa da bu nedeni pleblerin giderek artan gücü karşısında daha fazla tehdit edilen aristokrasinin toplumsal güvensizliğine dayandırmak mümkündür. Yine hakaretin toplumun ahlakına aykırı olarak görülmesi de bir diğer gerekçeyi oluşturabilir. Bu kapsamda hakaretin suç olarak düzenlenmesinin özel toplumsal koşullardan kaynaklandığını söylemek mümkündür. Günümüzdeyse bu koşulların varlığını sürdürmek yönündeki kaygının çağdaş demokratik düzen karşısında geçerliliğini koruduğundan bahsedilmemelidir. İngiliz hukukunda ise hakaretin suç olarak öngörülmesinin temelinde kamu görevlilerinin saldırılara karşı korunması, özel kişiler bakımındansa düelloların önlenmesi amacı yatmaktadır. Böylece bireyler tarafından kamu düzenini bozucu nitelikte bir tepkinin verilmesinin önüne geçilmekte ve devlet bizzatıhi şerefe saldırıda bulunan kişiyi cezalandırmaktadır. Bu çerçevede devlet, hem şerefi saldırıya

¹⁴⁷ Phiri (n. 62) 49.

¹⁴⁸ Sınar (n. 22) 107. Buna karşın öğretilerde bireylerin saygınlığının ihlal edilmemesinin ve bu saygınlığın kabul edilmesinin toplum halinde yaşayabilmenin temel koşulu olduğu da ifade edilmektedir. Bkz. Dönmezer (n. 93) 271.

¹⁴⁹ Kubiciel ve Winter (n. 107) 314.

¹⁵⁰ Van Der Berg (n. 96) 277.

¹⁵¹ Toroslu ve Toroslu (n. 80) 104.

uğrayan kişiyi tatmin etmekte hem de kamu düzenini korumaktadır. Günümüzdeyse artık düello ve meydan okuma benzeri davranışların bulunmadığı görüldüğünden şerefe ilişkin saldırıların suç olarak düzenlenmesine gerek yoktur.¹⁵² Zira hakaretin suç olmaktan çıkartılması toplumsal yaşamın sürdürülmesi ve korunması bakımından herhangi bir sıkıntıya yol açmayacaktır.¹⁵³ Nitekim çağdaş demokratik düzenlerde ceza hukuku insan haklarını güvence altına alan ve koruyan bir hukuk dalı olup toplumsal yaşamın varlığı bakımından korunması zorunlu olan hukuki varlık veya menfaatleri kapsamına almalıdır. Aksinin kabulü temel hak ve özgürlüklere engel olan bir anlayışa sebebiyet vermektedir.¹⁵⁴

Öğretide TCK'nın 130. maddesinde düzenlenen "Kişinin hatırasına hakaret" suçu¹⁵⁵ bakımından ölenin manevi kişiliği ile ölümlere saygı gösterilmesi şeklindeki dinsel inançla ilgili toplumsal değer de korunduğu bu nedenle söz konusu maddeyle ilgili olarak istisnaya gidilerek bu fiilin suç olarak kalmaya devam edebileceği ancak bu durumda "şerefe karşı suçlar" arasında değil, ETCK'da olduğu üzere "din hürriyeti aleyhinde cürümler" arasında düzenlenmesi gerektiği savunulmaktadır. ETCK'nın 178. maddesinde din ve ölümlere saygı arasında bir bağın kurulduğu bu nedenle de ölümlere karşı suçların din hürriyetine karşı suçlar arasında düzenlenmesiyle ölümlere karşı gösterilmesi gereken saygının dinsel kaynaklı olduğu düşünülmekteydi. Buna karşın ceza hukukunun laikleşmesiyle beraber bu suçun dine karşı suçlardan bağımsız bir kimliğe sahip olması gereklidir. Nitekim bu suçla ölen kişiye ve onun ruhuna saygı duygusu korunmak istenmektedir. Artık din özgürlüğü değil, ölünün kişilik hakkının ölümünden sonraki etkisinin korunması söz konusudur. Bu nedenle de suçun "şerefe karşı suçlar" arasında düzenlenmesinin yerinde olduğu ifade edilmektedir.¹⁵⁶ Ancak ölümle birlikte kişilik son bulduğundan ve "şerefe karşı suçlar"ın kişilere karşı suçlar arasında yer alması nedeniyle bu görüşün yerin-

¹⁵² Van Der Berg (n. 96) 281-282.

¹⁵³ Hakaret nedeniyle bireyler arasında korkunun, kuruntunun, şantajın söz konusu olacağı bireylerin huzurunun ve sükunun bozulacağı bu nedenle hem bireyin hem de toplumun korunmasına yönelik menfaatin hakaretin suç olarak düzenlenmesini gerektirdiği yönündeki aksi görüş için bkz. Erman (n. 8) 2; Erman ve Özek (n. 10) 256.

¹⁵⁴ Aydın (n. 53) 64.

¹⁵⁵ Şikâyet hakkı TCK'nın 73. maddesi uyarınca suçtan zarar görene aittir. Buna karşın TCK'nın 131. maddesinin 2. fıkrası uyarınca "Mağdur, şikâyet etmeden önce ölürse, veya suç ölmüş olan kişinin hatırasına karşı işlenmiş ise; ölenin ikinci dereceye kadar üstsoy ve altsoyu, eş veya kardeşleri tarafından şikâyette bulunulabilir." Öğretide hakaretin "ölmüş olan kişinin hatırasına karşı" işlenmesi bakımından yerinde olarak ölümle kişilik sona erdiğinden ve mağdur ölenin yakınları olduğundan söz konusu durumu ifade etmek üzere "suç ölünün hatırasına işlenmiş ise" şeklinde değiştirilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Bkz. Aydın (n. 8) 913.

¹⁵⁶ Tezcan, Erdem ve Önok (n. 14) 685.

de olmadığı belirtilmelidir. Bu kapsamda dinle ilişki kurulsun ya da kurulmasın ölümlere saygı gösterilmesi yönündeki topluma ait bir varlık veya menfaatin korunması söz konusudur. Böylece yakını olmayan ölümlerin de şerefine korunması söz konusu olacaktır.¹⁵⁷ Buna karşın bu görüşlerden ilki benimsendiği takdirde hakaretin suç olmaktan çıkartılması eğiliminin dine ve dinsel değerlere karşı hakareti de içerdiği belirtilmelidir. Bu kapsamda Avrupa Konseyi Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu'nun (Venedik Komisyonu) 76. Genel Kurulu'nda 17-18 Ekim 2008 tarihinde kabul edilen dine hakaretin ve din nedeniyle nefrete tahrikin düzenlenmesi ve kovuşturma konusu edilmesi konusyla ilgili olarak ifade ve din özgürlüğü arasındaki ilişkiye ilişkin raporunda, din nedeniyle nefrete tahrik ayrık tutulmak şartıyla dine hakaretin suç olmaktan çıkarılması gerektiğine, bunun suç olarak düzenlenmesi için makul bir sebebin bulunmadığına ve bunun demokratik değerlerin ve de hoşgörünün üstün tutulması için gerekli olduğuna işaret edilmiştir.¹⁵⁸ İkinci görüşün benimsenmesi halindeyse her ne kadar TCK'nın 130. maddesinin¹⁵⁹ 2. fıkrası bakımından olmasa da 1. fıkrası bakımından ceza hukukunun son araç olma ilkesi karşısında ceza yaptırımına başvurulmasının gerekliliği sorgulanmaya açıktır.

Bu çerçevede, hakaretin suç olmaktan çıkartılması eğiliminin, Türk kanun koyucusu tarafından benimsenerek TCK'nın 125 ila 131. maddelerinde düzenleme altına alınan şerefe karşı suçların tümüyle ceza hukuku mevzuatından çıkarılması yerinde bir tercih olacaktır.¹⁶⁰ Ancak bir önceki paragraftaki değerlendirmeler ışığında TCK'nın 130. maddesinde öngörülen "Kişinin hatırasına hakaret" suçunun özellikle de 2. fıkrasının suç olarak öngörülmesi gerekliliğinin kabulü karşısında, bu suçun TCK'nın "Özel Hükümler" başlıklı "İkinci Kitabı"nın "Topluma Karşı Suçlar"a ayrılan "Üçüncü Kısmı"nda yer alması en makul çözüm olacaktır.

¹⁵⁷ Erman ve Özek (n. 10) 266.

¹⁵⁸ Council of Europe, European Commission For Democracy Through Law (Venice Commission) Report On The Relationship Between Freedom Of Expression And Freedom Of Religion: The Issue Of Regulation And Prosecution Of Blasphemy, Religious Insult And Incitement To Religious Hatred, s. 18-19.

¹⁵⁹ "Kişinin hatırasına hakaret

Madde 130- (1) Bir kimsenin öldükten sonra hatırasına en az üç kişiyle ihtilat ederek hakaret eden kişi, üç aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır. Ceza, hakaretin alenen işlenmesi halinde, altıda biri oranında artırılır.

(2) Bir ölünün kısmen veya tamamen ceset veya kemiklerini alan veya ceset veya kemikler hakkında tahkir edici fiillerde bulunan kişi, üç aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır."

Bu maddeye bakıldığında 1. fıkrasında ölen kişinin hatırasına hakaret, 2. fıkrasında ölümleri tahkir olmak üzere iki ayrı suç tipine yer verildiği görülmektedir. Bkz. Koca ve Üzümler, (n. 52) 462; Artuk, Gökçen ve Yenidünya, (n. 57) 478.

¹⁶⁰ Sınar (n. 22) 115.

IV. TÜRK HUKUK SİSTEMİNDE İŞLENEN HAKARET SUÇU NEDENİYLE UYGULANAN YAPTIRIMIN HAKARETİN SUÇ OLMAKTAN ÇIKARILMASINA YÖNELİK EĞİLİM ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

2014 yılında Türk hukuk sisteminde hakaretin suç olmaktan çıkarılması-na yönelik eğilim çerçevesinde ve demokratikleşme paketi kapsamında her ne kadar suç olmaktan çıkarılması söz konusu olmasa da nitelikli halleri de dahil olmak üzere yaptırım olarak hapis cezasının kaldırılması, sadece adli para cezasının uygulanmasına yönelik bir çalışmanın bulunduğu kamuoyuyla paylaşılmıştır. Paketin esas olarak nefret suçlarıyla ilgili olarak özel bir düzenlemeyi getirmeyi amaçlaması nedeniyle kamuoyunda nefret suçları taslağı şeklinde nitelendirildiği görülmektedir.¹⁶¹ Hakaret bakımından yalnızca adli para cezasının öngörülmesindeki temel gerekçeyi ise esasında hakaretin suç olmaktan çıkarılması eğiliminin değil,¹⁶² o dönem gezi eylemlerinin ardından “Twitter”da gerçekleştirilen hakaretlerle ilgili olarak “Twitter”ın Türkiye ile hakaret suçunun karşılığında hapis cezası öngörülmesi nedeniyle bilgileri paylaşmamasının oluşturduğu haberleri basına yansımıştır.¹⁶³ Bu kapsamda öğretilde kanunkoyucunun Türk ceza hukuku kültürü ve uygulamasında önemli bir yeri olan hakaret suçunu bir anda suç olmaktan çıkarmak yerine terditli bir yaklaşımla ilk önce yalnızca adli para cezası öngörerek ardındansa tümüyle suç olmaktan çıkarabileceği öngörüsünde bulunmaktadır. Nitekim aksinin kabulü toplumda önemli tepkilere sebebiyet verecektir şeklindeki endişenin dile getirilmesine sebebiyet vermektedir.¹⁶⁴ Ancak içinde bulunduğumuz 2022 yılı itibariyle henüz böyle bir değişiklik yürürlüğe girmemiştir ve suçun temel şekli bakımından seçenekli bir ceza yaptırımı öngörülmektedir.

Türk hukuk sistemine bakıldığında hakaret suçunun temel şekli bakımından TCK’nın 125. maddesinin 1. fıkrasında “üç aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası”nın seçimlik olarak öngörüldüğü görülmektedir. Adli para cezasının da işlenen hakaret suçu nedeniyle tek başına öngörülebilmesinin hakaretin suç olmaktan çıkarılmasına yönelik eğilim konusunda atılmış bir adım olduğu şeklinde yorumlandığı görülmektedir.¹⁶⁵ Hâkimin somut olayın koşullarına göre TCK’nın 61. maddesi uyarınca temel cezayı belirlemesi gerekmekte olup

¹⁶¹ <http://www.radikal.com.tr/politika/nefret-paketinde-fazil-say-surprizi-1154985/> (18.03.2022)

¹⁶² Sınar (n. 22) 113-114.

¹⁶³ <https://www.medyaradar.com/hukümetin-twitter-formulu-belli-oldu-hapis-cezasi-kalkiyor-haberi-101088> (18.03.2022)

¹⁶⁴ Sınar (n. 22) 114.

¹⁶⁵ Gökcan ve Artuç (n. 12) 4610.

bu seçimlik yaptırımlardan hangisine hükmedildiğini gerekçelendirmesi gerekmedir, aksi durum bozma sebebidir.¹⁶⁶

“Hükmedilen bir yıl veya daha az süreli hapis cezası, kısa süreli hapis cezası” olup (TCK m. 49/2) TCK’nın “kısa süreli hapis cezasına seçenек yaptırımlar” başlığını taşıyan 50. maddesinin 2. fıkrası uyarınca “Suç tanımında hapis cezası ile adli para cezasının seçenек olarak öngöröldüğü hallerde, hapis cezasına hükmedilmişse; bu ceza artık adli para cezasına çevrilmez.”¹⁶⁷ Buna karşın söz konusu hapis cezasının TCK’nın 50. maddesinde belirtilen diğер seçenек yaptırımlara çevrilmesi mümkündür.¹⁶⁸

TCK’nın 125. maddesinin 2. fıkrası uyarınca hakaretin “mağduru muhatap alan sesli, yazılı veya görüntölü bir iletiyle işlenmesi halinde” de 1. fıkrasında öngörölen ceza yaptırımı uygulanmaktadır.

Hakaret suçunun daha fazla ceza verilmesini gerektiren nitelikli hallerinin kaleme alındığı suçun “Kamu görevlisine karşı görevinden dolayı, dini, siyasi, sosyal, felsefi inanç, düşünce ve kanaatlerini açıklamasından, değıştirilmesinden, yaymaya çalışmasından, mensup olduğı dinin emir ve yasaklarına uygun davranmasından¹⁶⁹ dolayı, kişinin mensup bulunduğı dine göre kutsal sayılan değerlerden bahisle,¹⁷⁰ işlenmesi halinde, cezanın alt sınırı bir yıldan az olamaz.” şeklindeki TCK’nın 125. maddesinin 3. fıkrası bakımından se-

¹⁶⁶ “Adli sicil kaydında geçmiş hükümlölükleri bulunmayan sanıklar hakkında, seçimlik yaptırım öngören hakaret suçundan dolayı, hangi gerekçeyle hapis cezasının tercih edildiğinin açıklanmaması,” Y. 18. CD. E. 2015/44160 K. 2017/15049 T. 19.12.2017 (www.kazanci.com) (Erişim Tarihi: 3.5.2022)

¹⁶⁷ “Dosya kapsamında seçimlik ceza içeren TCK’nın 125. maddesinin ilk fıkrası kapsamındaki hakaret suçunda temel cezanın hapis cezası olarak belirlenmesinden sonra aynı Kanun’un 50. maddesinin ikinci fıkrasındaki düzenleme gereğı adli para cezasına çevrilmesinin mümkün olmadığı, ancak sanığın aleyhine tespit edilen bul hukuka aykırılığın, aleyhe temyiz veya başkaca bir bozma nedeni bulunmadığından yol gösterme ve uygulamada birliğı sağlama amacıyla eleştiri nedeni yapılması gerektiğı kabul edilmektedir.” Y. 4. CD. E. 2008/21401 K. 2009/6167 T. 24.3.2009 (www.kazanci.com) (Erişim Tarihi: 3.5.2022)

¹⁶⁸ “Sanığın işlediğı suçun düzenlendiğı kanun maddesinde hapis cezası ve adli para cezası seçenек yaptırım olarak belirlenerek hakim hapis cezasını seçmiş ise, artık bu hapis cezası kısa süreli de olsa, adli para cezasına çevrilemeyecektir. Burada hakimnin takdir yetkisi kısıtlanmıştır. Ancak, diğер şartlar mevcutsa mahkeme, bu hapis cezasını diğер tedbirlere çevirebilecektir.” Y. 4. CD. 2006/5345 2006/15883 8.11.2006 (Gökcan ve Artuç, (n. 12) 4668, dp. 327.)

¹⁶⁹ Kanunkoyucunun burada neden yalnızca “uygun” davranmayla sınırlama yaptığı, “aykırı” davranılmasını bu kapsamda tutmadığı yine “Dini, siyasi, sosyal, felsefi inanç, düşünce ve kanaatlerini” açıklamamasının da bu kapsamda tutulmamasının yerinde olmadığı ve gerekçesinin anlaşılmadığı yönündeki haklı görüş için bkz. Tezcan, Erdem ve Önok (n. 14) 655.

¹⁷⁰ Söz konusu durumun dini değerlerin kendisinin tahkiri anlamına geldiğı bu nedenle bir dini değeri savunup ona göre yaşamayan bir kimse açısından da uygulanabileceğı ancak bu durumun ifade özgürlüğünü ihlal edeceği yönünde bkz. Aydın (n. 53) 114.

çimlik olarak adli para cezasının dahi öngörülmediği görülmektedir. Bu kapsamda artık tek başına adli para cezasına hükmedilmesi söz konusu olamayacaktır.¹⁷¹ Her ne kadar söz konusu ifadenin hapis cezasına özgü olduğu bu kapsamda adli para cezasına yine de hükmedebileceği söylenebilirse¹⁷² de -ki nitekim artık Yargıtay'ın görüşü bu yöndedir¹⁷³- adli para cezasına hükmedil-

¹⁷¹ Hafizoğulları ve Özen (n. 13) 253; Centel, Zafer ve Çakmut (n. 40) 278; Yenidünya ve Alşahin (n. 3) 86. Aksinin kabulünün cezada kanunilik ilkesine aykırılık oluşturacağı da öğretilmiş ifade edilmektedir. Bkz. Koca ve Üzülmaz (n. 52) 461. Nitekim uygulamada da bu yönde kararların verildiği görülmektedir: “İstanbul 2. Asliye Ceza Mahkemesi, 29/4/2014 tarihli kararı ile başvurucunun kamu görevlisine karşı görevinden dolayı basın yoluyla hakaret suçunu işlediği gerekçesiyle 1 yıl 2 ay 17 gün hapis cezası ile cezalandırılmasına, sanık hakkında verilen hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar vermiştir... Bu karara karşı başvurucu tarafından yapılan itiraz, İstanbul 2. Ağır Ceza Mahkemesinin 24/6/2014 tarihli kararıyla reddedilmiştir... Başvurucunun dava konusu makalede kendi bakış açısından Türkiye’deki çevre sorunlarına dikkat çeken bir eyleme destek vermesinin ve bu eyleme karşı olanları eleştirmesinin genel olarak kamu yararını ilgilendiren bir mesele olduğunda kuşku yoktur. Ayrıca hükümetlere ve siyasetçilere yöneltilen eleştirinin sınırı da özel kişilere göre daha geniştir... Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru 23/7/2014 tarihinde yapılmıştır... 70. Başvurucu yazdığı makale nedeniyle 1 yıl 2 ay 17 günlük hapis cezası ile cezalandırılmıştır. İlk Derece Mahkemesince hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmiş olsa bile başvurucu 5 yıl denetimli serbestlik tedbiri altına alınmıştır ve bir yazar olan başvurucunun bu süre içerisinde cezasının infaz edilmesi riski her zaman vardır. Yaptırıma maruz kalma endişesinin kişiler üzerinde kesintiye uğratici bir etkisi vardır ve sonunda kişi denetim süresini yeni bir mahkûmiyet almadan geçirse bile kişinin bu etki altında ileride düşünce açıklamalarından veya basın faaliyetlerini yapmaktan imtina etme riski bulunmaktadır. Sonuç olarak başvurucunun gelecekte cezasının infaz edilebileceği olasılığının kendisinde stres ve cezalandırılma endişesi yarattığı kabul edilmelidir. 71. Bu sebeplerle, başvurucunun ifade özgürlüğüne yapılan müdahalenin “başkalarının şöhret ve haklarının” korunması için demokratik toplum düzeninde gerekli bir müdahale olmadığı kanaatine varılmıştır. 72. Başvurucunun Anayasa’nın 26. ve 28. maddelerinin birinci fıkralarında güvence altına alınan ifade özgürlüğü ve basın özgürlüğünün ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.” Bekir Coşkun [GK], B. No: 2014/12151, 4/6/2015

¹⁷² Bu görüşe göre yalnızca adli para cezasına hükmedilmesi mümkün olup bu durumda adli para cezasının, hapis cezası bakımından alt sınırı olan bir yıl karşılığını oluşturan adli para cezasından az olamayacağı ifade edilmektedir. Bkz. Gökcan ve Artuç (n. 12) 4667.

¹⁷³ Yargıtay TCK’nın yürürlüğe girdiği ilk yıllarda TCK’nın 125. maddesinin 3. fıkrasındaki nitelikli halin gerçekleşmesi durumunda adli para cezasına hükmedilemeyeceği görüşüne sahipti (“TCY’nın 125/1-3(a) madde ve fıkralarında öngörülen görevliye sövme suçunun sadece hapis cezası gerektirmesine karşın adli para cezası olarak belirlenmesi, Yasaya aykırıdır.” Y. 4. CD. 2006/8657, 2006/17529, 11.12.2006 (Gökcan ve Artuç, (n. 12) 4667, dp. 323). Ancak daha sonra bu görüşünden ayrılarak artık adli para cezasının verilebileceği yönündeki kararlarının istikrar kazandığı görülmektedir: “TCK’nın 125/3. maddesinde cezanın alt sınırının 1 yıldan az olamayacağı düzenlenmiş ise de, bu düzenlemenin temel cezanın adli para cezası olarak seçilmesine engel olmayacağı gözönünde bulundurulmadan ve sanık hakkında katılan ...’a karşı tehdit suçundan kurulan hükümde seçimlik cezalardan adli para cezası tercih edilmesine rağmen, hakaret suçundan kurulan hükümlerde aynı gerekçelerle hapis cezası tercih edilmek suretiyle hükümlerde çelişki oluşturulması” Y. 4. CD. E. 2021/17920 K. 2021/21421 T. 13.9.2021; “Her ne kadar TCK’nın 125/3. maddesinde hapis cezasının alt sınırının 1 yıldan az olamayacağı düzenlenmiş ise de, bu

mesi halinde hükümde bir açıklık bulunmadığından artırma gidilemeyecek ve bu durumda da söz konusu halin nitelikli hal olarak öngörülmesindeki amaç gerçekleşmemiş olacaktır denilmektedir.¹⁷⁴ Buna karşın az evvel de belirtildiği üzere uygulama bu yönde değildir. Bu nedenle mahkeme tarafından hapis cezası seçildiğinde bunun neden seçildiğinin gerekçesine yer verilmelidir. Nitekim Anayasa'nın "Duruşmaların açık ve kararların gerekçeli olması" başlığını taşıyan 141. maddesinin 3. fıkrası uyarınca "Bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır." Adli para cezası seçildiği takdirdeyse adli para cezasının alt sınırının üçyüzaltmışbeş gün, üst sınırınınsa yediyüzotuz gün olarak belirlenmesi gerekmektedir. Yani faile ya bir yıldan iki yıla kadar hapis cezası ya da üçyüzaltmışbeş günden yediyüzotuz güne kadar adli para cezasının verilmesi gerekmektedir.¹⁷⁵

3359 sayılı "Sağlık Hizmetleri Temel Kanunu"nun¹⁷⁶ Ek 12. maddesinin 2. fıkrası¹⁷⁷ uyarınca "Kamu veya özel sağlık kurum ve kuruluşlarında görev yapan sağlık personeli ile yardımcı sağlık personeline karşı görevleri sebebiyle işlenen" hakaret suçuyla ilgili olarak TCK'nın 125. maddesi uyarınca tayin edilecek cezaların "yarı oranında artırıl"acağı, ayrıca "hapis cezasının ertelenmesi hükümleri"nin fail hakkında uygulanamayacağı belirtilmiştir. Bu maddenin 3. fıkrasında "Özel sağlık kurum ve kuruluşlarında görev yapan personel"in, "bu görevleriyle bağlantılı olarak kendilerine karşı işlenen suçlar bakımından 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun uygulanmasında kamu görevlisi sayılır"acakları belirtilmiştir. 3359 sayılı Kanun'daki bu düzenlemenin yerinde olmadığı belirtilmelidir. Nitekim hali hazırda kamu görevlisine karşı görevi nedeniyle hakaret suçunun cezanın daha fazla ceza verilmesini gerektiren bir

düzenlemenin temel cezanın adli para cezası olarak seçilmesine engel olmayacağı göz önünde bulundurulmadan, görevi yaptırmamak için direnme suçundan kurulan hükümde verilen hapis cezası adli para cezasına çevrilmesine rağmen, seçimlik ceza öngören hakaret suçundan kurulan hükümde yeterli gerekçe gösterilmeden hapis cezası tercih edilmek suretiyle hükümde çelişki oluşturulması," Y. 18. C.D.E. 2018/700 K. 2019/12677 T. 19.9.2019 (www.kazanci.com) (Erişim Tarihi: 3.5.2022)

¹⁷⁴ Özbek, Doğan ve Bacaksız (n. 8) 511-512.

¹⁷⁵ Gökcan ve Artuç (n. 12) 4668.

¹⁷⁶ 19461 sayılı 15.5.1987 tarihli Resmî Gazete

¹⁷⁷ 6514 sayılı "Sağlık Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşlarının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"un (28886 sayılı 18.01.2014 tarihli Resmi Gazete) 47. maddesiyle 3359 sayılı Kanun'a eklenen Ek 12. maddenin 2. fıkrası "Özel sağlık kurum ve kuruluşlarında görev yapan personel, bu görevleriyle bağlantılı olarak kendilerine karşı işlenen suçlar bakımından 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun uygulanmasında kamu görevlisi sayılır." şeklinde düzenlenmişken ve bu hüküm 6514 sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği 18.01.2014 tarihinde yürürlüğe girmişken 7243 sayılı "Yükseköğretim Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" ile söz konusu mevcut halini almış olup bu değişiklik ise 17.4.2020 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bkz. 31202 sayılı 17.4.2020 tarihli Resmî Gazete

durum olarak öngörülmesi eleştirilmekteyken bir de sağlık personeli bakımından söz konusu ceza ile yetinmeyerek daha da fazla ceza verilmesi eleştirilmesi gereken bir durumdur.

Hakaret suçunun 1.6.2005 tarihinde yürürlüğe giren ilk halinde, TCK'nın 125. maddesinin 4. fıkrasında hakaretin "alenen işlenmesi halinde" belirlenen temel cezanın, "altıda biri; basın ve yayın yoluyla işlenmesi halinde, üçte biri oranında" arttırılacağı belirtilerek cezanın daha fazla verilmesini gerektiren nitelikli haline yer verilmişti.¹⁷⁸ Ancak 5377 sayılı "Türk Ceza Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"¹⁷⁹ 15. maddesiyle TCK'nın 125. maddesinin 4. fıkrası "Hakaretin alenen işlenmesi halinde ceza altıda biri oranında artırılır." şeklinde değiştirilmiştir. Söz konusu değişikliğin uygulamada çok da anlamlı olmadığı¹⁸⁰ nitekim "basın ve yayın yoluyla" işlenen hakaret halinde zaten aleniyetin bulunduğu¹⁸¹ ve yine 4. fıkranın uygulama alanı bulacağı belirtilmelidir.¹⁸² Bu nedenle söz konusu değişikliğin çok da önem arz etmediği¹⁸³ ve basın özgürlüğü adına yapıldığını söylemek güçtür.¹⁸⁴ Buna karşın öngörülen ceza bakımından "üçte biri" oranından "altıda biri" oranında bir cezalandırma yapılacağından çok anlamlı olmasa da bir indirimin görüldüğü ifade edilmelidir.

Suçun alenen işlenmesi hali bakımından da öğretide yalnızca hapis cezasının uygulanmasının gerektiği nitekim öngörülen oranlı yaptırımın yalnızca hapis cezası bakımından uygulanabilir nitelikte olduğu ifade edilmekteyse de¹⁸⁵ TCK'nın 125. maddesinin 3. fıkrasıyla ilgili uygulamanın tercihinin suçun alenen işlenmesi bakımından da geçerli olduğu görülmektedir.¹⁸⁶

¹⁷⁸ 25611 sayılı 12.10.2004 tarihli Resmî Gazete

¹⁷⁹ 25869 sayılı 8.7.2005 tarihli Resmî Gazete

¹⁸⁰ "TCK'nın 125/4. maddesinde ağırlaştırıcı neden olarak öngörülen aleniyetin gerçekleşmesi için olay yerinde başkalarının bulunması yeterli olmayıp, hakaretin belirlenemeyen sayıda kişi ve herkes tarafından görülme, duyulma ve algılanabilme olasılığının bulunması, herhangi bir sınırlama olmaksızın herkese açık olan yerlerde işlenmesinin gerekmesi" Y. 4. CD. E. 2021/31536 K. 2021/26608 T. 9.11.2021 (Erişim Tarihi: 25.4.2022)

¹⁸¹ Nitekim söz konusu durum 5377 sayılı Kanun'un gerekçesinde de ifade edilmiştir. Bkz. T.B.M.M., (n. 4) 4.

¹⁸² Her ne kadar aleniyetin mahiyetiyle çelişse de artık basın ve yayın yoluyla gerçekleştirilen hakaret bakımından cezanın daha fazla verilmesini gerektiren nitelikli bir hal olarak kabul edilemeyeceği yönündeki farklı görüş için bkz. Soyaslan (n. 6) 347-348.

¹⁸³ Özbek, Doğan ve Bacaksız (n. 8) 513; Bayraktar, Keskin Kızıroğlu, Yıldız, Zafer, Aksoy Retornaz, Akyürek, Evik, Sınar, Altunç, Aytekin İnceoğlu, Erman, Erman Eroğlu (n. 2) 451.

¹⁸⁴ Tezcan, Erdem ve Önok (n. 14) 657.

¹⁸⁵ Üzülmöz (n. 10) 71; Koca ve Üzülmöz (n. 52) 461.

¹⁸⁶ "Taksirle bir kişinin yaralanmasına neden olma ve hakaret suçlarından sanık ...'nın 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 89/1, 125/1, 125/4, 43/2, 62/1 (iki kez) ve 52/2. (iki kez) maddeleri uyarınca 1.500,00 Türk lirası ve 2.180,00 Türk lirası adli para cezaları ile cezalandırılmasına, 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 231/5. maddesi gereğince

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun¹⁸⁷ (CMK) 253. maddesi uyarınca hakaret suçunun re'sen takip edilen hali hariç¹⁸⁸ olmak üzere şikâyetle ve de uzlaştırmaya tabi olması da hakaretin suç olmaktan çıkarılmasına ilişkin görüşün kabul edilmesine engel oluşturmamalıdır. Nitekim uzlaştırmamanın uzlaşmayla sonuçlanması muhakkak bir sonuç olarak ortaya çıkmamaktadır. Uzlaşmanın sağlanamaması halinde hakaret nedeniyle fail hakkında verilecek adli para cezası ya da hapis cezası, hakarete uğrayanın lehine bir tazminatın verilmesini içermemektedir.¹⁸⁹ Bu nedenle aşağıda ayrıntılarıyla açıklanacak olacak özel hukuk cezasının kabulüyle, onarıcı adaletten de bahsetmek olanaklı hale gelecektir.

hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına ve 5 yıl denetim süresine tâbi tutulmasına dair ... 18. Asliye Ceza Mahkemesi'nin 10/02/2015 tarihli ve 2014/1025 esas, 2015/219 Sayılı kararının 25/02/2015 tarihinde kesinleşmesini müteakip, sanığın denetim süresi içerisinde 08/09/2018 tarihinde işlediği kasıtlı suçtan mahkûm olduğunun ihbar edilmesi üzerine yapılan yargılama sonucunda, 5271 Sayılı Kanun'un 231/11. maddesi gereğince hükmün açıklanması ile sanığın 5237 Sayılı Kanun'un 89/1, 125/1, 125/4, 43/2, 62/1 (iki kez) ve 52/2. (iki kez) maddeleri uyarınca 1.500,00 Türk lirası ve 2.180,00 adli para cezaları ile cezalandırılmasına ilişkin ... 18. Asliye Ceza Mahkemesi'nin 16/09/2020 tarihli ve 2020/522 esas, 2020/396 Sayılı kararını kapsayan dosya incelendi... İncelenen dosyada; 5271 Sayılı CMK'nin 251/1. maddesinin "Asliye ceza mahkemesince, iddianamenin kabulünden sonra adli para cezasını ve/veya üst sınırı iki yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlarda basit yargılama usulünün uygulanmasına karar verilebilir." ve CMK'nin 251/8. maddesinin "Basit yargılama usulü, bu kapsama giren bir suçun, kapsama girmeyen başka bir suçla birlikte işlenmiş olması hâlinde uygulanmaz." şeklindeki hükümler gözetildiğinde, sanık hakkında taksirle yaralama ve hakaret suçlarından yargılama yapılarak sanığın 5237 Sayılı TCK'nın 89/1. ve 125/1., 125/4. maddeleri uyarınca cezalandırılmasına karar verildiği, "taksirle yaralama" ve "hakaret" suçları her ne kadar basit yargılama usulüne tabi ise de sanık hakkında hakaret suçundan kurulan hükümde suçun alenen işlenmesi nedeniyle sanığın cezasında artırım yapıldığının anlaşılması karşısında, mercii tarafından verilen itirazın reddine yönelik kararda bir isabetsizlik görülmediğinden kanun yararına bozma talebinin reddine karar vermek gerekmiştir." Y. 4. CD. E. 2021/30160 K. 2021/24610 T. 14.10.2021 (www.kazanci.com) (3.6.2022)

¹⁸⁷ 25673 sayılı 17.12.2004 tarihli Resmî Gazete

¹⁸⁸ Nitekim TCK'nın 131. maddesinin 1. fıkrası uyarınca "Kamu görevlisine karşı görevinden dolayı işlenen hariç; hakaret suçunun soruşturulması ve kovuşturulması, mağdurun şikâyetine bağlıdır." "Kamu görevlisine karşı görevinden dolayı" hakaret edilmesi halinde bir yandan kamu görevlisinin şerefine korunması hedeflenmekteyse de diğer yandan kamu yönetimin itibarının korunması hedeflenmekte olup bu nedenle suçun takibi şikâyete bağlı tutulmamıştır. Bkz. Tezcan, Erdem ve Önok (n. 14) 684; Özbek, Doğan ve Bacaksız (n. 8) s. 529. Ayrıca bu nitelikli halin uygulama alanı bulabilmesi için hakaretin kamu görevlisine karşı görev sırasında ya da dışında görevini yerine getirmesi nedeniyle işlenmiş olması gerekli olup bizatihi hakarete uğrayan kişinin kamu görevlisi olması yeterli değildir. Bkz. Artuk, Gökçen ve Yenidünya (n. 57) 491; Centel, Zafer ve Çakmut (n. 40) 265; Soyaslan (n. 6) 345.

¹⁸⁹ Van Der Berg (n. 96) 283.

İşlenen hakaret suçu nedeniyle fail hakkında hapis cezası uygulandığı takdirde ayrıca TCK'nın 53. maddesi uyarınca “belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma” güvenlik tedbiri de uygulanacaktır.

Fail hakkında hükmedilen adli para cezası ödenmediği takdirdeyse 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un¹⁹⁰ 106. maddesinin 3. fıkrası¹⁹¹ uyarınca hapse çevrilecektir. Bu nedenle seçimlik olarak adli para cezasının öngörülmesi hakaretin suç olmaktan çıkartılması eğilimi karşısında yeterli güvenceyi sağlamamaktadır.

Hakaret suçu, TCK'nın 75. maddesinde düzenleme altına alınan önödemece de tabi değildir. Nitekim bu maddenin 1. fıkrasında “Uzlaşma kapsamındaki suçlar hariç olmak üzere, yalnız adli para cezasını gerektiren veya kanun maddesinde öngörülen hapis cezasının yukarı sınırı altı ayı aşmayan suçlar” bakımından önödemenin mümkün olduğu ve yine 6. fıkrası bakımından özel olarak önödemenin mümkün olduğu suçlar arasında hakaretin sayılmadığı görülmektedir.

Her ne kadar hakaret suçu bakımından hükmün açıklanmasının geri bırakılması somut olayın şartları gereğince mümkün olabilirse de bu durum dahi hakaretin suç olmaktan çıkartılması bakımından gerekçe olarak gösterilemez. Nitekim fail, hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilmesini kabul etmeyebileceği gibi, kabul ettiği takdirde dahi CMK'nın 231. maddesinin 6. fıkrası uyarınca “hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının verilmesi halinde sanık, beş yıl süreyle denetim süresine tâbi tutul”acak ve aynı maddenin 11. fıkrasına göreyse “denetim süresi içinde kasten yeni bir suç” işlendiğinde “veya denetimli serbestlik tedbirine ilişkin yükümlülüklerle aykırı” davranıldığına hakkında açıklanması geri bırakılan hüküm açıklanacaktır.

TCK'nın 129. maddesinde hakaret suçunun “Haksız fiil nedeniyle veya karşılıklı hakaret” şeklinde işlenmesi cezayı azaltan ya da kaldıran şahsi nedenler olarak düzenlenmişse de¹⁹² bunun yeterli olmadığı tümüyle hakaretin suç olmaktan çıkarılması gerektiği ifade edilmelidir, kaldı ki söz konusu maddede “haksız fiil nedeniyle veya karşılıklı hakaret” haline özgü olarak hakaretin suç olmaktan çıkarıldığından da bahsedilemez.

¹⁹⁰ 25685 sayılı 29.12.2004 tarihli Resmî Gazete

¹⁹¹ “Hükümlü, tebliğ olunan ödeme emri üzerine belli süre içinde adli para cezasını ödemezse, Cumhuriyet savcısının kararı ile ödenmeyen kısma karşılık gelen gün miktarı hapis cezasına çevrilerek, hükümlünün iki saat çalışması karşılığı bir gün olmak üzere kamuya yararlı bir işte çalıştırılmasına karar verilir. Günlük çalışma süresi, en az iki saat ve en fazla sekiz saat olacak şekilde denetimli serbestlik müdürlüğünce belirlenir. Hükümlünün, hakkında hazırlanan programa ve denetimli serbestlik görevlilerinin bu kapsamdaki uyarı ve önerilerine uymaması hâlinde, çalıştığı günler hapis cezasından mahsup edilerek kalan kısmın tamamı açık ceza infaz kurumunda yerine getirilir.”

¹⁹² Sınar (n. 22) 75.

V. İKAME YAPTIRIM ÖNERİSİ ÇERÇEVESİNDE KITA AVRUPASI HAKSIZ FİİL HUKUKUNUN AMAÇLARI BAĞLAMINDA CEZALANDIRICI TAZMİNAT VE ÖZEL HUKUK CEZASI KAVRAMLARI

A. Kıta Avrupası Haksız Fiil Hukukunun Temel Amaçları ve Bu Amaçlar Doğrultusunda Telafi Edici Tazminat

Haksız fiil hukuku, Kanundan doğan bir sorumluluk türü olan haksız fiilleri konu edinmiş olup kişinin hukuka aykırı bir fiili neticesinde bir başkasının zarar görmesi halinde, doğan zararın tazmin edilip edilemeyeceği hususunu ve tazmin edilebilecek bir zarar varsa, kim tarafından, hangi yolla ve miktarda tazmin edileceğini inceleyen hukuk dalıdır.

Kıta Avrupası ve Anglo-Amerikan hukuk sistemleri, henüz haksız fiil hukukunun temelinde, başka bir ifadeyle haksız fiil kavramının tanımlanmasında ayrışmaktadır. Kıta Avrupası hukuk sistemine dahil olan sistemlerde, haksız fiiller, çerçeve olarak ve temel bazı koşullarla belirlenmiş olup bu koşulların sağlanması halinde, zarar görene tazminat talep etme hakkı verirler. Buna karşılık Anglo-Amerikan hukukunda farklı şartlara tâbi çok sayıda münferit haksız fiil hali¹⁹³ düzenlenmiştir ve bunlar tamamıyla farklı hukuki sonuçlar doğururlar¹⁹⁴.

Kıta Avrupası hukuk sistemlerinde, bir fiilin haksız fiil teşkil etmesi için aranan temel koşullar ve fiilin haksız fiil niteliğini taşıması halinde meydana gelebilecek sonuçlar Kanunlarda çerçeve normlarla belirlenmekle birlikte, bunların içinin doldurulması, hâkime ve dolaylı olarak da içtihatlar ve doktrine bırakılmıştır. Tam da bu noktada haksız fiil hukukunun amacının önemi ortaya çıkar¹⁹⁵.

¹⁹³ Anglo-Amerikan hukukunda neredeyse 70 tane farklı haksız fiil hali düzenlenmiş olup, her birinin koşulları ve yol açtıkları sonuçlar farklıdır. Bkz. Ken Oliphant, “General Overview, England and Wales” iç Benedict Winiger, Helmut Koziol, Bernard A. Koch ve Reinhard Zimmermann (edr), *Digest of European Tort Law II: Essential Cases on Damage* (De Gruyter 2011), 1/12 Nr. 1.

¹⁹⁴ Helmut Koziol, “Comparative Conclusions – Preliminary Remarks” iç Helmut Koziol (edr), *Basic Questions of Tort Law from a Comparative Perspective* (De Gruyter, 2015) Nr. 8/29 (KOZIOL, Comparative-Preliminary).

¹⁹⁵ Helmut Koziol, “Introductory Remarks” iç Helmut Koziol (edr), *The Aims of Tort Law – Chinese and European Perspectives* (Jan Sramek Verlag, 2017) Nr. 1 (KOZIOL, Aims); André Tunc, *La responsabilité civile* (Economica, 1989) Nr. 160; Başak Baysal, *Haksız Fiil Hukuku – BK 49-76* (On İki Levha Yayıncılık 2019) Nr. 1.16; Günhan Gönül Koşar, “Haksız Fiil Hukukunun Amacı”, (2020) 69 (3) AÜHFD 1437, 1439; “*Haksız fiil hukukunun amacına ilişkin hangi yaklaşımın benimsendiği, davanın çözümü için büyük önem arz eder.*” Bkz. Gizem Arslan Demir, “Haksız Fiil Hukukuna Yönelik Muhtelif Yaklaşımların Liebeck v. McDonald’s Davası Kapsamında İncelenmesi” iç Başak Baysal (edr), *Sorumluluk Hukuku – Seminerler-Makaleler 2017* (On İki Levha Yayıncılık 2017) 60.

Kıta Avrupası hukukunda haksız fiil hukukunun amacı¹⁹⁶, doktrin ve uygulamada günümüzde zararı telafi etme, zararı önleme ve ihlal edilen hakkın devam ettirilmesi olmak üzere, üç temel başlık altında¹⁹⁷ toplanmakla birlikte, bunlardan zararı telafi etme ve önleme amaçlarının daha ön plana çıktığı¹⁹⁸ ve hukuk politikasını yönlendirdiği¹⁹⁹ gözlemlenmiştir.

Bu amaçlardan telafi amacı, hâkim görüşe göre Kıta Avrupası haksız fiil hukukunun temel amacıdır²⁰⁰. Bu çerçevede, haksız fiil sebebiyle zarar görmüş

¹⁹⁶ Bu hukuk sisteminde, 19. yy. öncesinde haksız fiil hukukunun beş amacının bulunduğu ve bunların da faillerin cezalandırılması, mağdurun intikam duygusunun tatmin edilmesi, mağdurun zararının telafisi, sosyal düzenin korunması ve zarar verici davranışların önlenmesi olduğu öne sürülmüştür. Bkz. Tunc (n. 195) Nr. 160; Baysal (n. 195) Nr. 1.21.

¹⁹⁷ Hermann Lange ve Gottfried Schiemann, *Schadensersatz*, (3. Aufl., Mohr 2003) 9; Karl Larenz, *Lehrbuch des Schuldrechts, Bd. I, Allgemeiner Teil* (14. Aufl., Verlag C. H. Beck 1987) 423-424; Haluk Nami Nomer, *Haksız Fiil Sorumluluğunda Maddi Tazminatın Belirlenmesi* (Beta 1996) s. 33 vd.; Fikret Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (23. Baskı, Yetkin 2018) 537-539; O. Gökhan Antalya, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. II*, (Seçkin 2018) 3; Gönül Koşar (n. 195) 1439; Yargıtay İBGG 2017/5 E. 2018/7 K. 6.7.2018 T.

¹⁹⁸ Roma haksız fiil hukukunda dahi tazminatın telafi edici ve cezalandırıcı fonksiyonunun ön plana çıktığı söylenebilir. Bkz. Franz Stephan Meissel ve Caroline Mokrejs, “General Overview, Historical Report” iç Benedict Winiger, Helmut Koziol, Bernard A. Koch ve Reinhard Zimmermann (edr), *Digest of European Tort Law II: Essential Cases on Damage* (De Gruyter 2011) 1/1 Nr. 1.

¹⁹⁹ Nitekim, Kıta Avrupası hukukunda adalet duygusu çerçevesinde telafi amacı ön plana alınırken, Anglo-Amerikan hukukunda ekonomik olarak etkili hukuk kuralları yaratma gayesiyle önleme amacı ön plana alınmıştır. Baysal, (n. 195) Nr. 1.21-1.23.

²⁰⁰ Helmut Koziol, *Österreiches Haftpflichtrecht, Allgemeiner Teil, Band I* (4. Auflage, Jan Sramek Verlag 2020) Nr. 36 (Koziol, Österreiches); Helmut Koziol, *Basic Questions of Tort Law from a Germanic Perspective* (Jan Sramek Verlag 2012) Nr. 3/1 (Koziol, Germanic); Helmut Koziol “Comparative Conclusions – Tasks of Tort Law” iç Helmut Koziol (edr) *Basic Questions of Tort Law from a Comparative Perspective* (Jan Sramek Verlag 2015) Nr. 8/146 (KOZIOL, Comparative-Tasks); Ingeborg Schwenzer, *Schweizerisches Obligationenrecht, Allgemeiner Teil* (Staempfli 1998) 282; Bayer Soergel ve Andreas Spickhoff *Bürgerliches Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen: BGB, Band 12: Schuldrecht 10 §§ 823 - 853 BGB, Produkthaftungsgesetz, Umwelthaftungsgesetz* (13. Vollständig neu bearbeitete und erweiterte Auflage, Kohlhammer 2005) Vor. Art. 823 Rn. 31; Franz Bydliński, *System und Prinzipien des Privatrechts* (Springer 1996) 187 vd.; Gabriele Koziol ve Helmut Koziol, *Austrian Private Law – An Overview in Comparison with German Law and with References to English and French Law*, (Jan Sramek Verlag 2017) Nr. 111; Larenz, (n. 197) 424; Kıta Avrupası hukukuna dahil ülkelerde haksız fiil hukukunun fonksiyonlarına ilişkin detaylı bilgi için bkz. Sebastian AE Martens ve Reinhard Zimmermann “General Overview, Germany” iç Bénédicte Winiger, Helmut Koziol, Bernard A. Koch ve Reinhard Zimmermann (edr), *Digest of European Tort Law – Volume 2: Essential Cases on Damage* (De Gruyter 2011) 1/2 Nr. 3; Ernst Karner “General Overview, Austria”, iç Bénédicte Winiger, Helmut Koziol, Bernard A. Koch ve Reinhard Zimmermann (edr), *Digest of European Tort Law – Volume 2: Essential Cases on Damage* (De Gruyter 2011) 1/3 Nr. 1; Bénédicte Winiger, Patrick Fleury Pierre-Emmanuel Fehr ve Philippe Avramov “General Overview, Switzerland” iç

olan mağdurun mal ve/veya şahıs varlığının mümkün olduğunca söz konusu zararın meydana gelmesinden önceki durumuna kavuşturmak, bu değerlerdeki eksilmeyi telafi etmek, haksız fiil hukukunun öncelikli amacını oluşturmaktadır²⁰¹. Dolayısıyla, mağdura kusur atfedilemeyen hallerde, diğer şartların somut olayda bulunması durumunda, tüm zararının giderilmesi ve dolayısıyla tam

Bénédict Winiger, Helmut Koziol, Bernard A. Koch ve Reinhard Zimmermann (edr), *Digest of European Tort Law – Volume 2: Essential Cases on Damage* (De Gruyter 2011) 1/4 Nr. 1; Jean-Sébastien Borghetti “General Overview, France” iç Bénédict Winiger, Helmut Koziol, Bernard A. Koch ve Reinhard Zimmermann (edr), *Digest of European Tort Law – Volume 2: Essential Cases on Damage* (De Gruyter 2011) 1/6 Nr. 5; Siewert D. Lindenberg ve Henriët Th. Vos “General Overview, The Netherlands” iç Bénédict Winiger, Helmut Koziol, Bernard A. Koch ve Reinhard Zimmermann (edr), *Digest of European Tort Law – Volume 2: Essential Cases on Damage* (De Gruyter 2011) 1/8 Nr. 6; Katarzyna Ludwichowska-Redo “Basic Questions of Tort Law from a Polish Perspective” iç Helmut KOZIOL (edr), *Basic Questions of Tort Law from a Comparative Perspective* (Jan Sramek Verlag 2015) Nr. 3/33; André Pereira ve Maria Manuel Veloso, “General Overview, Portugal” iç Bénédict Winiger, Helmut Koziol, Bernard A. Koch ve Reinhard Zimmermann (edr), *Digest of European Tort Law – Volume 2: Essential Cases on Damage* (De Gruyter 2011) 1/11 Nr. 11; Bjarte Askeland “General Overview, Norway” iç Bénédict Winiger, Helmut Koziol, Bernard A. Koch ve Reinhard Zimmermann (edr), *Digest of European Tort Law – Volume 2: Essential Cases on Damage* (De Gruyter 2011) 1/16 Nr. 1; Håkan Andersson, “General Overview, Sweden” iç Bénédict Winiger, Helmut Koziol, Bernard A. Koch ve Reinhard Zimmermann (edr), *Digest of European Tort Law – Volume 2: Essential Cases on Damage* (De Gruyter 2011) 1/17 Nr. 1; Suiyanna Hakaaletho-Wainio “General Overview, Finland” iç Bénédict Winiger, Helmut Koziol, Bernard A. Koch ve Reinhard Zimmermann (edr), *Digest of European Tort Law – Volume 2: Essential Cases on Damage* (De Gruyter 2011) 1/18 Nr. 9.; Janno Lahe ve Tampet Tampuu, “General Overview, Estonia” iç Bénédict Winiger, Helmut Koziol, Bernard A. Koch ve Reinhard Zimmermann (edr), *Digest of European Tort Law – Volume 2: Essential Cases on Damage* (De Gruyter 2011) 1/19 Nr. 1; Jiri Hrádek ve Lubos Tichy, “General Overview, Czech Republic” iç Bénédict Winiger, Helmut Koziol, Bernard A. Koch ve Reinhard Zimmermann (edr), *Digest of European Tort Law – Volume 2: Essential Cases on Damage* (De Gruyter 2011) 1/23 Nr. 4; Anton Dulak “General Overview, Slovakia”, iç Bénédict Winiger/ Helmut Koziol/Bernard A. Koch / Reinhard Zimmermann (edr), *Digest of European Tort Law – Volume 2: Essential Cases on Damage* (De Gruyter 2011) 1/24 Nr. 14; Attila Menyhárd “General Overview, Hungary” iç Bénédict Winiger, Helmut Koziol, Bernard A. Koch ve Reinhard Zimmermann (edr), *Digest of European Tort Law – Volume 2: Essential Cases on Damage* (De Gruyter 2011) 1/25 Nr. 1; Mónika Józson, “General Overview, Romania” iç Bénédict Winiger, Helmut Koziol, Bernard A. Koch ve Reinhard Zimmermann (edr), *Digest of European Tort Law – Volume 2: Essential Cases on Damage* (De Gruyter 2011) 1/26 Nr. 4; Konstantin Tanev “General Overview, Bulgaria”, iç Bénédict Winiger/ Helmut Koziol/Bernard A. Koch / Reinhard Zimmermann (edr), *Digest of European Tort Law – Volume 2: Essential Cases on Damage* (De Gruyter 2011) 1/27 Nr. 1.

²⁰¹ Önemle belirtilmelidir ki, haksız fiil hukukunun telafi amacı, aynı zamanda hakkaniyetin sağlanmasına da hizmet etmelidir. Dolayısıyla tazminat vasıtasıyla sadece zararın telafi edilmesi değil, aynı zamanda hakkaniyetin sağlanması da amaçlanmalıdır. Bkz. Nils Jansen, *Die Struktur des Haftungsrechts* (Mohr Siebeck 2003) 36-37.

tazmin ilkesine uygun hareket edilmesi gerekir²⁰². Bu durum, denkleştirici adaletin bir gereğidir²⁰³. Ancak bir yandan da tazminat, mağdurun zenginleşmesi-ne de sebep olmamalıdır, başka bir ifadeyle tazminat miktarı, zarar miktarını aşmamalıdır²⁰⁴. Maddi zararlar bakımından, aynen²⁰⁵ veya nakden tazmin yolunun tercih edilmesi önem taşımaz, her iki durumda da tazminatın amacı zararın telafi edilmesidir. Telafi amacı, yalnızca maddi zararlar için değil, manevi zararlar için de söz konusudur²⁰⁶. Özellikle manevi zararın nakden tazmin dışı yolla tazmin edildiği durumlarda, telafi fonksiyonu maddi tazminattaki gibi daha somutlaşmaktadır. Manevi zararın nakden tazmini bakımından da, her ne kadar bir an için manevi tazminatın para ile ölçülememesi sebebiyle mağdurun intikam duygusunu tatmin etme²⁰⁷ amacına hizmet edebileceği ve telafi amacından uzaklaşıldığı sorgulanabilirse²⁰⁸ bile, mağdurun intikam duygusunun tatmin edilmesi, tamamiyle subjektif ölçütlere dayanırken, meydana gelen manevi zararın ortalama ölçütlerle herkes için eşit kabul edilerek belirlenmesi ve doğan zararın telafi edilmesi, objektif ölçütlere dayanacaktır²⁰⁹. Bu durum da uygulamada manevi tazminatın sebepsiz zenginleştirmeye yol açacağı yönündeki endişelerin giderilmesine katkıda bulunacaktır.

²⁰² Berner Kommentar ve Roland Brehm, *Obligationenrecht, Die Entstehung durch unerlaubte Handlungen*, Art. 41-61 OR, 4. überarbeitete Auflage, Bern, 2013, Art. 43 Nr. 76 (Berner Kommentar/BREHM); Christoph Müller, *Handkommentar zum Privatrecht, Obligationenrecht – Allgemeine Bestimmungen*, Art. 1-183 OR, (Stämpfli Verlag 2016) Art. 41 Nr. 4; Walter Fellmann ve Andrea Kottmann, *Schweizerisches Haftpflichtrecht*, (Stämpfli Verlag 2012) Nr. 3; Jochen Mohr, “Grundlagen des Schadensersatzrechts”, (2010) 32 (3) JURA 168, 173; Nomer (n. 197) 72.

²⁰³ Ernest J. Weinrib, *Corrective Justice* (Oxford Legal Philosophy 2012) 91-92.

²⁰⁴ Heinz Rey, *Ausservertragliches Haftpflichtrecht* (Schulthess 2003) Nr. 13; Stephan Gregor, *Das Bereicherungsverbot* (Duncker & Humblot 2012) 1 vd.; Berner Kommentar ve Roland Brehm (n. 202) Art. 43 Nr. 25; Baysal (n. 195) 18.

²⁰⁵ Alman ve Avusturya hukuklarında öncelikle aynen tazmin (*Naturalrestitution*) yönteminin seçilmesi, bunun mümkün olmaması halinde nakden tazmin yoluna gidilmesi Kanun hükmü olarak kabul edilmişken; Türk ve İsviçre hukuklarında, kanunkoyucu böyle bir seçim yapmamıştır.

²⁰⁶ Tuğçe Oral, *Tüzel Kişilerin Manevi Zararının Tazmini* (On İki Levha 2018) 45-47.

²⁰⁷ Alman hukukunda doktrin ve uygulama tarafından manevi tazminatın tatmin amacının bulunduğu kabul edilmiştir. Bkz. Oral (n. 206) 43 dn. 202'deki yazarlar. Ancak Avusturya hukukunda Koziol, bu görüşün terkedilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bkz. Helmut Koziol, “Die Bedeutung des Zeitfaktors bei der Bemessung ideeller Schaden” iç Thomas Geiser, Thomas Koller, Ruth Reusser, Hans Peter Walter ve Wolfgang Wiegand (edr) *Festschrift für Heiz Hausheer zum 65. Geburtstag, Privatrecht im Spannungsfeld zwischen gesellschaftlichem Wandel und ethischer Verantwortung, Beiträge zum Familienrecht, Erbrecht, Persönlichkeitsrecht, Haftpflichtrecht, Medizialrecht und allgemeinen Privatrecht* (Staempfli Verlag AG 2002) 605.

²⁰⁸ Baysal (n. 195) 18.

²⁰⁹ Oral (n. 206) 45.

Kıta Avrupası hukukuna dahil olan bazı ülkelerde²¹⁰ hâkim görüşe göre haksız fiil hukukunun önleme amacının bulunduğu²¹¹ ikincil olarak²¹² kabul edilmişken, bazı görüşlerce²¹³ ise bu amacının bulunduğu kabul edilmemiştir. Önleme amacını kabul eden görüşe göre, haksız fiil hukukunun yalnızca doğan zararı telafi etmesi yetersizdir, bu hukuk sisteminin de ileride doğabilecek zararları engellemesi gerekir. Haksız fiil hukuku çerçevesinde kusur sorumluluğu veya kusursuz sorumluluk sebebiyle kişinin verdiği zararlardan dolayı tazminat yükümlülüğünün bulunması, ileride doğabilecek zararları özenli davranarak ve önlemler alarak mümkün olduğunca engellemesine yol açar ve böylece telafi fonksiyonu eksik bıraktığı kısmı tamamlar²¹⁴.

²¹⁰ Almanya: Martens ve Zimmermann (n. 200) 1/2 Nr. 4; Lange ve Schiemann (n. 197) 11; Larenz (n. 197) 423. Avusturya: Koziol, Österreichisches (n. 200) Nr. 39; Koziol ve Koziol (n. 200) Nr. 111; Bydlinski (n.200) 190 vd. İsviçre: Fellmann ve Kottmann (n. 202) Nr. 3; Müller (n. 202) Art. 41 Nr. 4. Fransa: Borghetti (n. 200) 1/6 Nr. 5; Oliver Moréteau, “Basic Questions of Tort Law from a French Perspective”, iç Helmut KOZIOL (edr), *Basic Questions of Tort Law from a Comparative Perspective* (Jan Sramek Verlag 2015) Nr. 1/68. Hollanda: Lindenberg (n. 200) 1/8 Nr. 6; Polonya: Ludwiczowska-Redo (n. 200) Nr. 3/49.; İtalya: Nadia Coggiola, Bianca Gardella Tedeschi ve Michele Graziadei, “General Overview, Italy” iç Bénédicte Winiger, Helmut Koziol, Bernard A. Koch ve Reinhard Zimmermann (edr), *Digest of European Tort Law – Volume 2: Essential Cases on Damage* (De Gruyter 2011) 1/6 Nr. 5, 1/9 Nr. 6. Portekiz: Pereira ve Veloso, (n. 200) 1/11 Nr. 11. Finlandiya: Hakaletto-Wainio (n. 200) 1/18 Nr. 9. Macaristan: Attila Menyhárd, “Basic Questions of Tort Law from a Hungarian Perspective” Helmut Koziol (ed), *Basic Questions of Tort Law from a Comparative Perspective* (Jan Sramek Verlag 2015) Nr. 4/52.

²¹¹ Kıta Avrupası hukuk sisteminde azınlıkta kalan ve bizim katılmadığımız görüşe göre, haksız fiil hukukunun ilk amacı önleme amacıdır. Hukuk ve ekonomi yaklaşımına mensup yazarlar tarafından öne sürülen bu görüşe göre, haksız fiil hukuku sosyal maliyetlerin azaltılıp sosyal refahın artırılmasını sağlamalıdır. Dolayısıyla haksız fiil hukuku kurallarının koyulmasında, ekonomik etkinlik ölçütüne önem verilmelidir. Ekonomik olarak etkin kurallar koyulurken de bu kuralın önleyici olmasına özen gösterilmelidir. Ekonomik etkinlik ölçütüne uygun bir haksız fiil hukuku kuralı, kişilerin daha özenli davranmasını ve zarar doğmaması için önlem almasını sağlayarak sosyal maliyetleri azaltacak ve sosyal refahı arttıracaktır. Dolayısıyla haksız fiil hukukunun ilk amacının önleme olduğu kabul edilmelidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Kerem Cem Sanlı, *Haksız Fiil Hukukunun Ekonomik Analizi – Hukuk ve Ekonomi Öğretisi* (Arıkan 2007) 151 vd.; Gerhard Wagner, “Prävention und Verhaltenssteuerung durch Privatrecht – Anmassung oder legitime Aufgabe”, (2006) 206 (2-3) AcP 352, 451 vd.

²¹² Telafi amacının yanında ve onu tamamlayacak şekilde.

²¹³ Bjarte Askeland, “Basic Questions of Tort Law from a Norwegian Perspective” iç Helmut Koziol (ed), *Basic Questions of Tort Law from a Comparative Perspective* (Jan Sramek 2015) Nr. 2/32. İsviçre’te de haksız fiil hukukunun önleme amacı nadiren dile getirilmektedir. Bkz. Andersson (n. 200) 1/17 Nr. 1.

²¹⁴ Ernst Karner, “Prevention, Deterrence, Punishment” iç Helmut Koziol (edr), *The Aims of Tort Law – Chinese and European Perspectives* (Jan Sramek 2017) Nr. 4; Koziol (n. 200) Nr. 3/4 vd.; Fellmann ve Kottmann (n. 202) Nr. 3; Baysal (n. 195) 19; Nomer (n. 197) 36; Eren (n. 197) 538.

Temelini önleme amacından alan²¹⁵ ihlal edilen hakkın devam ettirilmesi amacı ise, kişinin ihlal edilen hakkının yerine kendisine zarar veren kişiye karşı yönelttiği tazminat talebinin geçmesi anlamına gelmektedir. Böylece ihlal edilen hak, taşıdığı değer ölçüsünde bir tazminat talebi olarak vücut bulmakta ve varlığını bu şekilde devam ettirmektedir²¹⁶.

B. Anglosakson Hukukundaki Cezalandırıcı Tazminat (İbret Tazminatı) Kavramı ve Türk Hukuku Açısından Değerlendirilmesi

1. Cezalandırıcı Tazminatın Gelişimi, Özellikleri ve Amacı

Amerikan hukukunda kullanılan adıyla cezalandırıcı tazminat (punitive damages)²¹⁷ ya da İngiliz hukukunda daha yaygın olarak kullanılan adıyla ibret tazminatı (exemplary damages) kurumu, bir Anglo-Amerikan hukuku²¹⁸ kav-

²¹⁵ Bydlinki (n. 200) 191-192; Koziol, Österreichisches (n. 200) Nr. 44; Larenz (n. 197) 425.

²¹⁶ Koziol, Österreichisches (n. 200) Nr. 44-45; Koziol, Germanic (n. 200) 3/8; Lange ve Schiemann, (n. 197) 12; Karner, (n. 200) 1/3 N. 4; Nomer, (n. 197) 34; Eren, (n. 197) 539.

²¹⁷ Her ne kadar Amerikan hukukundaki cezalandırıcı tazminat doktrini, Anglosakson sisteminden türemiş olsa da, Amerikan hukukundaki cezalandırıcı tazminat, Anglosakson hukuku sisteminde bulunan diğer milletler topluluğu üyesi devletlerin hukukundan bağımsız şekilde gelişmiş ve Amerikan hukuku tarihinde önemli bir değişim kaydetmiştir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Bkz. Anthony J. Sebok, "What did Punitive Damages Do? Why Misunderstanding the History of Punitive Damages Matters Today?", (2003) 78 Chicago-Kent Law Review 163, 163 vd. Ancak son yıllarda Amerikan hukukunda doktrin tarafından cezalandırıcı tazminatın kontrolden çıktığı öne sürülmektedir. Bu görüşte olan kimselere göre, cezalandırıcı tazminata hükmedilen karar sayısında artış gözlemlenmektedir. Ayrıca bu kararlarda hükmedilen tazminat miktarları da öngörülemez nitelik taşımaktadır. Bu sebeple cezalandırıcı tazminatta, ekonomik yönden zarar vermektedir ve bu alanda reforma ihtiyaç vardır. Bkz. W. Kip Viscusi "The Social Costs of Punitive Damages Against Corporations in Environmental and Safety Torts" (1998) 87 (285) The Georgetown Law Journal 310 vd. Ancak bu hukuk sisteminde, telafi edici tazminatla karşılaştırıldığında, Mahkemelerin cezalandırıcı tazminata çok ender karar verdiği dikkati çekmektedir. Çalışmalara göre, 1985 yılından 2007 yılına kadar açılan davalarda, cezalandırıcı tazminat talep eden davacıların lehine hükmedilen toplam tazminat miktarı, tüm davalarda hükmedilen tazminat miktarının %4-4.5'ini oluşturmaktadır. Bkz. Anthony J. Sebok, "Punitive Damages: From Myth to Theory" (2007) 92 Iowa Law Review 957, 964-965 (SEBOK, Myth).

²¹⁸ Cezalandırıcı tazminat kurumu, yalnızca İngiliz ve Amerikan hukuklarında değil, Kanada, Yeni Zelanda, Avusturalya, Güney Afrika, İrlanda gibi diğer milletler topluluğu ülkelerinde de bulunmaktadır. Bkz. Vanessa Wilcox, "Punitive Damages in England" iç Helmut Koziol ve Vanessa Wilcox (edr), *Punitive damages: Common Law and Civil Law Perspectives*, (Springer Wien New York 2009) Nr. 3; Johann Neethling, "Punitive Damages in South Africa" iç Helmut Koziol ve Vanessa Wilcox (edr), *Punitive damages: Common Law and Civil Law Perspectives* (Springer Wien New York 2009) Nr. 1; Eoin Quill, "General Overview, Ireland", iç Bénédicte Winiger, Helmut Koziol, Bernard A. Koch ve Reinhard Zimmermann (edr), *Digest of European Tort Law – Volume 2: Essential Cases on Damage* (De Gruyter 2011) 1/15 Nr. 4.

ramı olup telafi edici olmayan tazminatlar arasında yer almaktadır. Bu husus, Kıta Avrupası hukuk sistemine oldukça yabancıdır, zira Kıta Avrupası hukuk sisteminde tazminatın esas amacı, zararın telafi edilmesini sağlamaktır²¹⁹.

Modern hukuk sistemleri uygulamasında ilk olarak²²⁰ İngiliz hukukunda başvuru ve “ibret tazminatı” (exemplary damages) olarak adlandırılan cezalandırıcı tazminat ile, mağdurun zararını telafi edecek meblağın çok üzerinde bir tazminata hükmedilmektedir²²¹. Bu tazminat türü, Mahkemelerin ortaya çıkan zararın telafi edilmesinden çok, bir davranışta bulunulmasının önlenmesi, haksız fiilde bulunanın veya toplumun diğer fertlerinin caydırılması ve topluma ibret olma amaçlarını takip etmeleri sonucunda ortaya çıkmıştır. Başka bir ifadeyle, Mahkemeler, cezalandırıcı tazminata hükmederken, davacının uğradığı zararın tazmin edilmesinden çok, davalının cezalandırılmasını ve hem davalının hem de başkalarının bir daha benzer bir davranışta bulunmamasını hedeflemişler ve gücün kötüye kullanılmasının önüne geçmeye çalışmışlardır²²². Bu anlamda, cezalandırıcı tazminatın, özel hukuk ve ceza hukukunun kesişim noktasında kaldığı söylenebilir²²³.

İngiliz hukukunda cezalandırıcı tazminatın, ağırlaştırılmış tazminattan (aggravated damages) da ayrılması gerekmektedir. Ağırlaştırılmış tazminat, bu hukuk sisteminde bir manevi tazminat niteliği taşımakta olup haksız fiili gerçekleştiren kimsenin mağdura küstah, kaba ve rencide edici davranışları sonucunda mağdurun şeref ve haysiyetini ihlal ettiği durumlarda hükmedilen tazminattır²²⁴. Dolayısıyla ağırlaştırılmış tazminata hükmedilmesi için, davalının

²¹⁹ Bkz. bir önceki başlık altında yapılan açıklamalar.

²²⁰ Her ne kadar, ibret tazminatı ya da cezalandırıcı tazminat kavramı ilk olarak 1964 yılında verilen bir karar olan *Rookes v. Bernard* ile İngiliz hukukunda zikredilmiş olsa da bu hukuk sisteminde ibret tazminatının kökü, 1763 yılında verilen *Wilkes v. Wood* ve *Huckle v. Money* ile 1766 yılında verilen *Benson v. Frederick* kararlarına dayanmaktadır. Wilcox (n. 218) Nr. 1, 5. Yine de cezalandırıcı tazminatın tarihinin Hammurabi Kanunlarına dayandığı belirtilmektedir. Bkz. Selin Özden Merhacı, *Karşılaştırmalı Hukukta Cezalandırıcı Tazminat (Punitive Damages)* (Yetkin Yayıncılık 2013) 78.

²²¹ Wilcox (n. 218) No. 1.

²²² Dorsey D. Ellis, “Fairness and Efficiency in the Law of Punitive Damages”, (1982) 56 (1) Southern California Law Review 1, 4; Lotte Meurkens, “The Punitive Damages Debate in Continental Europe: Food for Thought”, iç Lotte Meurkens ve Emily Nordin (edr) *The Power of Punitive Damages – Is Europe Missing Out?* (intersentia 2012) 4-7; Wilcox (n. 218) No. 1; Karner, Prevention (n. 214) Nr. 12; Anthony J. Sebok, “Punitive Damages in the United States”, iç Helmut Koziol ve Vanessa Wilcox (edr), *Punitive damages: Common Law and Civil Law Perspectives*, (Springer 2009) No. 16.

²²³ David G. Owen, “A Punitive Damages Overview: Functions, Problems and Reform”, (1994) 39 (2) Villanova Law Review, 365; Ellis (n. 222) 2.

²²⁴ Simon Deakin, Angus Johnston ve Basil Markesinis, *Markesinis and Deakin's Tort Law, Seventh Edition*, (Oxford University Press 2013) s. 795; Anthony J. Sebok ve Vanessa Wilcox,

küstah ya da rencide edici gibi istisnai veya hakaretamiz davranış yahut sözlerinin bulunması ve bunların davacıda elem acı ve kedere yol açması gerekmektedir²²⁵. Bu davranışların kaynağının kötüniyet, kin gütme, haset, küstahlık ya da kabalık olması mümkündür²²⁶. Ancak ağırlaştırılmış tazminatın önleme ve cezalandırma işlevinden çok tazmin edici özelliği ön plana çıkmaktadır²²⁷. Cezalandırıcı tazminatın ise cezalandırma amacının öne çıktığı görülmektedir. Bu yönüyle ağırlaştırılmış tazminat, cezalandırıcı tazminattan ayrılır.

Kaynağını bulduğu İngiliz hukukunda dahi kendisine çekinceli yaklaşılan cezalandırıcı tazminat, 1964 yılına kadar daha geniş bir uygulama alanı bulmakla beraber, bu yılda verilen *Rookes vs. Barnard* kararı ile sınırlandırmaya tâbi tutulmuş, objektifleştirilmiş ve ağırlaştırılmış tazminattan ayrılmıştır²²⁸. Ancak yine bu kararlar cezalandırıcı tazminatın sınırlamaya tâbi tutulması, etkinliğini yitirmesine sebep olmuştur²²⁹. Kararda, ancak üç kategoriden birinin söz konusu olması halinde cezalandırıcı tazminata hükmedilebileceği belirtilmiştir²³⁰. Bu üç kategori, (1) kamu görevlilerinin baskıcı, keyfi veya anayasaya aykırı bir davranışta bulunması, (2) zarar verenin, elde edeceği faydanın zarar görene ödeyeceği tazminatı aştığını hesaplayarak davranışta bulunması ve (3) Kanunda açıkça öngörülen hallerdir. Bu karar sonrasında İngiliz hukukunda cezalandırıcı tazminata hükmedilmeden önce kategori testi adı verilen bu değerlendirme her somut olay için yapılmaya başlanmıştır.

Kamu görevlilerinin baskıcı, keyfi veya anayasaya aykırı davranışta bulunması kategorisi, Lord Devlin'in şu sözleriyle vurgulanmıştır: "Bir kişinin diğerinden daha güçlü olması durumunda bu kişinin gücünü amacına ulaşmak için kullanmaya çalışacağı açıktır; ve eğer bu kişinin gücü, diğerinden çok daha fazlaysa, onun bunu belki de baskıcı şekilde kullanabileceği söylenebilir. Eğer bir kişi bu gücü hukuka aykırı olarak kullanırsa, elbette bu hukuka aykırılığın karşılığını olağan yollardan ödemelidir; ancak sadece güçlü olduğu için ceza-

"Aggravated Damages" iç Helmut Koziol ve Vanessa Wilcox (edr), *Punitive damages: Common Law and Civil Law Perspectives*, (Springer Wien New York 2009) Nr. 5 vd.

²²⁵ Sebok ve Wilcox (n. 224) Nr. 6.

²²⁶ Sebok ve Wilcox (n. 224) Nr. 7.

²²⁷ Wilcox (n. 218) No. 1.

²²⁸ Wilcox (n. 218) No. 2.

²²⁹ Melvin M Belli, "Punitive Damages: Their History, Their Use and Their Worth in Present-Day Society", (1980) 49 (1) University of Missouri-Kansas City Law Review 1, 4.

²³⁰ Yukarıda da belirtildiği üzere, *Rookes v. Barnard* kararı öncesinde ağırlaştırılmış tazminat ile cezalandırıcı tazminat ya da ibret tazminatı birbirine karıştırılmaktadır. Lordlar kamarası ise cezalandırıcı tazminatın ağırlaştırılmış tazminattan ayrılması hususunu gündeme getirmiştir. Bu üç kategori, *Rookes v. Barnard* kararında Lord Devlin tarafından yapılan konuşma ile oluşturulmuştur. Esasında bunlardan ilk ikisi oluşturulmuş ve üçüncüsü kabul edilmiştir. Bkz. Deakin, Johnston ve Markesinis (n. 224) 797; Wilcox, (n. 218) No. 4.

landırılmamalıdır. Fakat İdarenin dahil olan hallerde durum farklıdır, idarenin görevlileri, kamunun görevlileridir ve güçlerinin mutlaka hizmet yükümlülüklerine bağlı olarak kullanılması gerekir. Güçlü kişinin güçsüze karşı zorbaca davranmasının çirkin olduğu doğrudur, hatta bu durum büyük ihtimalle küçük düşürücü bir duruma sebebiyet verecektir, fakat fikrimce tazminat ile cezalandırılmaz.²³¹ Bu konuşmayla cezalandırıcı tazminat ve ağırlaştırılmış tazminat arasındaki ilk sınır çizilmiştir. Bu konuşma sonrasında İngiliz hukukunda verilen kararlarda kamu görevlisinin bahsi geçen davranışlarda bulunması cezalandırıcı tazminata sebebiyet verirken, diğer kişilerin bu davranışlarda bulunması ağırlaştırılmış tazminati doğurmuştur. Bu kategorideki şartların hepsinin bir arada olmasına gerek yoktur; başka bir ifadeyle bir kamu görevlisinin yalnızca keyfi ya da anayasaya aykırı davranışta bulunması, cezalandırıcı tazminata hükmedilmesi için yeterlidir²³². Bu kategori çerçevesinde dikkat edilecek husus, zarar verenin niteliği ve davranışı olup zarar görene olan etkisine odaklanılmayacaktır²³³. Kamu görevlilerinin baskıcı davranışları sebebiyle cezalandırıcı tazminata hükmedilmesi, genelde polis memurlarının hukuka aykırı tutuklamalarında göze çarpmaktadır²³⁴. Bu davalarda Yüksek Mahkeme, ilk derece Mahkemesi polis memurlarının davranışlarında bir olağandışılığın bulunmadığını değerlendirse dahi, yalnızca hukuka aykırı tutuklamanın cezalandırıcı tazminata hükmedilmesi için yeterli olduğunu belirtmiştir. Fakat bu kararlara, sonradan yine yüksek Mahkeme tarafından verilen bir karar olan AB v. South West Water Services Ltd. kararı sonrasında şüpheyle yaklaşılmalıdır; nitekim bu kararda ceza almayan kişinin cezalandırıcı tazminat ödemesine de hükmedilemeyeceği belirtilmiştir²³⁵. Bu kategori çerçevesinde kamu görevlisi kavramından ne anlaşılması gerektiği de açıklığa kavuşturulmalıdır. Kamu görevlisi kavramı, geniş olarak yorumlanmalıdır. Bu kavram yerel veya merkezi idareye bağlı olarak çalışan ve yönetim yetkilerini kullanan herkesi kapsamaktadır²³⁶.

İkinci kategori altında ise zarar verenin, elde edeceği faydanın zarar görene ödeyeceği tazminatı aştığını hesaplayarak davranışta bulunması hali mevcuttur. Bu kategori, Lord Devlin tarafından Bell v. Midland Railway Co., Willams v. Currie ve Crouch v. Great Northern Railway davaları üzerine yaratılmıştır²³⁷. Lord Devlin, bu kategorinin sebebi olarak şu açıklamayı yapmıştır:

²³¹ *Rookes v. Barnard* [1964] 1 All England Law Reports (All ER) 367, 408.

²³² *Wilcox* (n. 218) No. 6.

²³³ *Deakin, Johnston ve Markesinis* (n. 224) 797.

²³⁴ *Holden v. Chief of Lancashire* [1968] Queen's Bench (QB) 380; *Rowlands v. Chief Constable of Merseyside Police* [2006] England and Wales Court of Appeal (Civil Division) (EWCA C.) 1773.

²³⁵ *Deakin, Johnston ve Markesinis* (n. 224) 798.

²³⁶ *Wilcox* (n. 218) No. 10; *Deakin, Johnston ve Markesinis* (n. 224) 799-800.

²³⁷ *Wilcox* (n. 218) No. 11.

“Davacının haklarını küçümseyen bir umursamazlıkla hareket eden davalının kendi yanlış davranışı sonucunda elde edeceğini düşündüğü paranın yüksek ihtimale tazminat riskini aşacağını hesaplaması durumunda, hukukun bu durumun cezasız bırakılmayacağını göstermesi zaruridir.”²³⁸ Bu kategori altında genellikle şeref ve haysiyetin ihlali ve kiralananan hukuka aykırı tahliye halleri bulunmaktadır. Şeref ve haysiyetin ihlali sebebiyle cezalandırıcı tazminata hükmedilebileceği, Lort Devlin’in “Bir kimsenin bir başkasının itibarını satarak kazanç elde etmesine izin verilmemelidir”²³⁹ cümlesinden çıkarılmaktadır. Şeref ve haysiyetin ihlali durumlarında “hesaplama” teriminden ne anlaşılması gerektiği tartışmaya konu olmuştur²⁴⁰. Ancak 1996 yılında verilen bir kararda, Yüksek Mahkeme, kesin bir matematiksel hesaplamanın şart olmadığına; fakat davalının planlamakta olduğu davranışın hukuka aykırı olduğunu bilip bilmediğinin ve buna rağmen potansiyel maddi kazanımlarının tazminat ile karşılaşılabileceği zarar ihtimalinden çok olması münasebetiyle bu davranışta bulunup bulunmadığının araştırılması gerektiğine karar vermiştir²⁴¹. Haksız fiili işleyen kimsenin eyleminin hukuka aykırı olduğunu bilip bilmediği değerlendirilirken, genişletici yorum yapılmış ve yalnızca bu kişinin eyleminin hukuka aykırı olduğunu bilmesi durumu değil, aynı zamanda eyleminin sonuçlarına kayıtsız kalması hali de bu kapsamda değerlendirilmiştir²⁴². Eylemin sonuçlarına kayıtsız kalınması durumuna dayanıldığı hallerde, haksız fiili işleyen kimsenin yayınladığı haberin gerçekliği hususunda samimi bir inancının bulunmadığının ispatlanması gerekmektedir²⁴³. Bu durumun konu edildiği John v. Mirror Group Newspapers Ltd. davasında, Elton John hakkında, kendisinin bulimia rahatsızlığına yol açan ve ölümcül bir diyetle olduğuna ilişkin bir haber yapan muhabirin, Elton John’un yemekleri çiğneyip ağzından çıkardığı görülen partide bulunmadığı ve bu durumun da kayıtsızlık testi için yeterli olduğuna kanaat getirilmiştir²⁴⁴. Buna sebep olarak Yüksek Mahkeme, belirtilen araştırmayı gazetenin kendi isteğiyle yapmış olduğunu, davacının temsilcisi tarafından haberi yapan kişinin haberin yanlışlığı konusunda uyarılmasını ve çok dikkatli davranması gerektiği hususunda verilen nasihati, haberin bir aciliyetinin olmamasını, gerekli kontrollerin yapılarak bir veya daha sonraki haftalarda da bu haberin yapılabileceğini ve kamuya mal olmuş kimse için haberin

²³⁸ *Rookes v. Barnard* [1964] 1 All ER 367, 410-411.

²³⁹ *Rookes v. Barnard* [1964] 1 All ER 367, 410.

²⁴⁰ Deakin, Johnston ve Markesinis (n. 224), s. 800.

²⁴¹ Deakin, Johnston ve Markesinis (n. 224), s. 800.

²⁴² Wilcox (n. 218) No. 13.

²⁴³ Wilcox (n. 218) No. 13.

²⁴⁴ *John v. Mirror Group Newspapers Ltd.* [1997] QB 586.

açıkça çok zarar veren bir durum olduğunu göstermiştir²⁴⁵. İkinci kategorinin kapsamına giren ikinci durum ise, kiralanandan hukuka aykırı tahliye halidir. Bu durum, Lort Devlin'in şu cümlelerinden çıkarılmıştır: "cezalandırıcı tazminat, davalının davacının hiç ya da özgülemek istediği değerden daha yüksekini vermeksizin sahip olamadığı eşya için yaptığı masraftan faydalanma amacını güttüğü durumları da kapsar."²⁴⁶ . Kiralanandan hukuka aykırı tahliye sebebiyle cezalandırıcı tazminata hükmedilen uyuşmazlıklardan biri Drane v. Evangelou davasıdır. Davada kira memuru, kira mevzuatı kapsamında davacının kira bedelini, mal sahibinin aleyhine azaltmıştır. Davacı dışarıdayken, davalının işbirliği yaptığı üç kişi, davacının evine girmiş, eşyalarını dışarıda evin arka bahçesine bırakmış ve davacının eve girmesini engellemişlerdir. Davacı yerine davalının akrabaları yerleştirilmiş ve mahkeme kararlarına rağmen, davacı 10 haftalık bir sürenin ardından evin zilyetliğini tekrar kazanabilmiştir. Bu durumda mahkeme, kiralanandan hukuka aykırı tahliye sebebiyle cezalandırıcı tazminata hükmetmiştir²⁴⁷. Bu konudaki örnekler arttırılabilir²⁴⁸. Ancak bazı durumlarda bu sebeple cezalandırıcı tazminata Mahkemelerce hükmedilmediğinden, davacıların taleplerinin kabul edilip edilmeyeceği hususunda uygulamada netlik sağlanamamaktadır²⁴⁹.

İngiliz hukukunda cezalandırıcı tazminata hükmedilebilecek üçüncü durum ise Kanunla kabul edilen hallerdir. Ancak İngiliz Parlamentosu, cezalandırıcı tazminatın ceza hukuku ile özel hukuk arasındaki çizgiyi bulandırması sebebiyle bu tür tazminatı öngören düzenlemeleri arttırmak istememektedir²⁵⁰. Bu sebeple de zaten halihazırda çok ender olan düzenlemelere, Rookes v. Barnard kararı sonrasında bir ekleme yapılmamıştır²⁵¹. Bu düzenlemelere örnek olarak silahlı kuvvetlere hizmet eden kimseleri, görevli Mahkemenin izni olmaksızın bu kimselerin aleyhine yargılama yapılmasını engellemek suretiyle koruyan²⁵² 1951 tarihli Koruma ve Yardımcı Kuvvetler (Özel Menfaatleri Koruma) Kanunu verilebilir. Kanun'un 13. maddesi kapsamında bu izni almayan kimseler hakkında cezalandırıcı tazminata hükmedilebilir. Bu Kanun'a ek olarak 1988 tarihli Telif Hakkı, Tasarım ve Patent Kanunu ile 1977 tarihli Patent

²⁴⁵ *John v. Mirror Group Newspapers Ltd.* [1997] QB 586, 622-623.

²⁴⁶ *Rookes v. Barnard* [1964] 1 All ER 367, 411.

²⁴⁷ *Drane v. Evangelou* [1978] 2 All ER 437.

²⁴⁸ Ö. *McMillan v. Singh* (1985) 17 Housing Law Reports (HLR) 120; *Reid and Reid v. Andreou* [1987] Current Law Yearbook (CLY) 2250; *Daley v. Mahmood* [2006] Property & Compensation Reports (P & CR) 1 DG 10.

²⁴⁹ Deakin, Johnston ve Markesinis (n. 224) 800-801.

²⁵⁰ Özden Merhacı (n. 220) 107.

²⁵¹ Deakin, Johnston ve Markesinis (n. 224) 801.

²⁵² Wilcox (n. 218) No. 23.

Kanunu'nda da "ek tazminat" kavramına yer verilmiştir; ancak bu tazminatın niteliğinin cezalandırıcı tazminat olup olmadığı hususunda doktrin ve uygulamada tartışmalar mevcuttur²⁵³.

İngiliz hukukunda yukarıda belirtilen kategorilere giren her durum cezalandırıcı tazminata hükmedilmesi için yeterli olmamıştır. Mahkemeler, kararlarında ayrıca başka kriterler de getirmişlerdir. Bu kriterler, bazen cezalandırıcı tazminata hiç hükmedilmemesini beraberinde getirirken, bazen de cezalandırıcı tazminatın miktarının belirlenmesi için rehber olmuştur. Bu kriterlerden ilki dava sebebi testidir. Dava sebebi testine göre, bir uyuşmazlıkta cezalandırıcı tazminata hükmedilebilmesi için, yalnızca kategori testinin geçilmesi yetmez, aynı zamanda dava sebebinin de cezalandırıcı tazminat talebi için elverişli olması gerekir. Cezalandırıcı tazminat talep edilebilecek haksız fiiller, iftira, fiili saldırı ve kötü muamele, hukuka aykırı tutuklama, taşınır veya taşınmaz mülkiyetinin ihlali, malın taşkın kullanılması ve ekonomik faaliyetin hukuka aykırı fiille ihlal edilmesi halleridir²⁵⁴. Bunun yanında, davacının cezalandırıcı tazminat talep edebilmesi için, cezalandırılmayı gereken bir fiilin mağduru olduğunu kanıtlaması²⁵⁵; ancak davalının bu davranış yüzünden ceza almamış olması²⁵⁶ gerekmektedir. Ayrıca, cezalandırıcı tazminata hükmedilmesinin kamu yararını sağlamak bakımından en azından gerekli olması²⁵⁷ ve telafi edici tazminatın zarar vereni cezalandırmaya yetmeyecek olması²⁵⁸ da cezalandırıcı tazminata hükmedilmesi ve tazminat miktarı bakımından önem taşımaktadır. Birden fazla davacının bulunması halinde, her davacı için hükmedilen tazminat miktarının toplamının davalı için cezalandırıcı nitelik taşıyıp taşımadığı da göz önüne alınması gereken hususlardan bir diğeridir²⁵⁹. Tazminat miktarı bakımından önem taşıyan bir diğer unsur, davalının ekonomik gücüdür²⁶⁰. Bu durum, John v. Mirror Group Newspapers Ltd. kararında şu cümlelerle açıklanmıştır: "sokaktaki adama büyük zarar verebilecek bir tazminat miktarına hükmedilmesi, ekonomik gücü yüksek bir şirket için için gülünç olabilir."²⁶¹.

²⁵³ Wilcox (n. 218) No. 25, 26; Deakin, Johnston ve Markesinis (n. 224) 801 dn. 58.

²⁵⁴ Wilcox (n. 218) No. 30; Deakin, Johnston ve Markesinis (n. 224) 802.

²⁵⁵ Wilcox (n. 218) No. 45.

²⁵⁶ Deakin, Johnston ve Markesinis (n. 224) 802; Wilcox (n. 218) No. 52 vd.

²⁵⁷ Wilcox (n. 218) No. 46.

²⁵⁸ Wilcox (n. 218) No. 50.

²⁵⁹ *Riches v. News Group Newspapers* [1986] QB 256, 288.

²⁶⁰ Wilcox (n. 218) No. 47.

²⁶¹ *John v. Mirror Group Newspapers Ltd.* [1997] QB 586, 625.

Amerikan hukukunda ise, İngiliz hukukunda olduğu gibi cezalandırıcı tazminata 18. yüzyılda hükmedilmeye başlanmıştır²⁶². Önemle belirtilmelidir ki, Amerikan hukukunda eyaletler arasında bir yeknesaklık olmadığından, cezalandırıcı tazminata bakış özelinde de farklılıklar bulunmaktadır²⁶³. Ancak, cezalandırıcı tazminatın kabul edildiği eyaletlerde, bu tazminata hükmedilebilmesi için belirli durumlar öngörülmüştür ve bunlar İngiliz hukukunda yukarıda belirtilen ve cezalandırıcı tazminatı (ibret tazminatını) etkisiz kılan şartlardan oldukça farklı ve cezalandırıcı tazminatın amacına hizmet eden, yerinde durumlardır.

Amerikan hukukunda cezalandırıcı tazminata karar verilen ilk dava, Genay v. Norris²⁶⁴ davası olmuştur. Bu davada, doktor olan davalı, davacının içeceğine yüksek miktarda uyarıcı madde (Spanish Fly) koymak suretiyle ihtilaf-lı olduğu davacının hastalanmasına sebep olmuştur. Davalı, bu davranışının amacının şaka yapmak olduğunu savunsa da aleyhine cezalandırıcı tazminata hükmedilmiştir. 1791 yılında evlenme vaadinden dönülmesi sonucunda açılan Corwell v. Colbaugh davasında ise, Mahkeme jüriye zarar görenin çektiği acı veya gerçek zararı üzerinden değil, ileride benzer durumları engellemek amacıyla cezalandırmanın ön planda tutulduğu bir tazminata hükmedilmesi görevini vermiştir²⁶⁵. 1800'lerden önceki kararlarda tazminatın hem telafi edici hem de cezalandırıcı yönüne Mahkemelerce önem verilirken, özellikle 1830'lardan sonraki kararlarda, Amerikan Mahkemeleri, tazminatın telafi edici yanından çok cezalandırıcı ve engelleyici yönünü ön plana çıkarmışlardır²⁶⁶.

Amerikan hukukunda cezalandırıcı tazminat ve tazminatın telafi etme amacı dışında bir amacının olup olamayacağı hususundaki tartışmalar, 1873 tarihli Fay v. Parker²⁶⁷ davası ile iyice artmıştır²⁶⁸. Bu kararda Mahkeme, cezalandırıcı tazminatın yanlış ve hukukun bütünlüğünü bozan bir müessese olduğunu belirtmiştir. Ancak bu kararın cezalandırıcı tazminatın tamamen reddedildiği New Hampshire eyaletinde verildiği gözden kaçırılmamalıdır. Bunun yanında, doktrinde de cezalandırıcı tazminat 19. yüzyılın sonlarında eleştirilmiştir. Nitekim, doktrinde Greenleaf, cezalandırıcı tazminatın kamu hukukunun ve

²⁶² Sebok (n. 222) No. 10 vd.

²⁶³ Örneğin, Louisiana eyaletinde kanunda açıkça belirtilmediği sürece cezalandırıcı tazminata hükmedilmesi mümkün değildir. Nebraska ve New Hampshire eyaletleri ise cezalandırıcı tazminatı tamamen reddetmişlerdir. Massachusetts ve Washington eyaletlerinde de, özel bazı durumlar dışında cezalandırıcı tazminatı reddedilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Sebok (n. 217) No. 2

²⁶⁴ *Genay v. Norris* [1784] 1 South Carolina Law Reports (S.C.L.) 6.

²⁶⁵ *Corwell v. Colbaugh* [1784] 1 New Jersey Law Reports (N.J.L.) 77.

²⁶⁶ Griffin B. Bell, "Punitive Damages and the Tort System", (1987) 22 (1) University of Richmond Law Review 1, 4.

²⁶⁷ *Fay v. Parker* [1872] 53 New Hampshire Supreme Court (N.H.) 342.

²⁶⁸ Belli (n. 229) 4.

özel hukukun fonksiyonlarını birbirine karıştırdığı gerekçesiyle cezalandırıcı tazminatın reddedilmesi gerektiğini öne sürmüştür²⁶⁹.

20. yüzyılın başlarında, cezalandırıcı tazminat gücün kötüye kullanılmasının cezalandırılması amacıyla kullanılmaya başlanmıştır²⁷⁰. Özellikle fiziksel olarak zayıf ve sosyal bakımdan güçsüz olan davacıların ve cinsel tacize veya saldırıya uğrayan ya da yaralanan kadınların lehine cezalandırıcı tazminata hükmedildiği gözlemlenmiştir²⁷¹. Benzer şekilde, yine bu yıllarda demiryolları ve ticari işlemler için de cezalandırıcı tazminata hükmedilmeye başlanmıştır²⁷². Bunun iki sebebi vardır. Öncelikle, Mahkemeler, şirketlerin sorumluluğunun kapsamını genişletmeye çalışmışlardır. İkinci olarak da Amerika'daki politik kültürün değişmesi ve işçi hareketleri ve ilerçilik akımının gelmesiyle birlikte, Mahkemeler özel hukuka tâbi işlemleri daha dikkatli incelemeye başlamışlar ve işçi ve tüketicileri daha çok korumak istemişlerdir²⁷³. Hileli satışların da cezalandırıcı tazminata konu olduğunu belirtmek gerekir²⁷⁴.

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde ise Amerikan hukukunda cezalandırıcı tazminat yeni bir döneme girmiştir ve “etkili bir önleyicilik” amacına hizmet etmeye başlamıştır²⁷⁵. Bu dönemde, özellikle ürün sorumluluğu ve iş hayatına ilişkin haksız fiiller açısından Mahkemeler tarafından “cömert” tazminatlara hükmedilmeye başlanmıştır²⁷⁶. Cezalandırıcı tazminatın taraftar bulup uluslararası alanda da popülerlik kazandığı dönem, esasında bu dönemdir. Cezalandırıcı tazminat kavramı, kamuoyunda, *Liebeck v. McDonald's Restaurants*²⁷⁷ ile *Philip Morris USA v. Williams*²⁷⁸ davaları ile somutlaşmaktadır.

Sıcak kahve davası olarak da bilinen *Liebeck v. McDonald's Restaurants* davasında, olayın gerçekleştiği 1992 yılında 79 yaşında olan Liebeck, McDonald's'tan kahve almış ve arabada iki bacağına arasına sıkıştırarak kahve bardağının kapağını açarken kahve üzerine dökülmüştür. Vücudunda oluşan yanık

²⁶⁹ Sebok (n. 217) No. 11.

²⁷⁰ Sebok (n. 217) No. 16 vd.

²⁷¹ Michael Rustad ve Thomas Koenig, “The Historical Continuity of Punitive Damages Awards: Reforming the Tort Reformers”, (1993) 42 (1) *The American University Law Review* 1269, 1992 vd.

²⁷² Rustad ve Koenig (n. 271) 1969, 1994 vd.

²⁷³ Sebok, (n. 217) No. 16.

²⁷⁴ Ör. bkz. *Huffman v. Moore* [1923] 115 *South Eastern Reporter* (S.E.) 634.

²⁷⁵ Sebok (n. 217) No. 20 vd.

²⁷⁶ Nadine Roddy, “Punitive Damages in Strict Products Liability Litigation” (1981) 23 (2) *William&Mary Law Review*, 333, 336 vd.

²⁷⁷ *Liebeck v. McDonald's Restaurants*, P.T.S., Inc., No. D-202 CV-93-02419, 1995 WL 360309 (N.M. Dist. Ct. August 18, 1994).

²⁷⁸ *Philip Morris USA v. William* [2007] 546 U.S. 346.

sebebiyle hastaneye kaldırılan Liebeck, 8 gün boyunca hastanede yatmış, bir ay boyunca evde kızının bakımına muhtaç kalmış ve deri nakli de dahil olmak üzere birçok operasyona maruz kalmıştır. Liebeck'in tedavisi toplamda iki yılı aşmıştır. Liebeck, bu durumdan dolayı McDonald's'a başvurmuş ve gerçekleşmiş ve gerçekleşmesi beklenen tedaviler için 20.000 Amerikan Doları talep etmiştir. McDonald's ise bu talebe karşılık 800 Amerikan Doları önermiştir. Bunun üzerine davacı, ürün sorumluluğu sebebiyle dava açmış ve manevi zararını da içine alan 100.000 Amerikan Doları telafi edici tazminatın yanında bunun üç katı kadar da cezalandırıcı tazminat talep etmiştir. Mahkeme, kararını verirken, McDonald's tarafından franchise alan tüm bayilere kahvenin 180-190 °F (82.2-87.8 °C) arasında tutma zorunluluğunun getirildiğini, bu sıcaklıktaki kahvenin dökülmesi durumunda üç ile sekiz saniye arasında kişide üçüncü derece yanığa yol açabileceğini, uzmanlar tarafından bu riskin kabul edilemez olduğunun mütalâa edildiğini, 10 yıldan uzun süredir McDonald's tarafından buna benzer zararların verilmesine karşın, çok yüksek miktarlarda gelir elde edildiğini ve McDonald's'ın müşterilerini yüksek sıcaklığa karşı uyardığını ve bu davranışı için bir açıklama getiremediğini dikkate almıştır. Jüri, McDonald's'ı %80 oranında kusurlu bularak, iki günlük kahve satışı bedeli olan 2,7 milyon Amerikan Doları cezalandırıcı tazminat ödenmesinin uygun olacağına karar vermiştir. Hâkim 160.000 Amerikan Doları telafi edici ve bunun üç katı olan 480.000 Amerikan Doları cezalandırıcı tazminata hükmetmiş; ancak taraflarca karar temyiz edildikten sonra, taraflar anlaşarak bu aşamada davadan vazgeçmişlerdir.

Philip Morris USA v. Williams davası ise, 1950'lerden beri Philip Morris tarafından üretilen sigaraları için Jesse Williams'ın 1997'de akciğer kanserinden ölmesi sonucunda, eşi tarafından ileri sürülen tazminat talebini konu edinmektedir. Sivrisinekleri uzaklaştırdığı inancıyla günde iki paketten fazla sigara içen ve ailesinin karşı çıkmasına rağmen onlara sigaranın insan sağlığına zararlı olmadığına ilişkin yayınlarla cevap veren Williams, akciğer kanseri sebebiyle Mart 1997'de vefat etmiştir. Jüri, Philip Morris'i Williams'ın ölümünde kusurlu bulmuş ve aleyhine 821.000 Amerikan Doları telafi edici tazminata, 79,5 milyon Amerikan Doları da cezalandırıcı tazminata hükmetmiştir. Davanın hâkimi BMW of North America, Inc. v. Gore davasına dayanarak, Amerikan Yüksek Mahkemesi'nin bu dava ile cezalandırıcı tazminatın Anayasa'ya uygunluğu hususunda belirlediği üç kriter olan davalının fiilinin kınanmayı gerektirip gerektirmediği, zarar-tazminat oranı ve kıyaslanabilir ceza kriterlerine göre jürinin kararını tekrar değerlendirmiş cezalandırıcı tazminat miktarını 32 milyon Amerikan Doları olarak belirlemiştir. Ancak Oregon Yüksek Mahkemesi de Amerikan Yüksek Mahkemesi de, Philip Morris'in olaydaki davranışı karşısında cezalandırıcı tazminatla telafi edici tazminat arasındaki oranın yüksekliğinin (somut olayda neredeyse 100 kat) normal olduğuna karar

vermişlerdir. 79,5 milyon Amerikan Doları tutarındaki cezalandırıcı tazminat son olarak Amerikan Yüksek Mahkemesi tarafından da onanmıştır.

Bu kararlardan da anlaşılabilceği gibi Amerikan hukukunda cezalandırıcı tazminata hükmedilen hallerden birincisi, cezalandırıcı tazminata sebebiyet veren eylemin ağır kusurlu olması, bir başka deyişle davalının kötülük etme sâikiyle hareket etmesi veya başkalarının haklarına kayıtsız kalıp aldırılmaz davranışlarda bulunmasıdır²⁷⁹. İkincisi ise, eylemin yüksek derecede zarar doğurma ihtimalidir²⁸⁰. Zira, bu hukuk sisteminde cezalandırıcı tazminatın ilk amacı, mağdurun zararının giderilip intikam duygusunun tatmin edilmesi, kırılan onurunun düzeltilmesidir²⁸¹. İkinci amacı ise, davalının cezalandırılması ve benzer davranışların önlenmesidir²⁸².

2. Cezalandırıcı Tazminatın Türk Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi ve Özel Hukuk Cezası Kavramı

Yukarıda da değinildiği üzere, Kıta Avrupası hukuk sisteminde tazminatın temel amacı, zararın telafi edilmesini sağlamaktır. Bu amaç doğrultusunda bu sistemin içinde bulunan ülkelerin hukuk sistemlerinde cezalandırıcı tazminat reddedilmiştir²⁸³.

²⁷⁹ Restatement (Second) of Torts § 500, 1965. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Reed Smith, “Punitive damages – how much increased risk is enough?”, <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=dc676a99-4bab-47a5-abe0-05e4ee362309> (son erişim tarihi: 20.12.2021).

²⁸⁰ Özden Merhacı (n. 220) 137.

²⁸¹ Sebok (n. 217) No. 41.

²⁸² Ayrıntılı bilgi için bkz. Sebok (n. 217) No. 44 vd.

²⁸³ Almanya’da iş hukukundaki ayrımcılık yasağının ihlalden kaynaklanan tazminat dışında, cezalandırıcı tazminat bulunmamaktadır. Bkz. Nils Jansen ve Lukas Rademacher, “Punitive Damages in Germany” iç Helmut Koziol ve Vanessa Wilcox (edr), *Punitive damages: Common Law and Civil Law Perspectives*, (Springer Wien New York 2009) No. 20-21. Avusturya: Karner (n. 200) 1/3, No. 4. Yunanistan’da da cezalandırıcı tazminatın kabul edilmediği; ancak özel hukuk cezasına hükmedilebileceğinin Yüksek Mahkeme tarafından kabul edildiği hakkında bkz. Eugenia Dacaronia, “General Overview, Sweden” iç Bénédicte Winiger, Helmut Koziol, Bernard A. Koch ve Reinhard Zimmermann (edr), *Digest of European Tort Law – Volume 2: Essential Cases on Damage* (De Gruyter 2011) 1/5 Nr. 6. Fransa’da da Kanunlarda açık bir şekilde cezalandırıcı tazminat bulunduğu geçmemekle beraber, öngörülen bazı hükümlerin cezalandırıcı tazminata benzerlik gösterdiği hakkında bkz. Jean-Sébastien Borghetti “Punitive Damages in France”, iç Helmut Koziol ve Vanessa Wilcox (edr), *Punitive damages: Common Law and Civil Law Perspectives* (Springer Wien New York 2009) No. 3 vd. Hollanda: Lindenbergh, (n. 200) 1/8 Nr. 6. İtalya: Coggiola, Gardella Tedeschi ve Grazidei (n. 200) 1/9 Nr. 6. İspanya: Miquel Martin-Casals ve Jordi Ribot, “General Overview, Spain”, iç Bénédicte Winiger, Helmut Koziol, Bernard A. Koch ve Reinhard Zimmermann (edr), *Digest of European Tort Law – Volume 2: Essential Cases on Damage* (De Gruyter 2011) 1/10 Nr. 3; Pedro del Olmo, “Punitive Damages in Spain” iç Helmut Koziol ve Vanessa Wilcox (edr), *Punitive damages: Common Law and Civil Law Perspectives*, (Springer Wien New York 2009) No. 7 vd. Portekiz: Pereira ve Veloso, (n.

Kıta Avrupası hukuk sistemine dahil olan Türk hukukunda ise cezalandırıcı tazminatın kabul edilip edilmediği hususunda doktrinde bir tartışma mevcuttur. İlk görüşe göre, cezalandırıcı tazminat ile özel hukuk cezası kavramları aynı anlama gelmektedir ve dolayısıyla Türk hukukunda da cezalandırıcı tazminatın kabul edildiği söylenebilir²⁸⁴. Özel hukuk cezası ve cezalandırıcı tazminat kavramlarının benzerlikler taşıdığı hususunda bir şüphe bulunmamaktadır. Nitekim, cezalandırıcı tazminatın da özel hukuk cezası müessesesinin de amacı, zarar verenin cezalandırılması ve zarar verici davranışın önlenmesidir. Bunun yanında, hem özel hukuk cezası hem de cezalandırıcı tazminat, mağdurun zararını değil, zarar veren kimsenin davranışını esas almaktadır²⁸⁵. Son olarak, cezalandırıcı tazminat miktarı da özel hukuk cezası da zarar miktarını aşabilir²⁸⁶. Ancak “cezalandırıcı tazminat” ile “özel hukuk cezası” kavramlarının aynı anlama gelip gelmediğinin tespit edilebilmesi için bunlar arasında farklılık bulunup bulunmadığının da araştırılması gerekmektedir. Özel hukuk cezası ve cezalandırıcı tazminat kavramları arasında bazı farklılıklar da bulunmaktadır. Bu farklılıklardan ilki, cezalandırıcı tazminata hükmedilebilmesi için zararın varlığı aranırken, özel hukuk cezasına hükmedilebilmesi için zararın meydana gelmesinin zorunlu olmamasıdır²⁸⁷. Bunun yanında, cezalandırıcı tazminatta, tazminat olarak bir miktar paraya hükmedilirken, özel hukuk cezasında her zaman bir miktar paraya hükmedilmemektedir²⁸⁸. Ayrıca, bazı koşullar olayda

200) 1/11 Nr. 11. İsveç: Andersson, (n. 200) 1/17 Nr. 1. Polonya: Eva Baginska ve Mirosaw Nesterowicz, “General Overview, Poland”, iç Bénédicte Winiger, Helmut Koziol, Bernard A. Koch ve Reinhard Zimmermann (edr), *Digest of European Tort Law – Volume 2: Essential Cases on Damage* (De Gruyter 2011) 1/22 Nr. 5; Macaristan: Attila Menyhárd “Punitive Damages in Spain”, iç Helmut Koziol ve Vanessa Wilcox (edr), *Punitive damages: Common Law and Civil Law Perspectives*, (Springer Wien New York 2009) No. 1 vd.

²⁸⁴ Bernhard Grossfeld, *Die Privatstrafe: ein Beitrag zum Schutz des allgemeinen Persönlichkeitsrechts* (Alfred Metzner 1961) 44-48; İbrahim Gül, *ABD ve Türk Hukukunda Medeni Ceza* (Yetkin Yayınları, 2015) 169 vd. (Yazar, cezalandırıcı tazminat yerine medeni ceza terimini kullanmıştır.); Başak Başoğlu, “Cezalandırıcı Tazminat (Punitive Damages) Yaptırımı ve Bu Yaptırımın Türk Hukukuna Etkilerinin Değerlendirilmesi” (2016) 15 (1), İKÜHFD 617, 626 vd. (Yazara göre, Türk hukuku ile cezalandırıcı tazminat arasında bir doku uyumsuzluğu bulunmamaktadır.); Özden Merhacı, (n. 220) s. 172.

²⁸⁵ Antalya (n. 197) 453.

²⁸⁶ Aşağıda incelenen örneklerin hepsinde, tazminat miktarı, zarar miktarını aşmaktadır.

²⁸⁷ Aşağıda inceleneceği üzere, gerçek olmayan vekaletsiz işgörmenin yaptırımı olarak düzenlenen menfaat devri ya da iş hukukundaki kötüniyet tazminatı için, zararın doğması şart değildir. Karş. görüş için bkz. M. Tarık Gülerüz ve Ayça Zorluoğlu Yılmaz, “Bir Anglo-Amerikan Hukuku müessesesi Olarak Cezalandırıcı Tazminatın (Punitive Damages) Bazı Türk Hukuku Müesseseleri ile Mukayesesi” (2019) 141 TBB Dergisi 326, 347. Yazarlar, iş hukukunda düzenlenmiş bulunan ve hükmedilmesi için zarara gereksinim duyulmayan tazminatları, bu sebeple cezalandırıcı tazminat olarak değerlendirmişlerdir.

²⁸⁸ Örneğin, aşağıda inceleneceği üzere, mirasçılıktan çıkarma ya da mirastan yoksunluk durumlarında yaptırım, bir miktar paranın ödenmesi değildir.

bulunmak şartıyla neredeyse her durumda cezalandırıcı tazminata hükmedilebilirken²⁸⁹, özel hukuk cezasına yalnızca öngörülen durumlarla sınırlı olarak hükmedilebilir. Bunlara ek olarak, cezalandırıcı tazminatta ilk amaç cezalandırmak olduğundan ve somut olayda hangi meblağın davalıyı cezalandırmak için yeterli olacağı önceden tespit edilemeyeceğinden, üst sınır bulunmazken ve tazminat tutarı hâkimin takdir yetkisindeyken²⁹⁰, özel hukuk cezasında genellikle bir üst sınır belirlenmiştir²⁹¹. Son olarak, cezalandırıcı tazminat miktarı belirlenirken, diğer faktörlere ek olarak hükmedilen tazminatın zarar vereni cezalandırma amacına hizmet edip etmediği ve zarar verenin ekonomik durumu dikkate alınırken²⁹²; özel hukuk cezasında, bir miktar para ödenmesine karar verildiğinde, zarar verenin ekonomik durumu bu paranın miktarına etki etmez. Bazı durumlarda özel hukuk cezasının konusu bir miktar paranın ödenmesi şeklinde ortaya çıkmayabilir, çıktığında da Kanunda öngörülen miktara hâkim tarafından hükmedilmek gerekmektedir. Dolayısıyla, bizim de katıldığımız diğer görüşe göre, cezalandırıcı tazminat ile özel hukuk cezası kavramları aynı anlama gelmemekte, farklı kurumları işaret etmektedir²⁹³.

Bu farklılıklar ışığında, Türk hukukunda kanunkoyucunun telafi edici tazminattan ayrıldığı örnekler üzerinde durulduğunda, esasında Türk hukukunda da Kıta Avrupa hukuk sisteminde olduğu gibi cezalandırıcı tazminatın reddedildiği; ancak özel hukuk cezası niteliği taşıyan hükümlerin bulunabildiği gözlemlenebilecektir.

Hukukumuzda özel hukuk cezasına²⁹⁴, öncelikle TBK m. 355/3'te²⁹⁵ rastlanmaktadır. TBK m. 355'e göre, kiraya veren gereksinim sebebiyle kiralananın boşaltılmasını sağlamışsa ya da taşınmazın yeniden inşa ve imar amacıyla bo-

²⁸⁹ Bkz. yukarıda İngiliz ve Amerikan hukukunda cezalandırıcı tazminat ile ilgili yapılan açıklamalar.

²⁹⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Gül (n. 284) 256-257.

²⁹¹ GÜL, çalışmasında medeni ceza ve cezalandırıcı tazminat kavramlarını aynı anlamda kullanmış ve muhtelif müesseselerin hukuki niteliğini değerlendirirken, bir üst sınır belirlenmiş olması münasebetiyle bunların medeni ceza yani cezalandırıcı tazminat teşkil etmeyeceklerini belirtmiştir. Bkz. Gül (n. 284) 355, 362, 366, 393 vd.

²⁹² Bkz. yukarıda cezalandırıcı tazminatın miktarının belirlenmesi hususunda yapılan açıklamalar.

²⁹³ Aylin Hekim ve Mikail Bora Kaplan, "Cezalandırıcı Tazminat ve Medeni Ceza Kavramlarının Karşılaştırılması", iç Başak Baysal (edr), *Sorumluluk Hukuku – Seminerler – Makaleler 2017*, (On İki Levha Yayıncılık 2017), 180 vd.; Güleriyüz ve Zorluoğlu Yılmaz (n. 287) 354. (Yazarlar, belirli yaptırımların hukuki niteliklerini değerlendirirken, cezalandırıcı tazminat ve özel hukuk cezasının farklı müesseseler olduklarını kabul etmişlerdir.)

²⁹⁴ Mustafa Alper Gümüş, *Borçlar Hukuku Özel Hükümler, C. I*, (Vedat Kitapçılık 2013) 340.

²⁹⁵ "Kiraya veren, bu hükümlere aykırı davrandığı takdirde, eski kiracısına son kira yılında ödenmiş olan bir yıllık kira bedelinden az olmamak üzere tazminat ödemekle yükümlüdür."

şaltılması sağlanmışsa, üç yıl boyunca, bunu başkasına kiralaması mümkün değildir. Buna aykırı davranılması halinde, kiraya veren, eski kiracısına son bir yıllık kira bedelinden az olmamak koşuluyla tazminat ödeme yükümlülüğüyle karşılaşmaktadır. Bu hükümde, esasında kiracının bir zararı olmamasına karşın kendisine tazminat ödeneceği düzenlenmiştir. Üstelik, düzenlemenin lafzından, hâkimin bu konuda takdir yetkisinin bulunmadığı da anlaşılmaktadır. Başka bir ifadeyle, kiracının zararı doğmasa bile, kiracı, bu tazminata hak kazanmaktadır. Dolayısıyla, bu hükümle, cezalandırıcı ve önleyici amaç güdülmekle beraber, zarar doğmamasına karşın tazminata hükmedilmesi, düzenlemenin cezalandırıcı tazminattan ayrılıp özel hukuk cezası niteliği taşımasını beraberinde getirmiştir.

TBK'da düzenlenen bir diğer özel hukuk cezası, gerçek olmayan vekaletsiz işgörmenin yaptırımı olan menfaatlerin devridir²⁹⁶. TBK m. 530'e göre, "İş sahibi, kendi menfaatine yapılmamış olsa bile, işgörmeden doğan faydaları edinme hakkına sahiptir...". Hüküm kapsamında, iş sahibinin zararı doğmasa bile²⁹⁷, elde edilen menfaatlerin kendisine devrini isteyebilmesi, tazminatın Kıta Avrupası hukuk sisteminde sahip olduğu telafi amacını karşılamamakta, aksine cezalandırma ve önleme amacını ön plana çıkarmaktadır²⁹⁸. Ancak zarar doğmamasına karşın kazanılan menfaatlerin devredileceğinin öngörülmesi ve talep edilebilecek meblağın üst sınırı olarak işgörmeden doğan faydaların konulması, bu müesseseyi de cezalandırıcı tazminattan ayırıp özel hukuk cezası niteliğini haiz olmasını sağlamıştır.

TTK m. 52²⁹⁹ ve 56'da³⁰⁰ da haksız rekabet ve ticaret unvanının ihlali sebepleriyle menfaat elde etmesi mümkün görünen davalının elde edeceği menfaatin davacıya devredilmesi öngörülmüştür. Bu hükümlerde de zarar doğmamasına karşın kazanılan menfaatlerin devredileceğinin öngörülmesi ve talep edilebilecek meblağın üst sınırı olarak elde edilmesi beklenen menfaatlerin konulması, hükümlerin hukuki niteliğinin özel hukuk cezası olmasını beraberinde getirmektedir.

²⁹⁶ Ece Baş Süzel ve Candan Yasan, "Gerçek Olmayan Vekaletsiz İş Görmeye Uygulanacak Hukuk", (2016) 22(22) MÜHFHAD 365, 368; Ece Baş Süzel, *Gerçek Olmayan Vekaletsiz İş Görme –Menfaat Devri Yaptırımı-* (On İki Levha Yayıncılık 2015) 179-181; H. Kübra Ercoşkun Şenol, "Gerçek Olmayan Vekaletsiz İş Görmenin Sistematik Açından Borçlar Kanunundaki Yeri ve 2020 İsviçre Borçlar Kanunu Tasarısı'ndaki Durum", (2018) 22 (4) Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 37, 40, 46.

²⁹⁷ Mustafa Alper Gümüş, *Borçlar Hukuku Özel Hükümler, C. II*, (Vedat Kitapçılık 2014) 247 (Gümüş, C. II)

²⁹⁸ Karş. görüş için bkz. Gül (n. 284) 358.

²⁹⁹ "...Maddi tazminat olarak mahkeme, tecavüz sonucunda mütecevizin elde etmesi mümkün görülen menfaatinin karşılığına da hükmedebilir."

³⁰⁰ Davacı lehine ve (d) bendi hükmünce tazminat olarak hâkim, haksız rekabet sonucunda davalının elde etmesi mümkün görülen menfaatin karşılığına da karar verebilir.

TTK'da yolcu taşıma hükümleri arasında da özel hukuk cezasına rastlanmaktadır. TTK m. 907, 908 ve 914'teki durumların gerçekleşmesi halinde, yolcunun zararı bulunmasa dahi, bilet ücretinin üç katı tazminat ödeneceği düzenlenmiştir. Bu hükümleri cezalandırıcı tazminattan ayıran iki nokta, yine davacının zararının bulunmasının zorunlu olmaması ve tazminatın üst sınırının belirlenmiş olmasıdır.

İş hukukunda da özel hukuk cezası niteliğini taşıyan düzenlemeler bulunmaktadır. İş Kanunu 5/6'da³⁰¹, işçinin eşit davranma yükümlülüğünü ihlal eden işverenden yoksun bırakıldığı haklarının yanında dört aya kadar ücreti tutarında tazminat talep edebileceği düzenlenmiştir. Yine aynı Kanun m. 17/6'da³⁰² kötüniyet tazminatı düzenlenmiş olup fıkraya göre, kötüniyetli fesih durumunda işçi lehine bildirim süresinin üç katı, bildirim şartına da uyulmaması durumunda ise dört katı tutarında tazminata hükmedilir. Bu tazminata kötüniyet tazminatı adı verilmektedir³⁰³. Kötüniyet tazminatı, işçinin zararı bulunmasa da ödenmesi gereken bir tazminattır³⁰⁴. İş Kanunu m. 21'de de yapılan feshin geçersiz sebebe dayandığının Mahkeme ya da hakem tarafından tespiti durumunda işverenin işçiyi bir ay içinde işe başlatma yükümlülüğünün bulunduğu, bu yükümlülüğüne aykırı davranması halinde de işçiye en az dört, ek çok sekiz aylık maaşı tutarında tazminat ödenmesi gerektiği öngörülmüştür. Benzer şekilde, Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu m. 25/4'e³⁰⁵ göre, iş sözleşmesinin işveren tarafından sendikal sebeplerle feshedilmesi halinde, işverenin işçiye bir yıllık ücretinden az olmamak kaydıyla tazminat ödemesi düzenlenmiştir. Tüm bu düzenlemelerde iki husus göze çarpmaktadır: Bunlardan birincisi, tazminatın talep edilebilmesi için işçinin zarara uğramasının zorunlu olmadığı ve ikincisi azami miktarın belirli olduğu hususlarıdır. Bu iki sebepten dolayı, iş hukuku kapsamında belirtilen düzenlemeler de cezalandırıcı tazminat özelliği taşımamakta, özel hukuk cezası kavramı çerçevesinde kalmaktadır.

³⁰¹ “İş ilişkisinde veya sona ermesinde yukarıdaki fıkra hükümlerine aykırı davranıldığında işçi, dört aya kadar ücreti tutarındaki uygun bir tazminattan başka yoksun bırakıldığı haklarını da talep edebilir.”

³⁰² “İşverenin bildirim şartına uymaması veya bildirim süresine ait ücreti peşin ödeyerek sözleşmeyi feshetmesi, bu Kanununun 18, 19, 20 ve 21 inci maddesi hükümlerinin uygulanmasına engel olmaz. 18 inci maddenin birinci fıkrası uyarınca bu Kanununun 18, 19, 20 ve 21 inci maddelerinin uygulanma alanı dışında kalan işçilerin iş sözleşmesinin, fesih hakkının kötüye kullanılarak sona erdirildiği durumlarda işçiye bildirim süresinin üç katı tutarında tazminat ödenir. Fesih için bildirim şartına da uyulmaması ayrıca dördüncü fıkra uyarınca tazminat ödenmesini gerektirir.”

³⁰³ Sarper Süzek, İş Hukuku (Beta Yayıncılık 2015) 565.

³⁰⁴ Süzek (n. 303) 565.

³⁰⁵ “İşverenin yukarıdaki fıkralara aykırı hareket etmesi hâlinde işçinin bir yıllık ücret tutarından az olmamak üzere sendikal tazminata hükmedilir.”

İcra İflas Kanunu (İİK) m. 21/3³⁰⁶ hükmü, Türk hukukundaki bir diğer özel hukuk cezası örneğidir. Bu hükümle bilerek yanlış adrese yapılan tebligat sebebiyle diğer tarafa verilen zararların %15 fazlasının ödenmesi öngörülmüştür. İİK m. 67/3'te³⁰⁷ düzenlenen kötüniyet ve icra inkâr tazminatlarının da birer özel hukuk cezası niteliği taşıdığı söylenebilir. Zira, belirtilen tazminatlara hükmedilmesi için karşı tarafın zararının doğması zorunlu değildir ve cezalandırıcı tazminattan farklı olarak kanunkoyucu tarafından bir üst sınır belirlenmiştir. Dolayısıyla, icra inkâr ve kötüniyet tazminatları da Kıta Avrupa hukukunda tazminat için benimsenmiş olan telafi amacından ayrılıp cezalandırma ve önleme amacını üstün tutmuştur; ancak cezalandırıcı tazminat niteliği değil, özel hukuk cezası niteliği taşımaktadırlar.

Hukukumuzda, bazı durumlarda çoklu tazminat düzenlemelerinin yapıldığı da gözlemlenmektedir. Bunlardan ilki, Rekabetin Korunması Hakkında Kanun m. 58'de³⁰⁸ yer alan üç kat tazminat düzenlemesidir. Hükme göre, kasıt veya ağır ihmal sonucu rekabetin engellenmesi, bozulması veya kısıtlanmasına sebep olunursa, bundan zarar görenler uğranılan maddi zararın ya da zarara neden olanların elde ettiği veya elde etmesi muhtemel olan kârların üç katı oranında tazminat talep edebilirler. Öğretide bu hükümle öngörülen üç kat tazminatın hukuki niteliği hususunda tartışmalar mevcuttur³⁰⁹. Bizim de katıldığımız

³⁰⁶ “Adres değişikliği, yukarıdaki fıkra gereğince alacaklı veya borçlu tarafından diğer tarafa tebliğ olduğu halde eski adrese tebligat yaptırarak Tebligat Kanununun 35 inci maddesinden faydalanmış olan taraf bu suretle diğer tarafa verdiği bütün zararları yüzde 15 fazlasıyla ödemeye mecbur olduğu gibi hakkında 343 üncü maddedeki ceza da uygulanır.”

³⁰⁷ “Bu davada borçlunun itirazının haksızlığına karar verilirse borçlu; takibinde haksız ve kötü niyetli görülürse alacaklı; diğer tarafın talebi üzerine iki tarafın durumuna, davanın ve hükmolunan şeyin tahammülüne göre, red veya hükmolunan meblağın yüzde yirmisinden aşağı olmamak üzere, uygun bir tazminatla mahkum edilir.”

³⁰⁸ “Rekabetin engellenmesi, bozulması veya kısıtlanması sonucu bundan zarar görenler, ödedikleri bedelle, rekabet sınırlanmasaydı ödemekte olacakları bedel arasındaki farkı zarar olarak talep edebilirler. Rekabetin sınırlanmasından etkilenen rakip teşebbüsler; bütün zararlarının tazminini rekabeti sınırlayan teşebbüs ya da teşebbüslerden talep edebilir. Zararın belirlenmesinde, zarar gören teşebbüslerin elde etmeyi umdukları bütün kârlar, geçmiş yıllara ait bilançolar da dikkate alınarak hesaplanır. Ortaya çıkan zarar, tarafların anlaşması ya da kararı veya ağır ihmalinin olduğu hallerden kaynaklanmaktaysa, hâkim, zarar görenlerin talebi üzerine, uğranılan maddi zararın ya da zarara neden olanların elde ettiği veya elde etmesi muhtemel olan kârların üç katı oranında tazminata hükmedebilir.”

³⁰⁹ Bizim katılmadığımız bir görüşe göre, bu hüküm Kanundan kaynaklanan bir cezai şarttır. Bkz. Metin Topçuoğlu “Rekabet Hukukunda Üç Kat Tazminat”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Sorumluluk ve Tazminat Hukuku Sempozyumu, Ankara, 28-29 Mayıs 2009, s. 7; Ancak, yine bizim katılmadığımız diğer bir görüşe göre, bu hükümdeki tazminatın niteliği, ağır kusurun aranmış olması ve tazminatın zarar miktarını aşmış olması münasebetiyle bir cezalandırıcı tazminattır. Bkz. İsmail Macit, “Türk Rekabet Hukukunda Bir cezalandırıcı Tazminat Örneği Olarak Üç Kat Tazminat”, (2020) 10 (20) HKÜHFD 376-377; Gül (n. 284) 355-356; Özden Merhacı (n. 220) 193; Baş Süzel (n. 296) 170.

görüŖe göre, bu hükümlerle öngörülen üç kat tazminat yaptırımı, bir özel hukuk cezası niteliği taşımaktadır³¹⁰. Zira, cezalandırıcı tazminattan farklı olarak, burada bir üst sınır öngörölmüŖtür. Bu hüküm çerçevesinde hâkimin, kusurun derecesini ya da tarafların ekonomik durumunu veyahut birden çok mağdurun olmasını göz önüne alarak tazminat miktarının belirleme esnasında kullanacağı takdir yetkisinin kapsamı, cezalandırıcı tazminata göre daha dardır. Sözü geçen tazminata hükmedilebilmesi için belirli bir düzeyde kusurun varlığına duyulan ihtiyaç, bunu cezalandırıcı tazminat niteliğine büründürmeyecektir.

Buna karşılık, eser sahibine belirli şartlar altında üç kata kadar tazminat talep etme hakkı tanınan FSEK m. 68/1³¹¹ ve 2³¹² hükümlerinin, eser sahibinin bunu talep edebilmesi için, karşı tarafın kusurlu olmasının aranmaması³¹³ münasebetiyle, cezalandırıcı tazminat ya da özel hukuk cezası teşkil ettiği söylenemez³¹⁴. Zira, özel hukukta da kamu hukukunda da bir fiilin cezalandırılabilmesi için muhakkak kusura ihtiyaç duyulmaktadır. Dolayısıyla bu hüküm, yalnızca bir çoklu tazminat düzenlemesidir. Her ne kadar çoklu tazminat kapsamına girmese de, yine de bu noktada değerlendirilmesinde yarar olan ve TMK m. 995'te kötüniyetli zilyedin iade yükümlülüğü kapsamında öngörülen kötüniyetli zilyedin elde etmeyi ihmal eylediği ürünler karşılığında tazminat ödeme yükümlülüğü de, burada kötüniyetli zilyedin kusursuz sorumlu olması münasebetiyle, özel hukuk cezası ya da cezalandırıcı tazminat teşkil edemez³¹⁵. Aynı doğrultuda, karşılıksız çek keŖide edilmesi halinde, çek düzenleyen kişinin çekin karşılığı çıkmayan kısmının yüzde onunu ödemekle yükümlü olduğunu

³¹⁰ Hekim ve Kaplan (n. 293) 179 dn. 74.

³¹¹ "Eseri, icrayı, fonogramı veya yapımları hak sahiplerinden bu Kanuna uygun yazılı izni almadan, işleyen, çoğaltan, çoğaltılmış nüshaları yayan, temsil eden veya her türlü işaret, ses veya görüntü nakline yarayan araçlarla umuma iletenlerden, izni alınmamış hak sahipleri sözleşme yapılmış olması halinde isteyebileceği bedelin veya bu Kanun hükümleri uyarınca tespit edilecek rayiç bedelin en çok üç kat fazlasını isteyebilir."

³¹² "İzinsiz çoğaltılan kopyalar satıŖa çıkarılmamışsa hak sahibi çoğaltılmış kopyaların, çoğaltmaya yarayan film, kalıp ve benzeri araçların imhasını veya üretim maliyet fiyatını geçmeyecek uygun bir bedel karşılığında kendisine verilmesini ya da sözleşme olması durumunda isteyebileceği miktarın üç kat fazlasını talep edebilir. Bu husus, izinsiz çoğaltanın hukuki sorumluluğunu ortadan kaldırmaz."

³¹³ Ahmet Kılıçoğlu, *Sinai Haklarla KarşılaŖtırmalı Fikri Haklar* (Turhan Kitabevi 2006) 395; Sami Karahan, Cahit Suluk, Tahir Saraç, ve Temel Nal, *Fikri Mülkiyet Hukukunun Esasları*, (Seçkin Yayıncılık 2012) 138; Ünal Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku* (Vedat Kitapçılık 2012) 305.

³¹⁴ Gül (n. 284) 348-349; Güleriyüz ve Zorluoğlu Yılmaz (n. 287) 351. Karş. görüş için bkz. Fırat Öztan, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku* (Turhan Kitabevi 2008) 649. (Yazara göre, bu hüküm bir özel hukuk cezası niteliği taşımaktadır); yine karş. görüş için bkz. Tekinalp (n. 314) 305 (Yazara göre, FSEK'tesi üç kat tazminat, TBK m. 179 anlamında Kanundan kaynaklanan bir cezai şarttır.).

³¹⁵ Karş. görüş için bkz. Güleriyüz ve Zorluoğlu Yılmaz (n. 287) 354-355.

düzenleyen TTK m. 783/3 hükmü de bir özel hukuk cezası ya da cezalandırıcı tazminat niteliği taşımamaktadır³¹⁶. Nitekim, bu hükümde de zarar görenin zararı bulunmasa dahi, belirtilen meblağın kendisine ödeneceği açıkça düzenlenmiştir; ancak bu kişinin sorumlu olması için kusurlu olması gerekmemektedir³¹⁷.

Özel hukuk cezasının konusunu her zaman bir miktar paranın ödenmesi oluşturmamaktadır. Bazı durumlarda bir haktan mahrum kalınması da özel hukuk cezası niteliği taşıyabilir. Örneğin TMK m. 610/2'de³¹⁸ belirli davranışlarda bulunan mirasçının mirası reddedemeyeceği düzenlenmiştir. Benzer şekilde, TMK m. 510'da ve 538'de düzenlenen mirasçılıktan çıkarma ve mirastan yoksunluk halleri de bu yönüyle özel hukuk cezasına örnektir³¹⁹.

Türk hukukunda cezalandırıcı tazminata hükmedilmesi, hukuki güvenlik ilkesiyle de bağdaşmamaktadır. Hukuk devletinin en önemli unsurlarından biri olan hukuki güvenlik ilkesine göre, bir kimsenin bulunduğu davranışın hangi yaptırımın konusunu teşkil edebileceğini öngörebilmesi gerekmektedir. Ancak cezalandırıcı tazminatın üst sınırının olmaması, hukuki güvenlik ilkesiyle de bağdaşmamaktadır.

VI. SONUÇ YERİNE: HAKARETİN YAPTIRIMININ ÖZEL HUKUK CEZASI OLARAK DÜZENLENMESİ

Hakaretin suç olarak düzenlenmesiyle korunan hukuki konu şereftir. Şeref kişilik hakkının bir parçası olduğundan, şerefi ihlal edilen kimse, TBK m. 58 kapsamında aynı zamanda manevi tazminat talep edebilir. Ancak şeref, toplumun genel yapısı ve sosyolojik düzen bakımından özel önem arz etmektedir. Bu sebeple kanunkoyucu da şerefe saldırıda bulunulması durumunda hem ceza hukuku hem de özel hukuk yaptırımını öngörmüştür. Ancak yukarıda açıklanan sebeplerle hakaret nedeniyle ceza yaptırımına başvurulması yerinde ve gerekli değildir. Bu kapsamda Türk hukuk sisteminde çalışmanın da konusunu oluşturan genel hakaret suçlarının tümüyle yürürlükten kaldırılması ve yalnızca özel hukuk yaptırımlarının uygulanması gerekmektedir.

Genel hakaret suçlarının suç olmaktan çıkarılması ve yalnızca özel hukukta telafi edici nitelik taşıyan manevi tazminat yaptırımının bırakılması, şerefin

³¹⁶ Karş. görüş için bkz. Güleriyüz ve Zorluoğlu Yılmaz (n. 287) 348-349

³¹⁷ Abuzer Kendigelen, Çek Hukuku (On İki Levha Yayıncılık 2007) 278; Hüseyin Ülgen, Mehmet Helvacı, Abuzer Kendigelen ve Arslan Kaya, *Kıymetli Evrak Hukuku*, (On İki Levha Yayıncılık 2015) 281.

³¹⁸ “Ret süresi sona ermeden mirasçı olarak tereke işlemlerine karışan, terekenin olağan yönetimi niteliğinde olmayan veya mirasbırakanın işlerinin yürütülmesi için gerekli olanın dışında işler yapan ya da tereke mallarını gizleyen veya kendisine maleden mirasçı, mirası reddedemez.”

³¹⁹ Kürşad Yağcı, *Cezai Mirasçılıktan Çıkarma* (On İki Levha Yayıncılık 2013) 63 vd.; Güleriyüz ve Zorluoğlu Yılmaz (n. 287) 357-358.

korunması bakımından eksiklik yaratacaktır. Zira, yukarıda belirtildiği üzere, manevi tazminat, telafi edici bir tazminat türüdür ve yalnızca kişinin uğradığı zararın tazmin edilmesini sağlar. Fakat hakaret bakımından ihtiyaç duyulan husus hem mağdurun zararının giderilmesinin sağlanması hem de zarar verenin hakaret fiilinde bir daha bulunmasının engellenmesidir. Bunun için de önleyici ve caydırıcı bir yola ihtiyaç duyulmaktadır. Dolayısıyla, yukarıda belirtilen nedenlerle genel hakaret suçlarının suç olmaktan çıkarılması; ancak bunun yerine cezalandırma ve önleme amaçlarına hizmet eden bir özel hukuk yaptırımının kanunkoyucu tarafından öngörülmesi önerilebilir. Bu da kanunkoyucunun, TMK’de kişiliğin korunması bölümünün altında adın korunması hükümlerinin sonrasına, şeref de kişiliğin bir unsuru olduğundan “şerefin korunması” başlığıyla özel hukuk cezasını öngören bir hüküm eklemesi ile mümkün olabilir. Bu hükmün yaptırım kısmı ise özel hukuk cezası olarak TCK’nın 125. maddesinin 1. fıkrasında seçimlik olarak öngörülen adli para cezasına endekslenebilir. Bu hükümde neden özel hukuk cezasının tercih edildiği ve ağırlaştırıcı tazminatın tercih edilmediği sorusu akla gelebilir. Ancak ağırlaştırıcı tazminatta, tazminatın telafi edici fonksiyonu ön planda iken, özel hukuk cezasında, önleme ve caydırma işlevleri öne çıkmaktadır. Bu noktada amaçlanan hakaret fiilinde bulunulmasının önlenmesi ve kişinin caydırılması olduğundan, özel hukuk cezası tercih edilmektedir.

TCK’nın 125. maddesinin 1. fıkrasında adli para cezasının alt ve üst sınırları gösterilmediğinden öğretilde TCK’nın 52. maddesinde öngörülen sınırların dikkate alınmasının gerekli olduğu savunulmaktadır. Bu kapsamda TCK’nın 52. maddesinin 1. fıkrası uyarınca “Adli para cezası”nın, “beş günden az ve kanunda aksine hüküm bulunmayan hallerde yediyüzotuz günden fazla olmamak üzere belirlen”mesi gerektiği belirtilmektedir. Söz konusu durumda hakaret için öngörülen hapis cezasının alt sınırı ile adli para cezası bakımından TCK’nın 52. maddesinin 1. fıkrası uyarınca öngörülen beş gün şeklindeki alt sınır birbiriyle orantılı değildir. Bu nedenle adli para cezasının alt sınırının hakaret suçu için öngörülen hapis cezasının alt sınırı olan üç ay üzerinden hesaplanması gerektiği üst sınırın iki yılın karşılığını oluşturan ve hali hazırda TCK’nın 52. maddesinin 1. fıkrasında belirtilen yediyüzotuz gün sınırı içinde kaldığı bu nedenle de doksan günden yediyüzotuz güne kadar adli para cezası şeklinde uygulanması gerektiği öğretilde ileri sürülmektedir.³²⁰ Söz konusu görüşlerin, her ne kadar günümüzde savunulduğu görülseyse de 5377 sayılı Kanun ile TCK’nın 61. maddesine 9. fıkra olarak “adli para cezasının

³²⁰ Hafizoğulları ve Özen (n. 13) 253. Bu görüşe göre aksinin kabulü, adli para cezasının ödenmemesi halinde CGTİHK’nın 106. maddesi uyarınca bu adli para cezasının hapis cezasına çevrilmesi bakımından adil olmayan sonuçlara sebebiyet verecektir. Bkz. Yenidünya ve Alşahin (n. 3) 85.

seçimlik ceza olarak öngörüldüğü suçlarda bu cezaya ilişkin gün biriminin alt sınırı, o suç tanımındaki hapis cezasının alt sınırından az; üst sınırı da, hapis cezasının üst sınırından fazla olamaz.” şeklinde eklenen hükmün yürürlüğe girmesinden evvel önem taşıyacağı belirtilmelidir. Nitekim 5377 sayılı Kanun’un yürürlüğe girdiği 19.12.2006 tarihinden evvel TCK’nın 52. maddesinin 1. fıkrası gereğince alt sınırın beş gün, söz konusu tarihten sonra işlenen suçlar bakımından TCK’nın 61. maddesinin 9. fıkrası gereğince alt sınırın doksan gün olacağı belirtilmelidir.³²¹

TCK’nın 52. maddesinin 1. fıkrasında “Belirlenen tam gün sayısının, bir gün karşılığı olarak takdir edilen miktar ile çarpılması suretiyle hesaplanan meblağın hükümlü tarafından Devlet Hazinesine ödenmesinden ibaret” olacağı 2. fıkrasında “En az yirmi ve en fazla yüz Türk Lirası olan bir gün karşılığı adli para cezasının miktarı, kişinin ekonomik ve diğer şahsi halleri göz önünde bulundurularak takdir” edileceği, 3. fıkrasında “Kararda, adli para cezasının belirlenmesinde esas alınan tam gün sayısı ile bir gün karşılığı olarak takdir edilen miktar”ın “ayrı ayrı gösteril”eceği düzenlenmektedir. Bu kapsamda yaptırım olarak önerilen özel hukuk cezasıyla ilgili olarak, cezalandırıcı tazminattan farklı olarak özel hukuk cezasında kişilerin maddi olanakları ceza miktarına etki etmediğinden, bir gün karşılığı olarak en az yirmi Türk Lirasının öngörülmesi önerilebilir.

Kanunkoyucunun tercihine bağlı olarak hakaret suçunun nitelikli halleri gerçekleştiği takdirde yine bu nitelikli hallerle ilgili olarak önerilen tazminat bakımından artırım öngörülmesi mümkünse de çalışmada da özellikle de kamu görevlisine karşı görevinden dolayı gerçekleştirilen hakaretle ilgili olarak yer yer değinildiği üzere daha fazla bir korumanın gerekli olmadığını altı çizilmektedir. Ancak aksinin kabulü halinde öngörülen özel hukuk cezasının, işlenen fiille orantısız olmaması konusunda azami özenin gösterilmesi gereklidir.

Özel hukuk cezasının kabulüyle, onarıcı adaletten de bahsetmenin olanaklı hale geleceği belirtilmelidir. Nitekim hakaretin suç olarak düzenlenmesi nedeniyle fail hakkında verilecek adli para cezası ya da hapis cezası, hakarete uğrayanın lehine bir tazminatın verilmesini içermemektedir.

KAYNAKÇA

Andersson H, “General Overview, Sweden” iç Bénédicte Winiger, Helmut Kozio, Bernard A. Koch ve Reinhard Zimmermann (edr), Digest of European Tort Law – Volume 2: Essential Cases on Damage (De Gruyter 2011) 1/17

Antalya OG, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. II, (Seçkin 2018)

³²¹ Gökcan ve Artuç (n. 12) 4667.

Artuk ME, Gökçen A ve Yenidünya C, Ceza Hukuku Özel Hükümler (15. Bs., Adalet Yayınevi 2015)

Askeland B, “Basic Questions of Tort Law from a Norwegian Perspective” iç Helmut Koziol (ed), Basic Questions of Tort Law from a Comparative Perspective (Jan Sramek 2015) 97-161

Askeland B, “General Overview, Norway” iç Bénédicte Winiger, Helmut Koziol, Bernard A. Koch ve Reinhard Zimmermann (edr), Digest of European Tort Law – Volume 2: Essential Cases on Damage (De Gruyter 2011)

Aydın D, “Türk Ceza Kanunu’nda Hakaret Suçu” (2013) 19(2) Prof. Dr. Nur Centel’e Armağan, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 879-918

Aydın ÖD, “Ceza Hukuku’nun Çağdaş İlkeleri ve Avrupa Birliği Kriterleri Açısından Türk Ceza Kanunu” (2004) (53) TBBD 63-140

Baginska E ve Nesterowicz M, “General Overview, Poland”, iç Bénédicte Winiger, Helmut Koziol, Bernard A. Koch ve Reinhard Zimmermann (edr), Digest of European Tort Law – Volume 2: Essential Cases on Damage (De Gruyter 2011)

Baş Süzel E ve Yasan C, “Gerçek Olmayan Vekaletsiz İş Görmeye Uygulanacak Hukuk”, (2016) 22 (22) MÜHFHAD 365-396.

Baş Süzel E, Gerçek Olmayan Vekaletsiz İş Görme –Menfaat Devri Yaptırımı– (On İki Levha Yayıncılık 2015)

Başak B, Haksız Fiil Hukuku – BK 49-76 (On İki Levha Yayıncılık 2019)

Baçoğlu B, “Cezalandırıcı Tazminat (Punitive Damages) Yaptırımı ve Bu Yaptırımın Türk Hukukuna Etkilerinin Değerlendirilmesi” (2016) 15 (1), İKÜ-HFD 617-637.

Bayraktar K, Keskin Kızıroğlu S, Yıldız AK, Zafer H, Aksoy Retornaz E, Ak-yürek G, Evik AH, Sınar H, Altunç S, AYTEKİN İnceoğlu A, Erman B ve Erman Eroğlu F, Özel Ceza Hukuku - Cilt III - Hürriyete, Şerefe, Özel Hayata, Hayatın Gizli Alanına Karşı Suçlar (TCK m. 106-140), (On İki Levha Yayıncılık 2018)

Belli MM, “Punitive Damages: Their History, Their Use and Their Worth in Present-Day Society”, (1980) 49 (1) University of Missouri-Kansas City Law Review 1-23

Borghetti J-S, “General Overview, France” iç Bénédicte Winiger, Helmut Koziol, Bernard A. Koch ve Reinhard Zimmermann (edr), Digest of European Tort Law – Volume 2: Essential Cases on Damage (De Gruyter 2011)

Borghetti J-S, “Punitive Damages in France”, iç Helmut Koziol ve Vanessa Wilcox (edr), Punitive damages: Common Law and Civil Law Perspectives (Springer Wien New York 2009) s. 55-73

Bydlinski F, System und Prinzipien des Privatrechts (Springer 1996)

Centel N, Zafer H ve Çakmut Ö, Kişilere Karşı İşlenen Suçlar (5. Bs., Beta Yayıncılık 2021)

Council of Europe, European Commission For Democracy Through Law (Venice Commission) Report On The Relationship Between Freedom Of Expression And Freedom Of Religion: The Issue Of Regulation And Prosecution Of Blasphemy, Religious Insult And Incitement To Religious Hatred

Deakin S, Johnston A ve Markesinis B, Markesinis and Deakin’s Tort Law, Seventh Edition, (Oxford University Press 2013)

del Olmo P, “Punitive Damages in Spain” iç Helmut Koziol ve Vanessa Wilcox (edr), Punitive damages: Common Law and Civil Law Perspectives, (Springer Wien New York 2009) 137-154

Demir GA, “Haksız Fiil Hukukuna Yönelik Muhtelif Yaklaşımların Liebeck v. McDonald’s Davası Kapsamında İncelenmesi” iç Başak Baysal (edr), Sorumluluk Hukuku – Seminerler-Makaleler 2017 (On İki Levha Yayıncılık 2017) 59-76
Dönmezer S, Kişilere ve Mala Karşı Cürümler (16. Bs., Beta Yayıncılık 2001)

Dönmezer S, Kişilere ve Mala Karşı Cürümler (16. Bs., Beta Yayıncılık 2001)

Dulak A, “General Overview, Slovakia”, iç Bénédicte Winiger/ Helmut Koziol/ Bernard A. Koch / Reinhard Zimmermann (edr), Digest of European Tort Law – Volume 2: Essential Cases on Damage (De Gruyter 2011)

Eisele J ve Schittenhelm U, Schönke/Schröder Strafgesetzbuch Kommentar (30. Aufl., Der Verlag C.H.BECK 2019)

Ellis DD, “Fairness and Efficiency in the Law of Punitive Damages”, (1982) 56 (1) Southern California Law Review 1-78

Ercoskun Şenol HK, “Gerçek Olmayan Vekaletsiz İş Görmenin Sistematik Açısından Borçlar Kanunundaki Yeri ve 2020 İsviçre Borçlar Kanunu Tasarısı’ndaki Durum”, (2018) 22 (4) Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 37-65

Eren F, Borçlar Hukuku Genel Hükümler (23. Baskı, Yetkin 2018)

Erman S ve Özek Ç, Ceza hukuku Özel Bölüm Kişilere Karşı Suçlar (Dünya Yayıncılık 1994).

Erman S, Hakaret ve Sövme Suçları, (2. Bs., İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi 1989)

Fellmann W ve Andrea K, Schweizerisches Haftpflichtrecht, (Stämpfli Verlag 2012)

Finkelstein C, “Positivism and the Notion of an Offense”, (2000) 88(2) California Law Review 335-394.

Gökcan HT ve Artuç M, Yorumlu – Uygulamalı Türk Ceza Kanunu Şerhi 3. Cilt Madde 86-140, (1. Bs., Adalet Yayınevi 2021)

Gönül Koşar G, “Haksız Fiil Hukukunun Amacı”, (2020) 69 (3) AÜHFHD 1437-1473

Gregor S, Das Bereicherungsverbot (Duncker & Humblot 2012)

Griffin BB, “Punitive Damages and the Tort System”, (1987) 22 (1) University of Richmond Law Review, 1-17

Grossfeld B, Die Privatstrafe: ein Beitrag zum Schutz des allgemeinen Persönlichkeitsrechts (Alfred Metzner 1961)

Gül İ, ABD ve Türk Hukukunda Medeni Ceza (Yetkin Yayınevi 2015)

Gülyüz MT ve Zorluoğlu Yılmaz A, “Bir Anglo-Amerikan Hukuku müessesesi Olarak Cezalandırıcı Tazminatın (Punitive Damages) Bazı Türk Hukuku Müesseseleri ile Mukayesesi” (2019) 141 TBB Dergisi 326-362

Gümüş MA, Borçlar Hukuku Özel Hükümler, C. I, (Vedat Kitapçılık 2013)

Gümüş MA, Borçlar Hukuku Özel Hükümler, C. II, (Vedat Kitapçılık 2014)

Hafizoğulları Z ve Özen M, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler Kişilere Karşı Suçlar (12. Bs., US-A Yayıncılık 2019)

Hafizoğulları Z ve Özen M, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Kişilere Karşı Suçlar (6. Bs., US-A Yayıncılık 2017)

Hakaletho-Wainio S, “General Overview, Finland” iç Bénédicte Winiger, Helmut Koziol, Bernard A. Koch ve Reinhard Zimmermann (edr), Digest of European Tort Law – Volume 2: Essential Cases on Damage (De Gruyter 2011)

Hekim A ve Kaplan MB, “Cezalandırıcı Tazminat ve Medeni Ceza Kavramlarının Karşılaştırılması”, iç Başak Baysal (ed), Sorumluluk Hukuku – Seminerler – Makaleler 2017, (On İki Levha Yayıncılık 2017) 165-188

Hermann L ve Schiemann G, Schadensersatz, (3. Aufl., Mohr 2003)

Hrádek J ve Lubos Tichy L, “General Overview, Czech Republic” iç Bénédicte Winiger, Helmut Koziol, Bernard A. Koch ve Reinhard Zimmermann (edr), Digest of European Tort Law – Volume 2: Essential Cases on Damage (De Gruyter 2011)

Jansen N ve Rademacher L, “Punitive Damages in Germany” iç Helmut Koziol ve Vanessa Wilcox (edr), Punitive damages: Common Law and Civil Law Perspectives (Springer Wien New York 2009) 75-86.

Jansen N, Die Struktur des Haftungsrechts (Mohr Siebeck 2003)

Józson M, “General Overview, Romania” iç Bénédicte Winiger, Helmut Koziol, Bernard A. Koch ve Reinhard Zimmermann (edr), Digest of European Tort Law – Volume 2: Essential Cases on Damage (De Gruyter 2011)

Karahan S, Cahit Suluk, Tahir Saraç, ve Temel Nal, Fikri Mülkiyet Hukukunun Esasları, (Seçkin Yayıncılık 2012)

Karner E, “General Overview, Austria”, iç Bénédicte Winiger, Helmut Koziol, Bernard A. Koch ve Reinhard Zimmermann (edr), Digest of European Tort Law – Volume 2: Essential Cases on Damage (De Gruyter 2011)

Karner E, “Prevention, Deterrence, Punishment” iç Helmut Koziol (ed), The Aims of Tort Law – Chinese and European Perspectives (Jan Sramek 2017)

Keehn, EN, “Decriminalization and the U.N. Human Rights Bodies” Research Working Paper Series 2018 (7)

Kendigelen A, Çek Hukuku (On İki Levha Yayıncılık 2007)

Kılıçoğlu A, Sınai Haklarla Karşılaştırmalı Fikri Haklar (Turhan Kitabevi 2006)

Koca M ve Üzülmez İ, Türk Ceza Hukuku Özel hükümler (4. Bs., Adalet Yayınevi 2017)

Kocaoğlu SS, Uluslararası (AİHM) ve Ulusal Yargı İçtihatları Çerçevesinde Hakaret Suçu, (5237 sayılı TCK m. 125-131) (1. Bs., Seçkin Yayıncılık 2019)

Koziol G ve Koziol H, Austrian Private Law – An Overview in Comparison with German Law and with References to English and French Law (Jan Sramek Verlag 2017)

Koziol H, “Comparative Conclusions – Preliminary Remarks” iç Helmut Koziol (edr), Basic Questions of Tort Law from a Comparative Perspective (De Gruyter, 2015) (Koziol, Comparative-Preliminary)

Koziol H, “Comparative Conclusions – Tasks of Tort Law” iç Helmut Koziol (edr) Basic Questions of Tort Law from a Comparative Perspective (Jan Sramek Verlag 2015) (Koziol, Comparative-Tasks)

Koziol H, “Die Bedeutung des Zeitfaktors bei der Bemessung ideeller Schaden” iç Thomas Geiser, Thomas Koller, Ruth Reusser, Hans Peter Walter ve

Wolfgang Wiegand (edr) Festschrift für Heiz Hausheer zum 65. Geburtstag, Privatrecht im Spannungsfeld zwischen gesellschaftlichem Wandel und ethischer Verantwortung, Beiträge zum Familienrecht, Erbrecht, Persönlichkeitsrecht, Haftpflichtrecht, Medizialrecht und allgemeinen Privatrecht (Staempfli Verlag AG 2002) (Koziol, FS Hausheer)

Koziol H, “Introductory Remarks” iç Helmut Koziol (edr), The Aims of Tort Law – Chinese and European Perspectives (Jan Sramek Verlag, 2017) (Koziol, Aims)

Koziol H, Basic Questions of Tort Law from a Germanic Perspective (Jan Sramek Verlag 2012)

Koziol H, Österreichisches Haftpflichtrecht, Allgemeiner Teil, Band I (4. Auflage, Jan Sramek Verlag 2020) (Koziol, Österreichisches)

Kubiciel M ve Winter T, “Globalisierungsfluten und Strafbarkeitsinseln – Ein Plädoyer für die Abschaffung des strafrechtlichen Ehrenschatzesİ (2001) 113 (2) ZStW 305-333

Lahe J ve Tampuu T, “General Overview, Estonia” iç Bénédicte Winiger, Helmut Koziol, Bernard A. Koch ve Reinhard Zimmermann (edr), Digest of European Tort Law – Volume 2: Essential Cases on Damage (De Gruyter 2011) 1/19

Larenz K, Lehrbuch des Schuldrechts, Bd. I, Allgemeiner Teil (14. Aufl., Verlag C. H. Beck 1987)

Leflar RA, “Social Utility of the Criminal Law of Defamation” (1956) 34 Tex L Rev 984-1035

Lindenberg SD ve Vos HT “General Overview, The Netherlands” iç Bénédicte Winiger, Helmut Koziol, Bernard A. Koch ve Reinhard Zimmermann (edr), Digest of European Tort Law – Volume 2: Essential Cases on Damage (De Gruyter 2011) 1/8

Ludwiczowska-Redo K, “Basic Questions of Tort Law from a Polish Perspective” iç Helmut KOZIOL (edr), Basic Questions of Tort Law from a Comparative Perspective (Jan Sramek Verlag 2015) 163-248

Macit İ, “Türk Rekabet Hukukunda Bir cezalandırıcı Tazminat Örneği Olarak Üç Kat Tazminat”, (2020) 10(20) HKÜHFD 376-377

Martens SAE ve Zimmermann R, “General Overview, Germany” iç Bénédicte Winiger, Helmut Koziol, Bernard A. Koch ve Reinhard Zimmermann (edr), Digest of European Tort Law – Volume 2: Essential Cases on Damage (De Gruyter 2011)

Martin-Casals M ve Ribot J, “General Overview, Spain”, iç Bénédict Winiger, Helmut Koziol, Bernard A. Koch ve Reinhard Zimmermann (edr), Digest of European Tort Law – Volume 2: Essential Cases on Damage (De Gruyter 2011) 1/10

Meissel FS ve Mokrejs C, “General Overview, Historical Report” iç Benedict Winiger, Helmut Koziol, Bernard A. Koch ve Reinhard Zimmermann (edr), Digest of European Tort Law II: Essential Cases on Damage (De Gruyter 2011) 1/1

Menyhárd A “General Overview, Hungary” iç Bénédict Winiger, Helmut Koziol, Bernard A. Koch ve Reinhard Zimmermann (edr), Digest of European Tort Law – Volume 2: Essential Cases on Damage (De Gruyter 2011) 1/25

Menyhárd A “Punitive Damages in Spain”, iç Helmut Koziol ve Vanessa Wilcox (edr), Punitive damages: Common Law and Civil Law Perspectives, (Springer Wien New York 2009) 87-102 (MENYHÁRD, Punitive)

Menyhárd A, “Basic Questions of Tort Law from a Hungarian Perspective” Helmut Koziol (ed), Basic Questions of Tort Law from a Comparative Perspective (Jan Sramek Verlag 2015) 251-351 (MENYHÁRD, Basic)

Mohr J, “Grundlagen des Schadensersatzrechts”, (2010) 32 (3) JURA 168, 179

Müller C, Handkommentar zum Privatrecht, Obligationenrecht – Allgemeine Bestimmungen, Art. 1-183 OR, (Stämpfli Ferlag 2016)

Neethling J, “Punitive Damages in South Africa” iç Helmut Koziol ve Vanessa Wilcox (edr), Punitive damages: Common Law and Civil Law Perspectives (Springer Wien New York 2009) 123-136

Nomer HN, Haksız Fiil Sorumluluğunda Maddi Tazminatın Belirlenmesi (Beta 1996)

Oğuzman K ve Öz T, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt – 2, (13. Bası, Filiz Kitabevi 2017)

Oliphant K, “General Overview, England and Wales” iç Benedict Winiger, Helmut Koziol, Bernard A. Koch ve Reinhard Zimmermann (edr), Digest of European Tort Law II: Essential Cases on Damage (De Gruyter 2011), 1/12

Organization for Security and Co-Operation in Europe, The Representative on Freedom of the Media Dunja Mijatović, Defamation and Insult Laws in the OSCE Region: A Comparative Study, March 2017

Oven DG, “A Punitive Damages Overview: Functions, Problems and Reform”, (1994) 39 (2) Villanova Law Review 363-413

Özbek VÖ, Doğan K ve Bacaksız P, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler (19. Bs., Seçkin Yayıncılık 2021)

Özden Merhacı S, Karşılaştırmalı Hukukta Cezalandırıcı Tazminat (Punitive Damages) (Yetkin Yayıncılık 2013)

Parliamentary Assembly, Resolution 1577 (2007), Towards Decriminalisation of Defamation

Pereira A ve Veloso AM, “General Overview, Portugal” iç Bénédicte Winiger, Helmut Koziol, Bernard A. Koch ve Reinhard Zimmermann (edr), Digest of European Tort Law – Volume 2: Essential Cases on Damage (De Gruyter 2011) 1/11

Phiri C, “Criminal Defamation Put to the Test: A Law and Economics Perspective” (2021) 9 U Balt J Media L & Ethics 49-63

Quill E, “General Overview, Ireland”, iç Bénédicte Winiger, Helmut Koziol, Bernard A. Koch ve Reinhard Zimmermann (edr), Digest of European Tort Law – Volume 2: Essential Cases on Damage (De Gruyter 2011) 1/15.

Rey H, Ausserververtragliches Haftpflichtrecht (Schulthess 2003)

Roddy N, “Punitive Damages in Strict Products Liability Litigation” 23 (2) William&Mary Law Review 333-361

Rustad M ve Koenig T, “The Historical Continuity of Punitive Damages Awards: Reforming the Tort Reformers”, (1993) 42 The American University Law Review 1269-1333.

Sanlı KC, Haksız Fiil Hukukunun Ekonomik Analizi – Hukuk ve Ekonomi Öğretisi (Arıkan 2007)

Schwenzer I, Schweizerisches Obligationenrecht, Allgemeiner Teil (Staempfli 1998)

Sebok AJ “Punitive Damages in the United States”, iç Helmut Koziol ve Vanessa Wilcox (edr), Punitive damages: Common Law and Civil Law Perspectives (Springer Wien New York 2009) 155-196 (SEBOK, United States)

Sebok AJ ve Wilcox V, “Aggravated Damages” iç Helmut Koziol ve Vanessa Wilcox (edr), Punitive damages: Common Law and Civil Law Perspectives (Springer Wien New York 2009) 257-274

Sebok AJ, “Punitive Damages: From Myth to Theory” (2007) 92 Iowa Law Review 957-1036 (SEBOK, Myth)

Sebok AJ, “What did Punitive Damages Do? Why Misunderstanding the History of Punitive Damages Matters Today?”, (2003) 78, Chicago-Kent Law Review 163-206

Serozan R ve Engin Bİ, *Miras Hukuku ve Uygulama Çalışmaları* (Seçkin Yayıncılık 2021)

Sınar H, “Türk Ceza Kanunu’nda Hakaret Suçu ve Bu Suçun Karşılaştırmalı Hukukta Gelişen Hakaretin Suç Olmaktan Çıkartılması Eğilimi Yönünden Değerlendirilmesi”, (2014) 9 (24) *Ceza Hukuku Dergisi*, 75-119

Soergel B ve Spickhoff A, *Bürgerliches Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen: BGB, Band 12: Schuldrecht 10 §§ 823 - 853 BGB, Produkthaftungsgesetz, Umwelthaftungsgesetz* (13. Vollständig neu bearbeitete und erweiterte Auflage, Kohlhammer 2005)

Soyaslan D, *Ceza Hukuku Özel Hükümler* (12. Bs., Yetkin Yayıncılık 2018)

Spaic A, Nolasco C ve Novovic M, “Decriminalization of defamation e The Balkans case a temporary remedy or a long term solution?” (2016) 47 *International Journal of Law, Crime and Justice* 21–30

Süzek S, *İş Hukuku* (Beta Yayıncılık 2015)

Şahin C ve Özgenç İ, *Türk Ceza Hukuku Gazi Külliyyatı* (2. Bs., Seçkin Yayıncılık 2005)

T.B.M.M., Dönem: 22 Yasama Yılı: 3 (S. Sayısı: 901), Kilis Milletvekili Hasan Kara ile 2 Milletvekilinin; Türk Ceza Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi ve Adalet Komisyonu Raporu (2/452)

Tanev K, “General Overview, Bulgaria”, çç Bénédicte Winiger/ Helmut Koziol/ Bernard A. Koch / Reinhard Zimmermann (edr), *Digest of European Tort Law – Volume 2: Essential Cases on Damage* (De Gruyter 2011) 1/27

Tezcan D, Erdem MR ve Önok RM, *Ceza Özel Hukuku* (19. Bs., Seçkin Yayıncılık 2021)

Topçuoğlu M, “Rekabet Hukukunda Üç Kat Tazminat”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Sorumluluk ve Tazminat Hukuku Sempozyumu*, Ankara, 28-29 Mayıs 2009, 5-59.

Toroslu N ve Toroslu H, *Ceza Hukuku Genel Kısım* (26. Bs., Savaş Yayınevi 2021)

Toroslu N ve Toroslu H, *Ceza Hukuku Özel Kısım* (11. Bs., Savaş Yayınevi 2021)

Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük* (11. Bs., Türk Dil Kurumu Yayınları 2011)

United Nations A/HRC/20/17, General Assembly Distr.: General 4 June 2012, Human Rights Council Twentieth session Agenda item 3 Promotion and protection of all human rights, civil, political, economic, social and cultural rights,

including the right to development Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression, Frank La Rue

United Nations CCPR/C/GC/34, International Covenant on Civil and Political Rights, Distr.: General 12 September 2011, Human Rights Committee 102nd session Geneva, 11-29 July 2011 General Comment No. 34

Ülgen H, Mehmet Helvacı, Abuzer Kendigelen ve Arslan Kaya, Kıymetli Evrak Hukuku (On İki Levha Yayıncılık 2015)

Üzülmez İ, “Hakaret Suçu” (2010) 5 (12) Ceza Hukuku Dergisi 41-71

van der Berg J, “Should There Be a Crime of Defamation?” (1989) 106 (2) South African Law Journal 276-291

Viscusi WK “The Social Costs of Punitive Damages Against Corporations in Environmental and Safety Torts” (1998) 87(285) The Georgetown Law Journal 285-354

Wagner G, “Prävention und Verhaltenssteuerung durch Privatrecht – Anmassung oder legitime Aufgabe”, (2006) 206 (2-3) AcP 352-476

Wagner G, “Prävention und Verhaltenssteuerung durch Privatrecht – Anmassung oder legitime Aufgabe”, (2006) 206 (2-3) AcP 352-476

Weinrib EJ, Corrective Justice (Oxford Legal Philosophy 2012)

Wilcox V, “Punitive Damages in England” iç Helmut Koziol ve Vanessa Wilcox (edr), Punitive damages: Common Law and Civil Law Perspectives (Springer Wien New York 2009) 7-53

Winfield RN ve Mendoza K, “The Abolition Movement: Decriminalizing Defamation and Insult Laws” (2007) 25 Comm Law 7-10

Winiger B, Patrick Fleury Pierre-Emmanuel Fehr ve Philippe Avramov “General Overview, Switzerland” iç Bénédicte Winiger, Helmut Koziol, Bernard A. Koch ve Reinhard Zimmermann (edr), Digest of European Tort Law – Volume 2: Essential Cases on Damage (De Gruyter 2011) 1/4

Yağcı K, Cezai Mirasçılıktan Çıkarma (On İki Levha Yayıncılık 2013)

Yenidünya AC ve Alşahin ME, “Bireyin Şerefine Karşı Suçlar” (2207) (68) Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 43–93

Ruled area for notes with horizontal dotted lines.

A series of horizontal dotted lines for taking notes.

A series of horizontal dotted lines for taking notes.

